Muzeul Lit. Rom. Bucu
SALA DE LECTURA

Anul XXIII
46
(968)
Sîmbătă
15 noiembrie
1980
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Dialog fructuos

Dialogul politic, la cel mai înalt nivel, a avut săptămîna aceasta un larg cadru de referință pentru relațiile pe multiple planuri ale României cu țări cu care ne întîlnim sau avem poziții foarte apropiate în tot ceea ce privește situația și problematica internațională. Vizita tovarășului Nicolae Ceaușescu și a tovarășei Elena Ceaușescu în țările nordice a fost urmărită cu interes de către noi toți, știind că în urma unor astfel de demersuri ale președintelui României rezultatele sînt întotdeauna remarcabile și țintesc noi orizonturi ale conlucrării internaționale, noi obiective ale colaborării și înțelegerii bi și multilaterale. Ecourile acestei vizite, produse în chiar momentul desfășurării ei, vin să confirme totodată și atenția generală care i se acordă pe plan mai larg, european. Și nu întîmplător, pentru că pe continent, în aceste zile, la Madrid, s-a deschis conferința europeană, un eveniment de la care se așteaptă noi argumente pentru continuarea procesului destinderii și, în consecință, noi mijloace, noi modalități pozitive și în consens cu pacea și securitatea omenirii, noi acțiuni care să redea lumii încrederea în munca și creația sa. În acest sens, România a acționat și acționează în chip constructiv și, așa după cum în mod repetat a declarat președintele nostru pe parcursul acestui turneu în țările nordice, ea va face tot ce-i stă în putință pentru ca popoarele, în respectul independenței și suveranității lor, să caute și să găsească o cale a înțelegerii, ferite de spectrul războiului și al amenințării cu forța, angajîndu-se solidar în construcția păcii și dezangajîndu-se militar, reducîndu-și pe cît se poate arsenalul autodistrugerii. Toate acestea reprezintă singura alternativă viabilă, singurul mod de realizare și continuare a progresului, a dezvoltării.

Relațiile noastre cu țările nordice, Suedia, Danemarca și Norvegia, au un puternic temei al colaborării și un suport trainic al înțelegerii. De aceea și rezultatele vizitei au putut fi și sînt deosebit de rodnice, ele vizînd atît prezentul cît și viitorul. Atmosfera în care s-a desfășurat vizita, ambianța de stimă și prețuire în care au fost întîmpinați și primiți înalții soli ai României, convorbirile purtate și înțelegerile asupra cărora s-a convenit, ridică gradul cooperării bilaterale la nivelul unei politici dintre cele mai rodnice, pusă cu consecvență în slujba intereselor progresului și dezvoltării, ale bunăstării materiale și spirituale. Așa cum cu toții am remarcat, convorbirile politice oficiale, întîlnirile cu reprezentanți ai vieții internaționale, documentele adoptate se înscriu ca un nou capitol în cronica relațiilor cooperării fructuoase și pun sub semnul dorinței comune străduința de a da acestor relații noi dimensiuni și un conținut nou, tot mai bogat, pe măsura posibilităților înseși și a avantajului reciproc. S-a evidențiat totodată importanța întîlnirilor la cel mai înalt nivel și s-a căzut de acord să se intensifice contactele dintre țările și popoarele noastre, în cele mai diverse domenii și sectoare ale activității economice, tehnice și științifice, culturale și artistice. Demn de subliniat este faptul că la dimensiunea unor atari înțelegeri și rezultate, se confirmă o experiență cît se poate de elocventă că în acest fel se pot îndeplini și pot fi respectate obligațiile asumate la Helsinki, proces care, inițiat acum cîțiva ani și dînd mari speranțe pe atunci, trebuie să continue cu sprijinul unanim al tuturor țărilor și popoarelor de pe continent, trecînd din domeniul declarațiilor și al angajamentelor la acela al faptelor propriu-zise, al măsurilor concrete care să poată stăvili cursul periculos al încordării și agravării situației internaționale.

Este știut că președintele României se numără printre puținii șefi de state care au vizitat și cunosc direct, de la fața locului, cele mai multe țări și popoare. În maniera sa deschisă, caracteristică, dialogurile pe care le inițiază și le poartă în lume sînt deosebit de cuprinzătoare și la obiect. De aceea este urmărit și ascultat cu atenție, interesul și prețuirea care i se acordă fiind deopotrivă interesul și prețuirea de care se bucură însăși România, personalitatea sa dinamică, vie și complexă strîns legată de personalitatea proeminentului ei om politic și de stat. Un sentiment de certitudine ne însoțește ori de cîte ori îl știm pe președinte efectuînd o vizită sau abordînd o problemă sau alta a vieții internaționale. Un sentiment de certitudine și de satisfacție totodată, de înaltă mîndrie patriotică. Cel mai recent argument în această privință — vizita întreprinsă în țările nordice, rezultatele deosebit de fructuoase ale acesteia.

Luceafărul

TÎNĂR ÎN AGORA

Fereastra mea de veghe

Uneori pare că e înțărcat cu pelin de mai — cel ce îmi așează cuvintele pe hîrtie. După o vreme îmi dau seama că am trecut de miezul verii iar hîrtia tot albă rămîne. Îl mut pe celălat umăr și îl trag de urechi. Se ascunde într-un voal de bocete apoi se cuminește. „Să nu te abați de la bătăile inimii mele că te arunc în pirostrii" — îi spun, iar el își tuguie botul păros și-și îngroapă privirea în colțul mesei de bucătărie. Tace și mă lasă singur în fața unui senin de amintiri. Miroase a sarmale și a ciorbă țărănească de vițel. După încă un pahar de vin îți vine să cînți și să visezi flăminzii din Sahel, adusi în casă odată cu ultimul telejurnal de noapte. Inspiratorul tău moțăie, prins în sfori de ceață. Scuturi din umăr și-l lipești cu fruntea de podea. Ridică-te și deschide fereastra ! — îți vine să-ți strigi. Și strigi.

În Deltă au intrat năvodarii, iar primele șalupe încărcate cu zilieri din Moldova și din Oas se apropie de lanurile de stuf. Mai bine de jumătate din porumbul acestei toamne a intrat în hambare. Se ară pămîntul pe mai bine de patru milioane de hectare și se seamănă ultimele hectare cu grîu. Prin colțurile Dunării pîinea viitoare a și înfrățit. La Maieru, în Bistrița, încă o familie, îmi spune un prieten, are nouă copii. Și, tot acolo, teatrul nescris dă reprezentații în Năsăud și pe valea Birgaielor. Duminicile țapinarilor se leagănă între ore fericite. O echipă de bocseri și-a așezat rugurile pe o vale sălbatică, mai sus de Topliță.

Numai prin fereastra deschisă aud vuietul gării Mălina. Vagoanele cu minereu se intersectează cu lingotierele și garniturile de cocs. Aburul se înalță în turnuri neclintite iar clopotul macaralelor trezește cîinii ciobănești de la stînile dinspre Tîrgu Bujorului.

Pare a fi un pătrat umplut cu stele, și totuși cosmosul meu, privit prin propria mea fereastră nu e ceea ce aș putea să accept într-o clipă de oboseală. Dincolo de marginile pătratului meu se aud ecouri, se simt mișcîndu-se oameni, mulțimi anonime cu minecile suflecate. Chiar dacă nu le surprind existența fizică, imediata lor existență, ei sînt cei mai în măsură să-mi creeze o anume stare de muncă, și o atitudine față de ea. De pildă, aud gîfîituri unui sondor cînd scoate prima carotă cu minereu util, sau scîncetul unui copil cînd se trezește din somn. Caută cu ochii întredeschiși chipul părintelui ; iar părintele e demult în cîmp, pe tractorul A-1 800. Sau, culorile acelea — de ce oare tot mai rar admirate ? — focul galben al rapiței, albastrul deschis al inului, portocaliul dovlecilor, cărămiziul porumbului. Sau un tren care duce pietriș spre un șantier îndepărtat. Glasul roților de tren e un moft de estradă. Traversele intră mai adînc în rambleu, iar pietrele de rîu aruncate de viteză se sparg de șină și pică în vrejurile de volbură.

Fereastra mea de veghe nu e un pătrat instelat, ci un șir nelimitat de întîmplări, atîta de evidente încît devin inaccesibile inspiratorului. Dar i-am lipit trupul de linoleumul bucătăriei și pot deștrăma cu o singură privire perdelele de ceață, pot zbura nestingherit prin lumea mea de întîmplări. Între Urse e o vale sălbatică, pe care urcă în prag de dimineață primii constructori. În mijlocul Carului Mare s-a născut al noulea copil din familia unui țapinar din Maieru. Sub lumina Căii Robilor urcă spre Chișcani șlenurile cu stuf.

Fereastra mea de veghe nu e un telescop îndreptat spre munții din Lună, ci un golf al plăcerilor calme, o lagună în care se așează, fără prea mult zgomot întîmplările trăite, ecourile unor întîmplări la care n-am fost martor, dar pe care mi le asum din necesitatea de a mă înfrăți cu cei împătimiți.

Fără această fereastră de veghe fondul principal al întîmplărilor mele n-ar mai fi decît un pămîntuf de păpădie așezat pe fața inexpresivă a unui trecător ocazional.

Pavel Perfil

Peste cetățile de aur

Dacii nu dispar din istorie
Cum nu dispar munții ascunși într-un nor
Peste cetățile de aur ale dacilor,
scufundate în timp
Se înalță cetățile neamului nostru
nemuritor.
O, cum trecea soarele peste el ca un foc
al vieții
Soarele de piatră de la Sarmizegetuza
luminează și acum,
Dacii nu au dispărut din istorie
Dacii au un destin și un drum.
Cetățile dacilor din munți
Vechile vetre ale neamului nostru românesc
Sînt un semn al statorniciei,
Vechii daci și acum trăiesc,
Dacii prin ochii noștri se bucură,
prin sufletul nostru mai sînt,
Dacii nu pot dispărea din istorie,
Patria noastră puternică și liberă
Își urmează drumul de glorie.

Ion Lilă

Despre puterea oțelului

Scriind despre oțelul [illegible] ajuta la înalta cotă a prestigiului de azi, caut pentru mine un drum care să-l explice, să-l fie rost, și îl găsesc repede scăldîndu-se cu toate răspîntiile sale în parfumul acestui început de toamnă. Niciodată deasupra satului meu, Pleșa, și a pădurii Tălășmani, luna nu s-a ivit pe ceruri cu haina cîrpită sau mototolită. Felinarul împuținat al lui Ion Damian, e-un strop de lumină și cu sute de nopți atîrnate de el la întîmplare, s-a dus de-acum la culcare, nimeni nu-i va mai putea trezi. În visele lui Anton Racoviță se zidesc gări chipeșe și trenurile vin unul după altul obosindu-i culoarea fanionului învățat și el cu fumul și cu glasul țicnalului. Grigore Pîrvu era mai obișnuit să calce din traversă în traversă decît pe drumul din sat. El erau cei trei muncitori care, în uimirea mută a întregului sat, munceau după ceas și în zilele de duminică haina lor de bună, care-i diferenția de cei lalți, era salopeta. Pe atunci se ieșea din tunel plin de funingine pe haine, numai felinarul și omul mai aruncau zîmbete. Cel puțin lădița lui Ion Damian e cam nepereche, tot satul o ține minte și atunci se mira cum poate el să-și țină bucata de pîine printre cheile cu care întărea piulițele la linia ferată. Gustul pîinii — Ion Damian știa asta — se împrietenise cu puterea cheii și era greu să le mai despartă. Toți trei făceau parte din peisajul Tălășmanilor. Urcau sau coborau pe cărare zilnic. Schimbaseră biciul pe ciocan. Puțin cîte puțin „peisajul" s-a schimbat. Nu că pădurea și-ar tremura frunza altfel, nu, ci pentru că numărul muncitorilor care în ultimii cincisprezece ani au plecat din Pleșa spre uzinele țării e greu de stabilit. Doar să mergi și să intrebi din casă în casă. În acest caz îți trec prin fața ochilor zeci de orașe din țară. Galațiul, însă, e pe locul întîi. Cel mai „bătătorit" drum care iese din satul Pleșa duce la Galați și are nouăzeci de kilometri. La capătul acestei distanțe, trei dintre băieții lui Ion Slabu s-au oprit și alegerea locului a fost norocoasă. Unul dintre băieți, Mitrea, a stat în aceeași bancă cu mine și de unde să-mi închipui eu atunci că el va ajuta oțelul să vadă lumina zilei pe malul Dunării ? Oțelul din Galați, nu altcineva, a schimbat multe în viața familiei destul de numeroasă a lui Ion Slabu din Pleșa, așezînd demnitatea exact în locul ei și la îndemînă. Doi băieți și o fată de-ai lui Milea Oasenegre au auzit clar chemarea oțelului și au răspuns fără să stea pe gînduri. Acum satul întoarce capul după ei și are de ce. Mitică, tot coleg de clasă, luminează cu mintea și brațele lui destinul oțelului gălățean. Stau și mă întreb, ce vor fi simțind ei acum cînd urcă întovărășiți de parfumul toamnei bătrînul drum al Tălășmanilor pe care neam din neamul lor n-a urcat decît cu bici vîrguit în mînă alături de vite obosite... Inima puternicului Combinat siderurgic le luminează chipul, le scoate în cale mireasma bogată a toamnei. Vasile Sandu, din capătul dinspre Minzătești al satului, are și el trei băieți care spun pîine și se gîndesc la oțel. Drumul către Galați e cel mai nedormit drum. Prestigiul oțelului se măsoară oricînd aici cu prestigiul Dunării. Și al timpului pe care îl trăim. Cît de fierbinte e oțelul la Galați — și întotdeauna e încins încît umilește orice fel de termometru — se resimte repede și la Pleșa. Și în alte sute de sate. Dovadă că băieții care în satul meu nici n-apucă bine să deprindă să-și tale mustața, ajung la Galați devenind repede maturi și puternici.

Ion Trif Pleșa

JURNAL DE POET

EMINESCU

A îmbrăcat cămașa de foc a adevărului ca și Horea și Tudor Vladimirescu din tinerețele sale și de aceea cuvîntul său arde și doare, bucură și înspăimîntă cît vor fi veacurile în această limbă română și a plătit scump Eminescu această cutezanță care vine din adîncurile spirituale ale unui popor jertfitor în istorie, angajat în jugul greu al libertății adevărului. Pe frontispiciul unei mari universități umaniste s-a săpat cu veacuri în urmă acest percept ce l-au citit mii de umaniști din generație în generație :

Adevărul vă face liberi

Și Eminescu o știa aceasta și prin el o reștim cu toții, oricît de incomodă ar fi la un moment dat povara aceasta eliberatoare.

Publicarea operei poetului este o datorie morală a urmașilor, mai ales într-o vreme cînd multe metehne și nedreptăți și discriminări au fost înlăturate din societatea românească chiar dacă unele fraze aspre eminesciene nu mai vorbesc auzului nostru atins de alte decantări ale spiritului în alt veac, ele ne vor rămîne moștenire asimilată operei de artă, poeziei despre care un gînditor spunea că este adevăr devenit valoare spirituală.

Ioan Alexandru

«CÎNTAREA ROMÂNIEI»

Ca o taină a munților

O voce dintre acelea care nu se uită stăruie vibrînd. Învăluindu-te, obsedîndu-te cu sensurile ei adînci, cu sonorități vechi, îmbrumate de timp, păstrate aidoma sub păturile de zăpadă ca o taină a munților din Bihor. Florica Duma reprezintă una din rarele surprize, ce poartă nume ca Maria Tănase, Sofia Vicoveanca... Orgile vocii ei împrumută gravitatea buciumelor de mesteacăn, a fluierelor de fag și de os, foșnetul codrilor și hăulitul păcurarilor rătăciți. Cînd își rostește ea doina cu dicțiunea vătuită a unei zeițe alpine, șuieră vintoase în florile de piatră și plîng apele din văile troienite de brazi : „Pe dealul Bihări-n sus, măi / Mindru pui ghe moț s-o dus, măi / Și din gură agrălele, măi / Și din gură agrăia / Neamul meu și țara mea / Nu m-oi despărți de ea / Iancule, puiuț ghe moț, măi / Fă-ne dreptate la toți / Și la tinăr și bătrîn, măi / Și la pruncul de la sîn, măi" etc. Repertoriul cîntăreței — format din doine, balade, colinde, alese cu trudă, stăruință și gust, demne de un artist adevărat —, este cutia de rezonanță, care a făcut ca vocea ei să sune nemaiauzit. Puritatea de cristal a versurilor populare, dramatismul lor, oglindind milenii de veghe, răbdare, înțelepciune și crez („Carnea mea-i un pom ce plînge", rimînd și rîmînd cu un alt poem într-un vers, „foaie roșie de sînge"), conferă cîntăreței privilegiul unui valoros și inedit mesaj al cîntecului folcloric. Un artist care pune în circulație asemenea făclii ale simțirii autentice, ale ființei umane, renăscîndu-le cu apa vie a unei arte interpretative nealterate de artificiu, purtate pe brațele unui cuceritor și emoționant firesc — ce sălășluiește în aerul făpturii sale de har și dăruire — este un artist de excepție. O astfel de prezență s-a dovedit a fi, bihoreanca Florica Duma, atît în recentul său recital de la TV, cît și în emisiunile muzicii tinere de la radio.

Coman Șova

OPINII

„Ce înseamnă, de fapt, spiritualitatea mioritică ?"

O asemenea întrebare punea mai demult în **Luceafărul** (nr. 8 a.c., p. 2), Mihai Coman în legătură cu o carte a noastră apărută recent, **Eterna regăsire**. Bănuim falsa naivitate de care se înconjură criticul pentru a putea discredita mai ușor conținutul cărții respective. Bănuiala aceasta nu este lipsită de temei, cîtă vreme, chiar în paginile revistei **Luceafărul** (din 7 ianuarie a.c.), întîlnim un foarte interesant eseu, **Miorița și miturile cosmogonice**, semnat de același Mihai Coman.

Să fi uitat oare criticul nostru, de la 7 ianuarie a.c. pînă la 23 februarie a.c., propriile sale afirmații, din care cităm mai jos spre edificarea cititorului : „Integrarea motivului maicii bătrîne în contextul **Mioriței** aduce **un orizont simbolic plin de nebănuite semnificații**". (s.n.). Va să zică există în **Miorița** un orizont simbolic plin de nebănuite semnificații, generat de integrarea motivului maicii bătrîne, ale cărui rădăcini — fie spus în treacăt —, criticul nostru le vede cam prea departe și pestriț, prin mitologiile greacă, egipteană, creștină s.a., cînd ele sînt, de fapt, mai de pe aici, de pe la noi. Dar lăsînd acestea la o parte, nu cumva tocmai orizontul simbolic „plin de nebănuite semnificații" al **Mioriței**, despre care vorbește Mihai Coman, poate fi asimilat noțiunii de spiritualitate mioritică? Să-l ascultăm în continuare pe autor pentru a-i clarifica mai bine ideea. „Acest nucleu simbolic originar — ne spune el, vorbind despre același motiv al maicii bătrîne — și-a împrăștiat aura poetică și asupra contextului mioritic. Prezența sa în inima baladei nu a rămas fără efecte nici direct și nici explicit, un orizont stenic se relevă și, odată cu el, **seninătatea viziunii existențiale** care se degajă din versurile **Mioriței**".

Ce ar putea să însemne altceva „seninătatea viziunii existențiale care se degajă din versurile **„Mioriței"** decît, spus mai simplu, spiritualitatea mioritică? Deci este vorba de o anumită atitudine față de lume atît de puternic imprimată conținutului simbolic al marii balade populare și, după opinia noastră, și al altor opere ale literaturii populare și culte care își au rădăcinile înfipte adînc în aceeași „Atlantidă a mitologiei populare românești". Sintagma ultimă nu este a noastră, ci aparține tot lui Mihai Coman. Am citat-o nu întîmplător, ci pentru a se vedea că noțiunea de spiritualitate mioritică intră în mod curent în limbajul criticului nostru, cît și al altora care se fac a nu o pricepe.

Dacă așa stau lucrurile, cum se explică nedumerirea cu care Mihai Coman ne întîmpină cartea? Să nu-și dea oare seama că lucrează cu concepte cel puțin echivalente acelora pe care le utilizăm și noi? Să fi uitat de la o zi la alta termenii propriilor sale afirmații? Sau poate studiul său despre **Miorița și miturile cosmogonice** a fost scris cu mult, mult înainte de publicare, între timp autorul modificîndu-și în mod radical ideile, despre „seninătatea viziunii existențiale care se degajă din versurile **Mioriței**", adaptînd, cu alte cuvinte, atitudinea iritată a celor care într-o epocă revolută aduceau tot felul de acuzații absurde cercetătorilor **Mioriței** și ai problematicii sale de o arhirecunoscută complexitate? Nici această explicație nu ni se pare suficientă. Mihai Coman fiind un critic relativ tînăr. Atunci care să fie cauza acestei atît de nefericite nedumeriri privind spiritualitatea mioritică? Evident, lucrurile trebuie să fie mult mai simple decît le bănuiam la început. O superficialitate a lecturii combinată cu cine știe ce influențe exterioare (de ! trăim în lume, un trecut nu prea îndepărtat al criticii noastre lucrează și el pe căi dintre cele mai neastentate), explică îndeajuns contradicția în care se pune, după cum am văzut, criticul nostru și, de aici, șirul de absurdități pe care ni le atribuie. Căci în **Eterna regăsire** nu am pretins nicăieri că operele analizate de noi de la Neagoe Basarab la poeții contemporani ar fi, nici mai mult nici mai puțin, „sinonime cu Miorița". Ce rost și-ar mai avea analizele detaliate de text pentru a dovedi filiațiile, inrudirile spirituale, cînd am avea aceeași operă cu alte nume? În sfera valorilor, o asemenea absurditate e prea bătătoare la ochi ca să poată fi admisă.

Apoi este de observat că forța expresivă pe care o căutăm noi în **Eterna regăsire** nu este deloc transcendentă, ea nu „vine de dincolo de imanența textului literar", cum ne pune pe seamă Mihai Coman, ci izvorăște chiar din imanența acestuia. Am precizat încă de la începutul cărții noastre că cercetarea pe care o facem este una de stilistică. Or, stilistica, după cum se știe, este însăși imanența criticii. Ea pornește de la textul literar și construește un sistem critic numai în

Dumitru Bălăeț

Continuare în pag. a 2-a

REFLEX

URSUL

Cînd apărea sus, pe deal, în bătaia lunii, era ca și cum cerul s-ar fi înălțat sau se mai înalță un pic și acoperă, ca un cort pe jumătate desfăcut, ținut strîns în țăruși fumurii ai stelelor, o statuie de aur, imensă, ascunsă pînă atunci de lumină și îngropată, cine știe de cînd, într-o despicătură de nori.

Nu bătea, nu trecea nici o adiere de vînt pe deasupra și totuși, dinspre livezi și din vii, se

A.I. Zăinescu

Continuare în pag. a 6-a

Panteon literar

Cu ocazia alegerii sale ca membru al Academiei Române, Sadoveanu rostea, la 9 iulie 1923, în ședința solemnă a înaltei instituții, tradiționalul discurs de recepție în care omagia poezia populară. Aceasta, împreună cu scrierile lui Neculce și ale lui Creangă, reprezenta pentru el, mărturisea marele scriitor, **panteonul** său literar. „simplu și rustic, fără podoabe, ca natura, însă măreț ca și dînsa", exprimînd „sufletul cel veșnic al neamului", „caracterele specifice ale poporului nostru". Într-o creație precum **Miorița**, afirma admirativ proaspătul academician, „se armonizează fondul cu forma așa de plin, încît parcă am avea de-a face cu opera unui mare meșter de sunete și de rime".

Simplitatea și naturalul, echilibrul și armonia, intuirea esenței (cuvîntul va reveni în profesiile sale de credință scriitoricești), a „sufletului cel veșnic al neamului" l-au preocupat tot timpul pe scriitor, au constituit marea năzuință a scrisului său. Vorbind, în 1935, despre Neculce **(Ion Neculce, scriitor artist)**, una din coloa-

Dim. Păcurariu

Continuare în pag. a 6-a

● **ÎN ACEST NUMĂR :** ● **Respirări de Nichita Stănescu** ● **Fondul principal al culturii române** ● **„Locul nostru în acest spațiu istorico-spiritual pe care l-am numit «aria culturală răsăriteană de tradiție bizantină» este foarte important" — Interviu cu Dan Zamfirescu** ● **Poeme de** ● **Radu Cârneci** ● **Ioana Diaconescu** ● **Ion Nicolescu** ● **Confabule de Iulian Neacșu** ● **Atelier literar de Geo Dumitrescu** ●

FONDUL PRINCIPAL AL CULTURII

Gîndirea românească în dicționar

La apariția celei de a doua ediții a dicționarului, făceam cîteva observații critice, menite să înlature o serie de interpretări unilaterale, o serie de lacune și de omisiuni. Sensul constructiv al criticii n-a fost reținut. Iată unul din motivele care ne face să revenim asupra lucrării de mai sus.

Dicționarul de filozofie recent apărut, cu toate retușările care s-au făcut asupra lui, cu accentele mai pronunțate asupra unor probleme ale filozofiei românești, unele din ele expediate la periferia gîndirii sau în afara acesteia ; cu cele cîteva caracterizări mai suple și mai nuanțate, dar cu unele plusuri și surplusuri de aprecieri acolo unde nu te așteptai, și deci nu era cazul; cu toate întregirile prin noi gînditori incluși, fără să fie depășite formulele mai vechi despre un gînditor sau altul, cu toate acestea, actuala ediție pendulează de multe ori între arbitrar și eroare, în evaluarea gîndirii filozofice românești.

Discutabile ni se par premisele și concepția generală de la care s-a pornit, lipsite

Vasile Vetișanu

Continuare în pag. a 6-a

cronica literară

DUMITRU DINULESCU «Galaxia burlacilor»

Un prozator care revine — și revine puternic — în atenția criticii și a cititorilor este Dumitru Dinulescu. Acesta, personaj pitoresc el însuși, asemenea celor care se perindă prin paginile cărților sale — debuta în 1968, în biblioteca „Luceafărul", cu volumul **Robert Calul**, dovedindu-se un bun minuitor al procedeelor absurdului, cu umor copios și ironie măsurată, refuzînd juvenil, adică sincer, judecățile confortabile și mecanica existenței. Treceau apoi zece ani buni (buni ?) de la volumașul debutului, timp în care licențiatul în filologie absolvea și secția regie film a I.A.T.C.-ului, Marian Popa îi acorda 11 rînduri în al său dicționar, apariții sporadice în revistele literare și... cam atît. Scriitorul părea destinat să rămînă autorul unei singure cărți, și nici aceea **Ghepardul**. Iată însă că, în 1978, absența îndelungată este curmată de apariția volumului de povestiri **Linda Belinda**, carte primită excelent de critică și epuizată rapid din librării. Umorului și ironiei — nealterate de trecerea timpului — li se adaugă acum note sarcastice, în linia Mazilu și, în contrasens, un sentimentalism subiacent, bine temperat, dar evident, dincolo de badineria simpatică. Lumea de aici este cea a adolescenților și a tinerilor, văzută fără filtre roz dar și fără mizantropie, între un ceai dansant și o vacanță în Deltă, între un amor fugar și o deziluzie statornică (dar nu eternă) între ștrandul studențesc și masa de ping-pong, cu știința de a scoate din aceste banalități cotidiene profilul interior al unei generații nesofisticate dar complexe. În tot, o lectură plăcută, care nu dă teribile angoase și nici migrene, nu oferă soluții și nici lecturi moralizatoare, figurînd un spațiu al firescului, ce nu exclude dramatismul. După **Linda Belinda**, la scurt timp, (prozatorul se află în mînă bună) Dumitru Dinulescu ne oferă romanul **Galaxia burlacilor** (Editura Cartea Românească, 1980), compus din partea întîi: **Burlacul**; partea a doua: **Aventurierul; un Epilog și corectare de epilog**; partea a treia: **Repetentul.** În deschiderea fiecărui capitol stau mulțime de titluri ce ne avertizează, în gust clasicizant, despre conținutul paginilor următoare. Intenția este, desigur, parodică și are haz atît la confruntarea cu evenimentele narate cît și în sine. Iată cum se anunță capitolul IV: **„Date meteorologice pentru 18 august 1963. Găinile, Pisicile. Deșteptarea în stil umanist, 1963 și august în calendar, 18 august 1963 la București, Ce-nseamnă o zi, La ștrand, Înapoi acasă"**. Iar capitolul cu pricina conține chiar cele expuse în „conspectul-program". Fie și prin ironie, procedeul atrage atenția asupra autenticității celor relatate, calitate revendicată de narator (nu de autor) ca principală virtute a scrisului său. Căci personajul-narator, Alexandru Pascu (31 de ani, burlac) scrie un roman în care-și istorisește, cu declarată exactitate de contabil, întîmplările vieții: „Eu am venit cu danganezii, o cămașă albă de nailon și cu scurta mea de piele neagră din material sintetic, parcă era de motociclist, de proveniență din R.D.G. Ea era într-o rochie albă cu poauri albastre. **Să nu credeți, iubiți cititori, că dau degeaba aceste amănunte. Eu chiar eram îmbrăcat așa, ea chiar era îmbrăcată așa. Țineam pe atunci un fel de evidență. Îmi notam totul. Și povestesc urmărind exact documentul** (s.n.). Orice asemănare cu autorul — ni se zîmbește complice — este, de bună seamă, intenționată. De altfel o paranteză după titlul părții a treia a romanului divulgă lucrurile: „REPETENTUL (ca o addenda, aceste Memorii de fapt, fiindcă ieșim acum cu hotărîre din marjele ficțiunii și respirăm în fine aerul tare al adevărului nemediat)". Acest joc al ambiguității **autor-narator, ficțiune-realitate** este o primă sursă a umorului. O alta ține de stilul relatării, păstrată mereu la granița dintre gravitate și jovialitate, dar afectînd continuu maxima seriozitate. Burlacul lui Dumitru Dinulescu oscilează între cugetările tip Ghiță Popindău („M-am dus în mijlocul drumului și-am privit cerul. Am înțeles atunci că cerul e timpul, fiindcă timpul e tot") și simțirile lui Des Grieux („Monica mea, îți scriu iar și sînt fericit. Te iubesc, Monica. Am dat drumul tuturor temerilor, te iubesc, Monica. Crede-n noi doi, te rog. Lasă tot frigul din tine. Se va da la o parte orice voal"), trecute prin argoul bucureștean.

Un alt procedeu ce generează umor în romanul lui Dumitru Dinulescu este cel a falsei contextualizări. Personajul narator exagerează și schematizează lecția balzaciană a descripției. De la prezentarea mobilierului, vestimentației, fizionomiilor se ajunge, lesne, la consemnarea strict autentică a buletinului meteo al zilei, a rezultatelor partidelor de fotbal și a numelor jucătorilor, a conjuncției aștrilor, a inventarului, după ghid, al pieselor de artă din castelul Peleș și altitudinii la care este situată Sinaia etc. Totul este debitat cu ingenuitate serafică și cu aerul că cititorului i se face o favoare deosebită ascultînd un expozeu cu atîtea și atîtea virtuți informative dar mai ales formative. Pentru ca apoi, de la mare la mic, de la general la particular, prin infailibila metodă a inducției dialectice, narațiunea să revină la tribulațiile sentimentale ale burlacului: „Dar acum eram la 18 august. Un soare amețitor urca pe cer. Vara anului 1963, vara cînd la Festivalul de muzică ușoară de la Mamaia se lansaseră cu brio **Spre soare** de George Grigoriu, **Zorile** de Temistocle Popa (cu Luigi Ionescu, mi se pare), **Tot ce e frumos pe lume** de Elly Roman, **Te caut** de Florentin Delmar și **Soarele e-ndrăgostit** de Dinu Șerbănescu. Se pregătea deschiderea braseriei Grant și orchestra simfonică a cinematografiei va inaugura stagiunea cu **Arta fugii** de Johann Sebastian Bach, audiție integrală. Școala tehnică de activiști culturali din București primea înscrieri (atenție acum la translație — n.n.). Acum sînt destul de matur: am 35 de ani. Și mă-ntreb: maturitatea nu e oare o insomnie? Altfel cum s-ar explica interesul meu pentru lucruri atît de vechi?".

Dumitru Dinulescu stăpînește cu virtuozitate această tehnică, dar, încîntat probabil de descoperirea sa, folosește procedeul pînă la saturație, diminuînd prin repetiție efectele. Altfel, narațiunea zburdă, eliberată de tirania modelelor. Dumitru Dinulescu nu are nevoie, pentru retrospecție, de gustul bucății de prăjitură muiată în ceai, ci doar de propoziții de tipul: „Trebuie să fac aici o paranteză, care e neapărat necesară" sau „Au trecut de atunci 11 ani. Sîntem în 1978". În acest fel, mimînd simplismul, dar, de fapt, cu simplitatea artei povestirii din secolul XVII, burlacul lui Dinulescu „se plimbă" nonșalant din copilărie în adolescență și maturitate (și înapoi) se lasă [illegible] pentru amorurile ratate, meditează în manieră accentuat personală la un fragment din **Symposion**-ul lui Platon, desfrînează caracterul iubitei din caracterele scrisului, în mînă cu un manual de grafologie (se indică, desigur, titlul, editura, autorul, anul apariției...) rămînînd în fond un bonom singuratic și romantic.

Dacă din cele scrise pînă aici s-ar înțelege că **Galaxia burlacilor** este un roman umoristic, definiția ar fi adevărată dar incompletă. Căci, dincolo de haz, transpare aici melancolia unei vîrste iremediabil pierdute, care învăluie faptele într-un binefăcător abur sentimental, dînd coerență unei, în altă situație, doar reușită colecție de „poante". Coerența aparține însă numai primei părți a romanului, pentru că, dacă partea a doua este doar un joc (delectabil) de-a finalul amînat, partea a treia, vindicativă, nu are nici o relație cu restul, cărția, de altfel, îi rămîne inferioară estetic.

La a treia sa carte, Dumitru Dinulescu este un prozator original, lesne de tratat dar greu de inventat, aflat pe un drum ascendent. O nouă **Linda-Burlacilor-Belinda-Galaxia**, indiferent de ingeniozitatea [illegible], ne se pare imposibilă, fără asumarea riscului considerabil al autopastișei.

Valentin F. Mihăescu

C. TURTURICĂ «Filozof de închiriat»

Din clasa prozatorilor cu biografie gorkiană, în gustul lui Stoian Gh. Tudor și Aureliu Cornea, este și C. Turturică, debutant tîrziu, pe la vreo 40 de ani, totuși autor pe deplin format, inteligent, cu simț acut al observației directe, excelent ascultător de limbaj verde și oral. Omul are studii în filozofie, a fost o vreme funcționar, apoi pilot în domeniul aviatic, muncitor mi se pare în construcții, macaragiu, avînd, așadar, o biografie spectaculoasă al cărei efect estetic este hotărît simțitor. În ceea ce ne-a dat întîia dată („Scoaterea casei din pămînt", 1978), C. Turturică era un mic naturalist fotografic, aci prolix, aci iute în descripția pe viu a unei umanități văzute direct, fiind un prozator cu o experiență incalculabilă, care venea cu un spor indiscutabil de valoare la examenul propriu-zis estetic. În cele șapte-opt nuvele de acolo, izbitoare nu era mișcarea exterioară ieșită din comun cît psihologia. Niște oameni solitari, iritabili din felurite motive, animați de o inanalizabilă neliniște — acesta era prototipul, mereu viril, căci în proza lui C. Turturică, de esență brutală și directă, factorul masculin este totul (autorul e dintre acei puțini care elimină complicațiunile erotice). Un uvrier, suferind de arghirofilie la un mod maniacal, un maistru, operat „la coloană", inapt de a se reîntoarce „în construcții", un recent funcționar inadaptat (pesemne, fostul constructor cu operația dificilă, picat într-un serviciu mai ușor), iată un șir de indivizi cu aer comun și psihologia aparent neutră. Totuși, în această lume cu înfățișare placidă, C. Turturică introduce psihologia inadaptatului și observația sociologică realistă și directă, superioară cutării „fitil" parabolic. Prozatorul era, la debut, puternic în limbaj și ingenios în psihologie. Incomparabil este însă romanul acesta, „Filozof de închiriat" (Ed. „Albatros", 1980), un soi de jurnal „sur le vif", al vieții de șantier de construcții. E un document inegalabil (prin proporția de observație nemijlocită, prin aerul de raport netrucat, ca o proză ieșită din stenografie ori din înregistrarea pe bandă magnetică. Un bărbat matur, aproape de 40 de ani, fost funcționar, cu aproape douăzeci de locuri de muncă, se hotărăște să se facă macaragiu spre a cunoaște mediul muncitoresc și a-și spori experiența sociologică de viață. Acest om este C. Turturică (personajul este așadar autorul, prin urmare, „romanul" e, în fond, ciné-verité) și tot ceea ce se petrece cu el pare a fi fost rezultatul unor întîmplări în afara îndoielii. La o privire iute, evenimentele nu ies cu mult din comun și, probabil, sînt curente pentru cititorul inițiat în viața șantierului de construcții. Omul ia în primire un „lansator" gigantic, îl transportă cu un trailer la Craiova (prilej de a evoca mediul camionagiilor), se stabilește pe șantierul de la Ciupituri, la „linia de înaltă tensiune". Stă în baracă și suportă tot soiul de mizerii („Șarpe", caldul șantierului, e un tip reprobabil), viețuiește în condițiuni teribile, învață din mers să manevreze mașinăria lui enormă și capricioasă, mănîncă fasole conservată deși este ulceros, înghite frig și umezeală, observă tot ce e psihologicește interesant, ia notițe în secret spre a nu uita nimic din toate acestea și, în fine, izbutește să înalțe un stîlp de linie electrică, săvîrșind un act de extremă maturitate. Tot ce a rămas în roman din experiența directă a lui C. Turturică este autentic și cu un grad însemnat de „documentar". Prozatorul e dur și direct fără a fi vindicativ, el observă și notează, sprijinit și de aerul inocent care este al individului format în alt mediu. Această privire de „străin" iscoditor, inapt de a explica tot soiul de anomalii, întărește impresia de investigație sociologică, în fond excepțională. „Filozof de închiriat" este un roman ieșit dintr-o experiență privată, cu merite extraordinare. Întîia însușire a cărții este tonul ei „documentar" care provine din ideea de a face reportaj pe viu și fără decupaj ulterior. Observația imediată rămîne în carnet fără modificări, de unde rezultă o cu totul afară din comun precizie sociologică. C. Turturică a surprins, cu un blitz impersonal și cu aer aparent inocent, deocamdată inegalat, mediile de ciubucari din autobaze, din depozite și din întreprinderi, mentalitățile de vătafi de șantiere, micile învîrteli în marginea legalității, care proliferează uneori ca o ciupercă urît mirositoare. O reparație capitală făcută de mîntuială, comerțul cu piese de schimb, furtul de găleți, pompe de benzină, șuruburi și tot felul de mecanisme, competiția „beneficiarului" și a „furnizorului" în a se înșela reciproc (de aci avînd a suferi oamenii care trăiesc în condiții dificile), inspecțiile „inopinate" și carnavalești de la trust și de la minister (cu felurite șefi, din ce în ce mai importanți, care vin succesiv, spre a „pregăti" terenul) — acestea sînt fenomene de acut interes sociologic, observate de prozator cu acuitate, fără comentariu, decupate scurt în răceala privirii obiective. De ordin sociologic, este și psihologia individului „șantierist", șofer de „tanchetă", macaragiu ori buldozerist, acel „tractoriști" migratori care schimbă periodic domiciliul (în funcție de „lucrări") nevasta și gospodăria, trăind între baracă, utilaj și ograda de acasă, pe care o vede o dată la o lună. Această mentalitate de „navetist" cu tot ce are ea pitoresc psihologicește și spectaculos sub raport social, și-a găsit observatorul potrivit în C. Turturică.

De aci derivă interesul psihologic al acestei proze, care nu observă spre a comenta, nu înregistrează spre a judeca și nu exagerează în pozitiv cu scopul de a da evenimentului un aer eroic. În această realitate este neîndoios un fior emoționant, un sentiment de modernă epopee care ar fi meritat un rapsod, însă cu condiția de a vedea faptele de sus, în privirea din avion și prin sondaje întîmplătoare din exterior. Psihologicește, umanitatea este ca și colcăie de vitalitate, aici este reală și nu pare a fi cu nimic modificată de prozator. Un „cadrist" cu inevitabile reticențe, un examinator incoruptibil la atestarea macaragiilor, un camionagiu (Untaru) de un calm desăvîrșit — acestia sînt indivizi care nu se uită. Apoi „șantieriștii" de la Ciupituri, Petrică Soldatu, cu înfățișarea lui înțepată, de „tovarăș" trimis la munca de jos. Ucă, un puber cu obsesiuni sexuale, rival erotic al bețivului Sandavișu. Zefir (acesta, figură de neuitat), locvace, truculent, „doctor" în motoare, cu ceva din proza lui Fănuș Neagu prin vorbirea imagistă. Trașcu, un șef de echipă desăvîrșit, pedagog intuitiv de o finețe rară, mecanicul Revolver și odiosul Drăcea, leneșul prototipistic și „turnătorul" abject.

Această umanitate nu este totuși elementară și spre deosebire de alții C. Turturică nu vede în „șantierist" o brută dedată instinctelor, violenței, un individ imoral și dezorientat care a ieșit din lumea țărănească și este incapabil de viață urbană. Sînt aci curate reacții de o ingenuitate desăvîrșită (Zefir își cumpără o vioară de copil spre a exersa la acest instrument, Ucă se scoală din somn ca să ajute călătorii înzăpeziți, toți sînt solidari și umani, cu sensibilitatea lor fără cuvinte, îndărătul aerului hirsut și al veșmintelor pline de glod și de pete de ulei), și ceea ce unui ochi lezuit i se pare scandalos e în realitate o cuceritoare amoralitate de vietate liberă, care nu cunoaște restricții. Însă agresivitatea, criminalitatea și abjecțiunea nu sînt tolerate, precum și o seamă de alte anomalii („turnătoria" e repudiată) ceea ce presupune că „șantierul", cu oamenii lui duri, are morala lui intrinsecă și analizabilă din unghi psihologic, pe care prozatorul o admiră.

În sfîrșit, „Filozof de închiriat" este și jurnalul unui intelectual pus într-o situație în afara comunului, picat într-un mediu inedit. C. Turturică nu e, în cruda [illegible], un individ de formație [illegible] [illegible] C. [illegible] esențial, are complexe de inferioritate și dificultăți în adaptabilitate, un ochi cultural care nu [illegible]. De aci provine un amestec de proză a [illegible] care [illegible] tile proprii cu o [illegible] curiozității și care, în combinație cu fotografia sociologică, dă efecte excepționale sub raport estetic. Mai rar a intrat în proza noastră acest tip de individ [illegible] în mediu muncitoresc, [illegible] și [illegible] amator de senzații tari.

Materia prozastică este limpede, umanitatea e de tot legată din roman, aceasta nu înseamnă că esteticește autorul n-a contribuit cu nimic și că din realul nemijlocit iese obligatoriu valoarea. C. Turturică e un prozator cu talent neîndoios și simț de observație excepțional, știutor în a împărți materia în episoade și a reține narațiunea în punctul culminant cu o propoziție care taie precum o lovitură de secure. Bun psiholog, el face portretul moral cu imaginație caracterologică: „Mărunțelul ăsta, gogonat în burtă, [illegible] i se pare mereu că nu este destul de respectat. [illegible] să tremure tot atîta lumea la [illegible] crede el că-i dă dreptul funcția scrisă în statul de plată. E convins că războiul este starea în care se pot obține rezultate maxime în producție. În timp de pace i se pare că nu este solicitat destul de energic". În plus, oralitatea lui C. Turturică este remarcabilă și nu seamănă cu aceea barocă și imagistă a lui Fănuș Neagu ori cu lascivitatea de infinită rafinație de la Al. Ivasiuc. Ea se bizuie pe un aspect voit neglijent, culegînd din vocabularul insolit ceea ce e tipic și spectaculos, scoțînd efect din jargoane, ceea ce sporește impresia de naturalism pe care materia propriu-zisă o dăduse de la început.

În C. Turturică (descoperit de M. Sântimbreanu și promovat sub formă editorială tot de acesta) avem un prozator excelent în domeniul realismului reporterist și al prozei de [illegible], precum și al investigației sociologice. O revelație tîrzie, însă prețioasă.

Artur Silvestri

viața cărților

poezia

Trecute vieți de înger

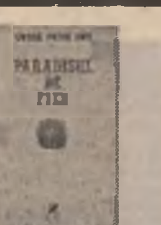

● Vasile Petre Fati practică o austeritate lirică*) în ale cărei linii „drepte" se ascunde un aer straniu, de mister posibil situat între realitatea cea mai măruntă și metafizică. Îngeri bizari umblă prin ploaie, trec prin hoteluri de tranzit cu odăile ca „mari ceruri" și privesc canalizările în „Pasajul Orientului". Ca atitudine umană, poezia aceasta pare a descinde din universul lui Kafka, într-atît de mult ratează încercarea de a-și explica fapte de imediată contingență. Poemele sînt încărcate de sensuri abstracte, drama personală constînd într-o îndelungă așteptare a motivației. Lirica lui Vasile Petre Fati, deși austeră și sprijinită pe o lentă lichidare a eului poetic, mizînd pe „întîmplarea" exterioară și evitînd culoarea bogată, contururile contorsionate, aparține totuși unei voci de o individualitate puternic pusă în lumină. Poetul suferă de o **melancolie estetică**, dar nu în spirit romantic. Neliniștea lui e provocată de un șir de deziluzii rătăcite printre atîtea deprinderi comune. În fond, el **pozează** într-o poziție melancolică. Înțepenește „estetic" și în afara unui cod reperabil. Prilej de angelică amărăciune, pe care poemul o dezvăluie și, în aceeași măsură, învăluie coborînd-o în spațiul voit sumar al realității. Cînd există, bucuria este convențională, se aplatizează prin acea ciudată atitudine de independență obosită, pe care „minunea" posibilă nu o mai sensibilizează, ca într-o superbă poezie, **Cuțitul pe masă**. „Cuțitul pe masa din bucătărie gonește norii spre mare /... / Dacă cineva caută cheile casei va da în locul acela de / un înger /... / mătușa Zenovia mai trece pe la noi / Cu picioarele umflate ca trandafirul.." sînt miracole latente, de care pare că nimeni nu se interesează.

Sentimentele se rătăcesc printre **lucruri și ființe**, descrise cu simplitate, prezențe aparent clare, într-o familiaritate datoare să amelioreze o suferință abstractă. Întotdeauna, în aceste poezii **se întîmplă** ceva. Textul poetic e o ramă pentru un desen în plină mișcare. Astfel încît se parcurge o schemă narativă sau numai se sugerează una. Mișcarea e însă încremenită, gesturile se opresc la jumătatea drumului pentru a pune în valoare canonul suferinței. Ca într-un tablou de Chirico, peisajul explorat pare real dar se explică numai metafizic. Universul lui Vasile Fati seamănă într-adevăr cu un „paradis de fier", o lume a cărei frumusețe e interzisă spiritului, spațiu din care i se arată doar urme mineralizate, dure, ca tot atîtea exerciții de asceză. Cotidianul invocat prin lucruri umile și prin atmosfera de repetare mecanică a suferinței, este un mod de a abate atenția de la adevărata dramă. Poetul este o conștiință invadată de amintirea unui serafism apus. El simte acum ecourile paradisului pe care și-l imaginase, îngeri făcuți din oțel care, e adevărat, au surclasat moartea. O lume sticloasă e pretutindeni. Trecute vieți de îngeri „ard subțire" în umbra realității. Dar acest peisaj, al transparenței osificate, dezlănțuie meditația thanatică. Și aici însă, poezia lui Vasile Petre Fati își refuză gestul total, rămînînd legată de puncte fixe, ca de implacabile canoane afective. Moartea e „ceva care trebuie spus repede peste umăr".

Sensibilitatea autorului se comportă, folosind una dintre puținele imagini strălucitoare ale volumului, ca „un trandafir alb care crește printre / fire electrice". Impresionează la acest poet umilința autoimpusă a suferinței, justificată de imposibilitatea de a cuprinde sensibil sistemul cauzal. „Noi am văzut legea morală. / Noi am mîncat zăpadă. / Acum putem muri", dar **a vedea**, și încă „legea morală", e aici o formă de dezimplicare, de abandonare și răvășire a explicației. Pentru acest motiv, impresia de ariditate, de uscăciune, de spațiu rectangular prevalează. Strălucirea imagistică e înlocuită cu un limbaj al gestualității din care, se poate observa cu ușurință, lipsesc de obicei **metaforele**. Absență normală, dacă socotim că metafora este un procedeu de **amplificare interioară**, o „punere în rezonanță" prin codificare. Limbajul poeziei lui Vasile Petre Fati e unul exemplificativ, un „leagăn de fier" al sentimentului. Prin această deliberată stingere a metaforei, urmărită ascetic, poezia din **Paradisul de fier** e de o frumusețe „severă".

Costin Tuchilă

***) Vasile Petre Fati: „Paradisul de fier", Editura „Cartea Românească", 1980.**

proza

O privire panoramică

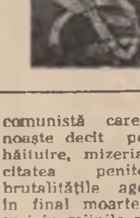

● Cu noul său roman*) Ion Marin Almăjan își propune o restituire a climatului și atmosferei din Banatul interbelic. Substanța epică se organizează într-o serie de nuclee narative care au comun sensul demonstrației și care constituie mai curînd mici nuvele interferente. Atmosfera se încarcă progresiv, tensiunea sporește treptat spre finalul cărții un număr de capitole încheindu-se cu asasinate, sinucideri, agresiuni de tot felul. „Tornada" este o metaforă pentru mișcarea legionară cu atrocitățile și dezordinile pe care le provoacă, aducînd tulburare și întunecare în viața Timișoarei. Sînt ilustrate diverse atitudini umane și politice, infiltrația germană, influența fascismului asupra elementelor declasate, mișcarea de opoziție a oamenilor de bună credință.

Personajele care ocupă spațiul fiecărei „nuvele" [illegible] cu o pondere relativ egală, încadrîndu-se unor tipologii exemplare. Dumitru Corbuleanu este un „raisonneur" pe marginea evenimentelor, afectat pe de o parte de nereușita sa operă, pe de altă parte prin pierderea dramatică a fiului său Paul, antrenat de tulburul tinerilor declasați din oraș și împușcat în urma rebeliunii legionare, apoi de dispariția Azaleei Corbuleanu, pe care moartea băiatului ei o împinge la sinucidere.

Un alt personaj este Slavin Pan, ziarist cu conștiință curată, contrariat în buna sa credință, încercînd să se opună, prin meseria sa, abuzurilor de tot felul, corupției și violenței. Evoluția lui Slavin este sugerată prin aceeași modalitate a secvențelor intercalate cu scene din viața altor personaje trăind în alte medii, în același oraș. Dacă Dumitru Corbuleanu reprezintă nivelul și atitudinea intelectualilor bănățeni cu tradiție, Slavin Pan încadrîndu-se aceleiași categorii cu nuanța apartenenței țărănești, Eva-Catarina, personaj cvasi-anonim, este luptătoarea comunistă care nu cunoaște decît permanenta hăituire, mizeria și atrocitatea penitenciarului, brutalitățile agenților și în final moartea în torturi în mîinile poliției legionare. Anonimatul Catarinei este programatic, ea reprezentînd forța morală care rezistă martiriului, opunînd tornadei verzi ideile comunismului. Atmosfera este completată de portretul politicienilor corupți, al directorilor de ziare dispuși la compromisuri ca Damaschin Lință, al soțiilor bovarice și cupide ca Elena Sarmașiu. În saloanele casei de modă ale Elsei Tauner se organizează spionajul finanțat de naziști, pe străzile orașului legionarii molestează și devastează. Naratorul este omniprezent, observînd evenimentele care recompun, într-un mozaic, fizionomia unei epoci de violență și confuzie.

Acțiunea se petrece în saloane, la barurile care reunesc înalta burghezie timișoreană aflată în derută, în redacțiile ziarelor locale, în birourile poliției și în închisoare, în sedii conspirative și în restaurante.

O parte dintre personajele marcate de drama acestor timpuri convulsionate sînt prezentate cu biografii complete, deși fără aprofundarea psihologiei, mai mult sugerate. Esențiale în roman rămîn premisele tematice, voința autorului de a realiza o frescă socială, obiectiv atins îndeosebi sub aspectul reconstituirii panoramice. Varietatea tipologiilor umane și a mediilor sociale conferă, deci, scrierii un caracter panoramic, autorul fiind preocupat de starea de conflict care se agravează, de opoziția forțelor progresiste în fața agresiunii directe sau disimulate într-o formă sau alta. Așadar, un roman interesant prin limpiditatea prozei lui epico-problematică.

Sultana Craia

***) Ion Marin Almăjan: „Tornada", Editura „Eminescu" 1980.**

revista revistelor

«Perpetuum comic '80»

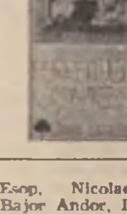

● Cea de a șasea apariție a almanahului comico-satiric editat de redacția revistei „Urzica" constituie, realmente, o veritabilă demonstrație cu privire la [illegible] tematice și formele de expresie de care beneficiază și la ora de față genul de literatură în cauză. [illegible] concepută, [illegible] atenția: o pe cît de [illegible] pe atît de reconfortantă „lecție", merită a [illegible], cum se spune. Iată marile despărțituri ale volumului în virtutea cărora se desfășoară, revelator, cuprinzătorul mozaic comic: **Vacanța celor care știu să rîdă, Rîdem de cîștigat marea, Satirografii, Taraful parodiștilor, Întîmplări în travesti, Clasicii în recreație spirituală, Seara cu ghimpi, Săgețile lui Cupidon, Incursiuni în comicul cotidian, Sport și umor.** Este lesne de dedus că o atare complexă distribuire a materiei probează un simț de orientare sigur în ceea ce am putea numi structurile și substructurile ofensive ale genului comic. În sensul ideii colaborării dintre tradiție și inovație, dintre umor și satiră, dintre formulele vădind o clasicitate unanim recunoscută și cele mai noi în circulație de practica foiletonistică la zi etc. etc. De altminteri, în aceeași direcție pledează și importanța fără a colaboratorilor, caracteristică și ea prin, să spunem astfel, eclectismul funcțional al numelor ce-o alcătuiesc. Astfel, lîngă numele lui Calistrat Hogaș stau foarte bine acelea ale lui Teodor Mazilu și William Saroyan, dar și acelea ale lui Vasile Băran, Tudor Vasiliu ori Marian Popa; Marin Preda, la rîndul său, deschide cum nu se poate mai potrivit despărțitura în care figurează semnăturile lui I. Peltz, D. I. Suchianu, Branco Petrinski (Iugoslavia), Boris Dimovski (Bulgaria), Ion Tipsie, D. Badea, Vlad Musatescu, Marius Tupan; mai departe, Arghezi cu distihurile sale inedite, îi „prefațează" pe Mircea Sântimbreanu, Viorel Cacoveanu, Ion Băieșu, Aurel Storin, B. Mitrović (Iugoslavia), Manuel de Perdolo (Spania), Mihail Joldea, Mircea Cîrloanță, Jerzy Wittlin (Polonia), Al. Andrițoiu; Jean Paul Sartre este urmat în cadrul aceleiași despărțituri de Nina Cassian, cărora li se alătură în ipostaza de autori parodiați: Leonid Dimov, Cezar Baltag, Petru Vintilă, Nicolae Breban, iar cu texte originale Milan Kenda (Cehoslovacia); inspirată ideea ce deschide capitolul consacrat fabuliștilor cu G. Călinescu (**Despre fabulei**) urmat de Esop, Nicolae Dragoș, Bajor Andor, Dan Plăeșu, Iordan Popov (Bulgaria), Stelian Filip, Pablo Neruda (Chile), Ion Lucian, Angela Chiuaru și alții; la „Clasicii în recreație spirituală" îl întîlnim pe Mihail Sadoveanu și sînt evocați Constantin Tănase, Ion Iancovescu, Tolstoi, Kant, N. Iorga; „ghimpii" aparțin lui Tudor George, Andrei Ciurunga, Iosif Naghiu, Dumitru Solomon, Pierre Daninos (Franța), Romulus Vulcănescu, Art. Buchwald (S.U.A.), Alecu Ivan Ghilia, Laurențiu Cernet, Florin Iordăchescu, Aziz Neșim (Turcia); de „săgețile lui Cupidon" sînt preocupați, între alții, Manole Auneanu, Mircea Trifu, Marcel Mureșeanu, Al. Clenciu, S. Livșin (U.R.S.S.) Mircea Horia Simionescu, H. Salem, Dumitru Dinulescu, Milan Ristanovici (Iugoslavia), Ion Velican, Galambos Szilveszter (Ungaria); în fine, Incursiunile în comicul cotidian" aparțin Rodicăi Tott, Mariei Arsene, Grigor Ter-Gregorian (R.S. Armeană), David Reu, Nicolae Cristache, Tristan Bernard, Eduard Jurist, Antonio Amurri (Italia), Enrique Alvarez Jane (Cuba) și altora, pentru ca din autorii comici pe teme sportive să-i reținem pe Sorin Satmari, Rolf Pester (R.D.G.), Nicolae Gârlea și Grigore Toloacă. Evident, o mențiune specială merită extrem de fructuoasa contribuție a graficienilor din seria cărora nu lipsesc cunoscuții și apreciații C. Ciosu, M. Glon, Adrian Andronic, Eugen Taru, Ando, Silvan, Adrian Dragomirescu, V. Timoc, V. Crăița-Mândru, Pompiliu Dumitrescu, Șt. Cocioabă, O. Covaci, N. Rosici, N. Viziteu, O. Bour, V. Timoc, Tia Peltz.

N-am vrea să încheiem succintele noastre mențiuni înainte de a transcrie cîteva din aforismele aparținînd lui Marin Preda, tulburătoare prin invincibila conlucrare dintre comic și dramatic invederată de substanța lor: „A ști să rîzi în clipe tragice înseamnă a stăpîni tragicul". „Persoana considerată la noi cu humor irezistibil are tresăriri cînd își dă seama că ea însăși e subiect de comedie". „Dracul rîde cu noi, singurul supraviețuitor dintre îngeri". „Cînd nu suportăm multă vreme tensiunea unei discuții, o dăm pe anecdote". „Humorul nostru are ceva specific, fiindcă se rîde atît de persoana care vorbește, cît și de ceea ce spune acea persoană". „N-are dreptate Marx, nu ne despărțim numai de trecut rîzînd, ci intrăm și în viitor rîzînd, însă de noi înșine...".

Nicolae Ciobanu

„CE ÎNSEAMNĂ, DE FAPT, SPIRITUALITATE MIORITICĂ?"

Urmare din pag. 1

raport cu acesta, adunînd în jurul textului toate categoriile de argumente care sînt de natură să-i pună mai bine în lumină înțelesurile. Aceasta a fost și preocuparea noastră pe parcursul celor peste 260 de pagini ale **Eternei regăsiri**. Că într-un loc sau altul nu vom fi bătătorit calea cea mai potrivită pentru a ajunge la adevăr, aceasta se poate discuta. Aceasta chiar am fi vrut să se discute. Dar, din păcate, preocupările noastre sînt prezentate în mod preconceput într-o viziune răsturnată.

Să ne mai mire, după toate cele de mai sus, concepția falsă despre critica literară care ne este atribuită, concepție după care „demersul criticului nu ar fi acela de a descoperi și interpreta sensurile operei, ci doar de a identifica acele structuri care pre-există nu numai exegezei, ci chiar actului de creație propriu-zis." Cum adică, doar la atît să se reducă rostul criticii literare? va spune pe bună dreptate orice om de bun simț. Numai că noi nu am pretins nicăieri acest lucru. Concepția noastră despre critică fiind una stilistică și aplicînd-o ca atare în **Eterna regăsire**, așază activitatea criticului totdeauna a posteriori aceleia a creatorului. Dar criticul descoperă structuri obiective ale creației. În acest sens obiectiv, se poate spune că structurile creației preexistă actului critic, nu însă și actului creator propriu-zis. Aducînd acum termenii discuției la dimensiunile obiectului pe care ni l-am propus în **Eterna regăsire**, vom spune că structura **Mioriței** este ceva obiectiv, a pre-existat tuturor opiniilor critice despre ea. Tot așa sînt și structurile celorlalte opere literare luate de noi în discuție. Ele au pre-existat tuturor opiniilor critice despre ele, nu însă și operelor respective. Iar cînd este vorba de spiritualitatea unui popor trebuie să vedem nu ceva pre-existent poporului însuși — pentru a nu ajunge de-a dreptul la fideism —, ci doar rezultatul condițiilor sale de existență social-istorică, rezultat concretizat în totalitatea operelor de artă și cultură aparținînd acelui popor. Între toate aceste opere există în mod obiectiv anumite înrudiri, determinate atît de condițiile social-istorice în care ele apar, cît și de influențele care se produc de la una la alta. Mult discutata matrice stilistică nu poate să fie nimic altceva decît sinteza acestor două aspecte în imanența expresivă a operelor. Ținînd seama de toate acestea, se poate în mod evident circumscrie critic existența anumitor familii sau constelații spirituale. Spiritualitatea mioritică este doar una dintre ele, cu anumite contururi mai precizate în domeniul literaturii, al poeziei românești. Ce ar fi vrut Mihai Coman? Să facem o „circumscriere conceptuală a termenilor"? Dar ea există în limitele utile ale studiului nostru, numai că recenzentul n-a vrut s-o vadă. Vorbind într-un sens mai larg, în raport cu spiritualitatea întregului nostru popor, spiritualitatea mioritică abia urmează să fie „circumscrisă conceptual", adică filosofic, în lumina unor observații atente de textură, după criterii noi, stilistice, descoperindu-se principalele figuri, simetrii, paralelisme care există nu numai în domeniul literaturii, ci și în alte domenii ale creației.

Pe această linie, venind după noi, Mihai Coman putea aduce în recenzia sa, anumite clarificări, deschideri de perspectivă. Și iarăși ne întrebăm, în încheierea acestor rînduri, de ce n-a făcut-o?

Fondul principal al culturii române

DAN ZAMFIRESCU:

«Locul nostru în acest spaţiu istorico-spiritual pe care l-am numit „aria culturală răsăriteană de tradiţie bizantină“ este foarte important»

Interviurile «Luceafărului»

— Cele mai importante cărţi şi contribuţii pe care le-ai tipărit, între care „Studii şi articole de literatură română veche“, „Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie“, „Problemele controversate“, „Istorie şi cultură“, „Via Magna“ se înscriu în spaţiul literaturii române vechi. Eşti cu alte cuvinte un specialist în literatură română veche. Cum se împacă ideea de literatură română veche cu postulatul unei culturi şi literaturi române tinere, vehiculat de multe ori în presă?

— Nu se împacă deloc, dar se explică: ignoranţa cu privire la trecutul nostru istoric şi cultural mai îndepărtat este înfiorătoare. Şi nu vorbesc doar de generaţiile mai tinere, ci chiar de o strălucită generaţie anterioară: a lui Mircea Eliade.

Generaţiile mai tinere, formate după 1948, au şi ele raţiuni precise care le dictează o asemenea convingere. Pentru a înţelege condiţia studiilor de literatură română veche în ultimul sfert de veac — **studii menite esenţial a da intelectualului român conştiinţa adevăratei durate şi amplori a culturii din care face parte** — trebuie să pornim de la un fapt hotărîtor: dispariţia acestui gen de preocupări şi de lucrări pentru aproape un deceniu, mai exact, de la 1 ianuarie 1948 şi pînă spre sfîrşitul anului 1955 cînd apariţia ediţiei cronicii lui Grigore Ureche îngrijită de P. P. Panaitescu urmată în 1956 de a cărţilor populare **Alexandria şi Esopia** îngrijite de Dan Simonescu şi, respectiv, I. C. Chiţimia readuc la suprafaţă numele a trei maeştri şi repun în circuitul cultural texte fundamentale ale epocii aşa-numite (acum) „feudale“ (Atît Dan Simonescu cît şi I. C. Chiţimia fuseseră înlăturaţi de la catedrele de literatură română veche din Iaşi şi Bucureşti, primul în 1953, ultimul în 1950). Din 1955, dezvoltarea studiilor de literatură veche a fost vertiginoasă, în special datorită lui P. P. Panaitescu, adevăratul innoitor al domeniului în prima perioadă „post-Cartojan“ şi „post-Ciobanu“. Au apărut şi două importante volume-bilanţ în 1971, P. P. Panaitescu, **Contribuţii la istoria culturii româneşti** şi în 1972, I. C. Chiţimia, **Probleme de bază ale literaturii române vechi.**

Contribuţia hotărîtoare a fost a **editurilor**, care au pus în circulaţie ediţii preţioase de texte vechi, monografii, culegeri.

Predarea literaturii române vechi în universităţi a avut însă un destin paradoxal, toate cursurile fiind încredinţate unor persoane care nu aveau o formaţie de specialitate. Aşa se explică faptul că în învăţămîntul nostru universitar, fără excepţie, nu există astăzi nici o personalitate reprezentativă pentru disciplină, deşi în ultimii ani au ajuns în sfîrşit şi cîţiva autentici „vechişti“, cum ar fi, la Cluj-Napoca, Doina Curticăpeanu sau la Iaşi Elvira Sorohan. Dar cu două flori sau două rîndunele e greu să formezi generaţii de critici şi istorici literari care să aibă o idee bine fundată despre vechimea, amploarea şi valoarea literaturii române!

— Cu toate acestea, o sumă de cărţi tipărite de editurile noastre atestă o nouă atitudine şi optică faţă de literatura română veche.

— În momentul de faţă chiar vechile sinteze lăsate de Cartojan şi Ciobanu au fost depăşite ca orizonturi şi cunoştinţe, încît simpla lor reediţare — pe care o aplaud şi la care am contribuit dealtfel eu însumi — nu va rezolva problema. Rămîne o singură cale: să oferim tinerelor generaţii acele mari cărţi de sinteză şi acele monografii de epoci şi autori care să le dea o nouă conştiinţă, deplin documentată şi argumentată, despre ceea ce a însemnat prezenţa spirituală a poporului român în secolele XIV—XVIII. În cărţile lui Virgil Cândea, G. Mihăilă, Al. Duţu, într-adevăr şi în unele din eseurile subsemnatului, continute în **Via Magna** ca şi în volumul meu de 460 de pagini intitulat **Contribuţii la istoria literaturii române vechi** (în curs de apariţie la Editura ştiinţifică şi enciclopedică), cred că tinerii ar putea găsi indicaţii asupra spiritului nou în care este abordată de două decenii încoace literatura română veche. Dar generaţia noastră nu şi-a dat încă **sinteza reprezentativă**, îmbrăţişînd întreaga epocă, aşa cum a avut-o generaţia Cartojan—Ciobanu—G. Pascu—N. Drăganu şi n-o are generaţia Simonescu—Chiţimia—Turdeanu. Chiar şi perioada amintită a lăsat cîteva lucrări reprezentative în felul lor: sinteza — plină de calităţi sub raportul valorificării estetice a epocii vechi — publicată de Al. Piru în 1961 şi reeditată de trei ori după aceea, fără schimbări notabile; cursul litografiat în mai multe volume al lui I. D. Lăudat: „Tratatul academic“ de **Istoria literaturii române**, volumul I, Ed. I, 1964, Ed. II (neschimbată), 1970; „O istorie“ de Ion Rotaru. E rîndul nostru acum să arătăm ce şi cum putem spune mai mult despre cea mai întinsă epocă a literaturii române.

— Dacă înţelegem răspunsul dat asupra vechimii şi tinereţii literaturii române totul depinde de adîncimea temporală a acţiunii istoricului literar şi de centrul de greutate pe care-l alege literaturii române. Pentru G. Călinescu el se află în secolul XIX, literatura „Junimii“ pentru alţii în perioada dintre cele două războaie mondiale. Care este acest centru de greutate pentru un istoric literar care începe literatura română cu mult mai devreme decît aceştia?

— Modelul cu un „centru de greutate“ pentru expunerea destinului unei literaturi vine din zona germană, italiană, spaniolă, rusă, unde apare cîte un „secol de aur“ care domină tot ce a precedat şi tot ce a urmat. Oricît de strălucitor ar fi secolul XIX italian, el nu egalează Renaşterea şi pe precursorul ei, Dante; secolul al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea german rămîn momentul esenţial al prezenţei germane în cultura europeană, deşi a mai fost şi un Luther. Marea literatură rusă este aceea de la Puşkin la Esenin, chiar dacă a existat în secolul al XVII-lea protopopul Avacum, care nu interesează universul, sau în primele secole cronica lui Nestor şi „Cîntecul oastei lui Igor“ (a cărui autenticitate nu este încă unanim admisă). Spania înseamnă epoca lui Cervantes şi Lope de Vega — „el siglo d'oro“.

Dimpotrivă, cine priveşte modelul francez sau englez, constată că există şi literaturi cu o succesiune neîntreruptă de „secole de aur“ între care este greu să optezi. Cine poate opta între geniala epocă a „truverilor“ şi a romanelor medievale pe de o parte şi între epoca lui Montaigne; sau între „Marele secol“ al clasicilor şi „Secolul lui Voltaire“; între epoca lui Lamartine, Hugo, Musset, Balzac, Stendhal şi între momentul marii poezii baudelairiene şi post-baudelairiene; între marea literatură interbelică şi între oasul astral al literaturii postbelice, cu Malraux, Sartre, Camus şi marii noştri compatrioţi — Ionescu, Eliade, Ştefan Lupaşcu?

Franţa deţine secretul de a fi creat secol de secol, la înălţimea genului ei, ca şi Anglia, şi acest secret l-am enunţat cu altă ocazie: o starea de deplină libertate exterioară şi interioară, independenţa politică în afară şi libertatea creatoare înlăuntru. Cine poate scrie istoria literară a Angliei oprind ca „centru de greutate“ între epoca lui Shakespeare şi cea a lui Byron şi Shelley sau epoca „victoriană“? Devenirea spirituală a poporului englez are aceeaşi impresionantă continuitate pe culmi ca şi a poporului francez.

Fără a pune semnul egalităţii valorice între aceste culturi şi cultura română, putem însă pune semnul identităţii de destine: literatura română este o literatură europeană cu un destin major în toate etapele ei, cu momente succesive de împlinire şi semnificaţie, dacă nu universală, măcar **regională**. Cu **capodopere-reper**, secol de secol. Acest lucru nu s-a înţeles pînă acum, şi de aceea un lung este excesul în studierea şi înfăţişarea epocii vechi şi scriitor, chiar derutat şi uneori de-a dreptul orb în prezentarea epocii moderne şi contemporane. La rîndu-i, Călinescu, strălucit valorificator al literaturii vechi din perspectivă estetică, i-a rezervat totuşi spaţiul unui „preambul“ al epocii moderne, dînd numai 50 de pagini din 863 epocii vechi!

Pentru mine secolul al XV-lea românesc, — întîi epoca lui Alexandru cel Bun pe care am rescris-o recent de la zero, pe care aproape am „inventat-o“ pe un teren viran la predecesorii mei — apoi epoca lui Ştefan cel Mare, are o măreţie, o rotunjime, o competitivitate valorică şi **o funcţie general-răsăriteană** ce-i conferă deja un loc de neignorat într-o istorie generală a culturii Răsăritului bizantino-slav. **Mucenicia lui Ioan cel Nou de la Suceava** scrisă între 1432 şi 1439 nu de Grigore Tamblac ci — aşa cum am demonstrat — de Grigore de la Suceava, scriitor român, este o creaţie hagiografică desăvîrşită în genul ei, care poate sta alături de operele similare ale literaturilor bulgară, rusă şi sîrbă, iar **Letopiseţul de cînd s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Ţara Moldovei**, dictat în mare parte chiar de Ştefan cel Mare, nu are egal în istoriografia de limbă slavonă prin florul de grandoare istorică decît în **Povest' vremennih let** a rusului Nestor.

Vine apoi secolul al XVI-lea: la interferenţa dintre „Evul mediu“ şi „Timpurile moderne“ Neagoe Basarab aşează acea „Divină Comedie“ a literaturii de limbă slavonă, **Învăţăturile** sale. Tot secolul XVI, cu istoriografia **barocă** inaugurată de Macarie, istoricul curtean al lui Petru Rareş, cu triumful limbii române în cultură sub adierea revoluţionară a Reformei, cu dramele shakespeariene din viaţa domnilor şi ţării, consemnate de Eftimie şi Azarie, şi încheindu-se cu superba epopee în limba română a „Cronicii Buzeştilor“ — epopeea lui Mihai Viteazul a cărei ediţie critică adnotată şi comentată în lumina celorlalte izvoare de epocă am dat-o în cartea mea ce stă să apară — **nu are egal în întreaga arie răsăriteană, unde atît Bizanţul, cît şi Serbia şi Bulgaria dispăruseră şi amuţiseră, iar literatura rusă, ucraineană sau bielorusă nu dau un Neagoe Basarab şi nu au o „epocă a lui Corei“ adică o aşa de spectaculoasă confruntare originală cu un mare curent cultural european ca Reforma lui Luther şi Calvin.** Iarăşi un secol rotund, personal, original, reprezentativ şi punctat de o capodoperă: cartea lui Neagoe Basarab. Poate fi el subordonat unui „centru de greutate“? Poate fi privit „în zare“ de undeva din afara lui?

Cît priveşte secolul al XVII-lea, el este şi pentru noi „secolul de aur“, „Marele secol“, dar nu în sens spaniol, ci francez, adică un secol în care ne cităm sufletul şi structura spirituală parcă mai bine ca oriunde (pînă la generaţia lui Eminescu) dar nu în care ne cantonăm.

— Care ar fi trăsăturile distinctive ale acestui „veac de aur“ pentru literatura română, prin ce se impune el atenţiei mai ales dacă-l comparăm cu alte epoci mari, amintite aici, din istoria literaturii române? Ce marchează el? Marchează şi un sfîrşit?

— Lui Virgil Cândea, într-un interviu apărut tot aici, i s-a părut că este exagerat a exalta secolul XVII ca „veacul de aur“ prin excelenţă al culturii noastre vechi, făcîndu-mă atent la ceea ce au dat secolele XIV—XVI. Eu numisem însă deja acele secole în eseul **Via Magna** apărut în 1977 **„perioada clasică din existenţa istorică şi spirituală a românilor, epoca unei înfloriri plenare, pe toate planurile, a ethosului propriu“** (volumul citat, p. 239). Numai că, în acele secole se scria în slavona medio-bulgară, nu în româneşte. Iar pentru ca fizionomia spirituală deplină a culturii române să se constituie era nevoie ca pe lîngă conştiinţa **bizantină-ortodoxă** să devină **esenţiale**, să devină însuşi chiagul fiinţei sale spirituale, conştiinţa **latinităţii şi** conştiinţa **naţională**. O cultură **naţională**, cu o **conştiinţă naţională** (cred că nimeni nu mai crede azi despre naţiune că se formează cînd şi cum vog ucazele) şi exprimată în **limba naţiunii, cultivată conştient ca instrument de comunicare al tuturor românilor**, aceasta înseamnă secolul al XVII-lea! De la cronica **în româneşte** poruncită de Buzeşti spre a eterniza epopeea domnului unirii românilor şi pînă la culminarea „veacului de aur“ în primele decenii ale secolului următor (ca şi în Franţa de altfel), prin cele două ultime piscuri, Cantemir şi Neculce, avem o nesecată revărsare de energie creatoare pe acest făgaş, reprezentată de patru generaţii de cărturari ce-şi transmit ştafeta în mod conştient, urcînd pieptiş cu ea, printr-o istorie abruptă şi ajungînd să aşeze fiinţa geniului românesc sub bolta Academiei din Berlin şi să oblige a-i transmite mesajul, teascurile tipografiilor din Franţa, Germania, Anglia şi Rusia!

Cartojan ne căina că pe vremea cînd Italia dădea pe Dante, noi abia ieşeam din anonimatul Evului mediu şi întemeiam primele state româneşti puternice şi independente. Este adevărat. Dar tot aşa de adevărat este că atunci cînd Italia dădea pe Machiavelli, noi dădeam pe Neagoe Basarab, care nu-i este inferior în gîndirea politică (numai ignoranţii dau din cap la această apropiere, dar nu sînt obligat eu să-i învăţ să citească) iar cînd noi dădeam pe Miron Costin şi pe Stolnicul Constantin Cantacuzino, Italia abia născuse pe Vico, a cărui operă capitală apare la un an după moartea lui Dimitrie Cantemir! Cantemir este istoricul şi filozoful istoriei prin care cultura română se impune atenţiei Europei, prinţul moldav fiind „omologat“ între marile spirite ale veacului său de însuşi Voltaire. Dar Cantemir **continua** pe Ureche, Miron Costin şi Stolnicul Cantacuzino, care formează în a doua jumătate a secolului XVII o **„şcoală românească“ de istorie şi filozofie a istoriei dusă la cea mai înaltă expresie şi la gloria europeană de Cantemir.**

Nu pretindem numărăm să aşezăm „Secolul XVII“ românesc pe acelaşi plan cu „Le grand siècle“ al Franţei, dar o adevărată istorie culturală a Europei trebuie să ia act că, **la celălalt capăt al continentului, o altă cultură a unui popor latin realizează, exact în acel moment, un „veac de aur“ al cărţii scrise, într-un remarcabil decor arhitectural şi pictural** (cităcitile lui Vasile Lupu şi toată arta „Epocii brîncoveneşti“). **Nici o altă cultură din Răsărit nu oferă, în acest secol, o înflorire a culturii scrise aşa de glamară, de „rotundă“ într-o ambianţă de înaltă intelectualitate, chiar redusă cum era cea mai pretuindeni la o pătură subţire de cărturari.**

Ai dreptate însă că acest apogeu marchează şi un sfîrşit. Cultura românească, spre deosebire de cea engleză şi franceză are o dezvoltare ciclică, fiecare ciclu fiind marcat de un apogeu, sfîrşit cu o catastrofă politică, după care totul este luat de la capăt — dar pe o spirală superioară — printr-o nouă succesiune a „celor 6 zile ale creaţiei“. Exact ca în mitologia indiană a ciclurilor! Catastrofa a fost instaurarea regimului turco-fanariot. Decapitarea lui Brîncoveanu şi a fiilor săi cărturari a fost însuşi simbolul destinului istoric românesc de atunci. Exilul lui Dosoftei şi Cantemir, lichidarea în temniţă a lui Constantin Cantacuzino, asasinarea lui Antim Ivireanu parcă prefigurează tragedia unui N. Iorga din 1940, preludiul noii catastrofe ce va pune capăt „ciclului modern“ inaugurat cu două secole în urmă de Inocenţiu Micu-Clain şi Ienăchiţă Văcărescu! Căci dincolo de Cantemir şi Neculce începe un alt „ciclu“, inaugurat de aventura „Secolului al XVIII“-lea. Secol care nici el nu schioapătă în urma „Europei“ şi care se încheie iar cu o capodoperă-reper: cea mai viabilă literar dintre epopeile eroi-comice în spirit voltairian, din cîte cunoaşte literatura europeană: **Ţiganiada** lui Budai-Deleanu!

Primul val al ciclului modern trece şi el hotărîtor spre veacul următor, ca şi apogeul ciclului anterior (care se încheiase pe la 1723 şi 1745 — anii dispariţiei lui Cantemir şi Neculce). El sfîrşeşte revărsîndu-se în noul val, al **romantismului** românesc, al cărui hotar este 1830, anul cînd Lamartine vorbeşte pe româneşte, datorită lui Heliade, şi asta nici două decenii după gloriosul său debut la Paris!

— Iată-ne deci ajunşi în secolul al XIX-lea! Dar din mai multe articole apărute în presă, de fapt fragmente dintr-o lucrare mai amplă Aventura culturii române în secolul 20 **este vizibil interesul dumitale pentru literatura română contemporană şi pentru chestiunile ei cele mai controversate. În ce constă această „Aventură a culturii române în secolul 20“?**

— În Aventura culturii române în secolul 20 (titlul este o replică la cartea lui Albères, în care cultura română abia este menţionată prin cîţiva scriitori greşit prezentaţi, în doar cîteva rînduri), teza centrală pe care vreau să o demonstrez este că momentul deplinei noastre integrări şi „sincronizări“ cu Europa modernă pe un plan dacă nu de „egalitate“ în orice caz care să ne permită a participa la destinul cultural european altfel decît prin „echivalenţe“ româneşti ale curentelor şi mişcărilor de idei născute în Occident, este nu epoca „interbelică“ — aşa cum se crede în mod curent — ci **momentul „Marilor clasici“**: Hasdeu, Maiorescu, Eminescu, Caragiale, Xenopol, Creangă, Slavici, Conta, Macedonski. Prin toţi aceştia noi începtăm „ucenicia“ începută pe vremea lui Heliade şi **dăm o sinteză românească originală a „secolului XIX“, deschizînd totodată porţile secolului 20.**

Dacă secolul XVIII se prelungise pînă pe la 1830, în schimb, „secolul 20“ începe în jurul lui 1890, dată care este şi pentru noi, ca şi pentru

Gh. Constantinescu: „Case pe strada Mîntuleasa“

Franţa, „turnanta secolului“. Apariţia aproape concomitentă a „Literatorului“ şi „Contemporanului“ coincide cu apogeul creaţiei lui Hasdeu, Maiorescu, Eminescu, Caragiale, Creangă, Slavici. Or, aşa cum demonstrează studiile recente asupra tuturor, aceştia nu mai sînt simpli ucenici străluciţi ai „Europei“, cum fuseseră, de la Heliade la Odobescu şi Filimon, predecesorii lor, ci **sînt „mari europeni“ fără de care nu se poate înţelege în totul fizionomia spirituală a secolului nostru, în măsura în care acest secol douăzeci poartă în el o parte din lucrarea românească!** Fie că sînt numai „protocronici“ nerecunoscuţi şi fără a exercita o influenţă directă asupra curentului european, ca Hasdeu (recunoscut însă ca savant de talie universală prin primirea lui în sinul a cîteva academii străine, ceea ce de la Cantemir nu se mai întîmplase!) fie că sînt imediat şi universal **omologaţi**, ca A. D. Xenopol, (primul român propus la premiul Nobel şi primul român membru plin al „Institutului Franţei“) a cărui carte de filosofia istoriei apare în 1899, fie că abia astăzi îi descoperim mari precursori — ca pe Maiorescu, primul mare critic european anti-tainian şi antisaintbeuvian, în direcţia ce o va teoretiza Dragomirescu şi o va urma criticii secolului 20 — generaţia „marilor clasici“ aşează cultura română în cadrul culturii europene pe o treaptă nouă reuşind să o facă activă şi dincolo de hotare. Nu întîmplător cei care introduc pe Schopenhauer în cultura franceză cu marile sale cărţi (şi implicit în toată aria culturală universală de lectură franceză) sînt românii Titu Maiorescu şi I. Cantacuzino. Primele traduceri fundamentale din Schopenhauer în franceză: teza lui de doctorat, aforismele şi capodopera **Lumea ca voinţă şi reprezentare** se fac nu la Paris ci la Iaşi şi sînt revăzute de Titu Maiorescu, ale cărui traduceri în româneşte devansează receptarea lui Schopenhauer în Franţa. Prima monografie despre Nietzsche scrisă de un **profesionist**, C. Rădulescu-Motru, apare cu doi ani înaintea primei monografii franceze, iniţiatorul ei fiind... Caragiale! Era în 1896. Iată numai două exemple, unul de intervenţie directă în destinele culturii europene, altul de „protocronism“, şi anume înainte de a se încheia secolul!

„Marii clasici“ croiesc deci tiparele şi aşează temeliile pentru ce va fi „secolul 20 românesc“, acest secol care numără, cu două decenii înainte de a-şi fi încheiat „aventura“, pe „părinţele sculpturii moderne“ Brâncuşi; pe unul dintre marii muzicieni ai veacului, încă puţin înţeles, dar al cărui destin este în curs: George Enescu; pe unul dintre filosofii capitali ai culturii, activînd în direcţia resurecţiei spirituale din climatul defetist şi decadent spenglerian: Lucian Blaga. Pe cel mai celebru filozof şi istoric al religiei: Mircea Eliade; pe cel mai ilustru dramaturg al lumii în clipa de faţă: Eugen Ionescu. Spre a nu aminti de savanţii din domeniul istoriei (Iorga, Pârvan, Gh. I. Brătianu), lingviştii.

Convingerea mea este ca secolul 20 marchează apogeul prezenţei româneşti în istoria şi spiritualitatea mondială, iar „aventura secolului 20“ pentru români poate fi rezumată în cuvintele: a reda omenirii gustul vieţii, raţiunea — şi dacă se poate omenia — în politică, încrederea în posibilitatea **viitorului**. A scoate din urzeala veacului monstruosul, inumanul, abandonarea în faţa apocalipsului. A duce, în numele umanităţii, lupta cu tot ceea ce este desagregarea şi injosirea şi anularea omului. În cîteva eseuri din **Via Magna**, am formulat acest ideal prin cuvintele: „restaurarea omului“. Aceasta este după mine „aventura culturii române în secolul 20“!

Sînt sigur că se vor ivi, în preajma celor ce şi-au proiectat deja statura lor pe ecranul lat al conştiinţei universale, tinerii genialî ce sînt, s-au născut, dar un climat cultural viciat de cîţiva liliputani cu aere de uriaşi îi împiedică să se găsească pe sine şi să se afirme. În preajma lui Eminescu, Hasdeu, Maiorescu, Caragiale s-au găsit uluitor de repede pe sine, înainte de a împlini 20 de ani, Iorga, Sadoveanu, Bacovia, Arghezi.

Să-i învăţăm pe tineri să înţeleagă grandoarea şi sămînţa de viaţă şi lecţia iluştrilor contemporani. Noi, cei care am mai apucat să auzim pe un Arghezi, Călinescu, Blaga şi care ştim măcar să citim pe Noica sau Edgar Papu.

— În ultimul timp, Via Magna, mai ales, arată interesul deosebit pe care-l arătaţi protocronismului — cuvînt pus în circulaţie de profesorul Papu. Ce rol a avut soluţionarea cazului Neagoe în cristalizarea ideii de protocronie al cărei susţinător decis şi avertizat sînteţi?

— Am arătat recent într-un serial din **Săptămîna** că perspectiva „protocronistă“ în cercetarea valorilor româneşti nu incepe cu prof. Papu, cei mai mari precursori ai dînsului fiind Vladimir Streinu şi Tudor Vianu. Dar succesul uriaş al **termenului** inventat de profesorul Papu şi fericita sa coincidenţă cu un moment în care conştiinţa de sine a culturii române îşi căuta o nouă cristalizare, pe măsura istoriei contemporane create de epopeea ultimilor cincisprezece ani, a dat profesorului Papu condiţia lui Americo Vespucci, care, deşi n-a „descoperit America“ a botezat-o cu numele său! Importanţa contribuţiei profesorului Papu este aşa de mare încît, în acest caz, şi-a transformat profesorul şi magistrul în simplu precursor al dînsului!

Dar să nu uităm nici faptul că un rol hotărîtor în frămîntarea şi dospirea făinei culturii române din ultimii ani cu acest nou aluat, adus de profesorul Papu, revine revistei **Luceafărul** de numele căreia se leagă dinamizarea unui adevărat „curent cultural“: **protocronismul!** Seria aceasta a revistei **Luceafărul** va rămîne legată în istoria literară de „bătălia protocronismului“ care înseamnă de fapt bătălia pentru noua conştiinţă de sine a culturii române, cristalizată după Congresul al IX-lea al P.C.R.

În ce mă priveşte, am avut o contribuţie foarte modestă la debutul ideii: am editat **Învăţăturile**! La citirea ediţiei mele (care datorează regretatei Florica Moisil **transcrierea textului**, restul operaţiilor, începînd cu alegerea manuscrisului de bază, aparţinîndu-mi în întregime) ediţie ce s-a bucurat şi de norocul unei noi traduceri a originalului slavon, cu care s-a asociat G. Mihăilă, prof. Papu a descoperit cît de izbitoare sînt asemănările de structură sufletească între Neagoe şi Baltasar Gracian. Şi a afirmat că Neagoe precede cu un secol „omul secret“ al lui Gracian. A fost întîiul demers „protocronic“ aplicat literaturii noastre **vechi**, şi întîia încercare a profesorului Papu de a găsi şi un „protocronism românesc“, după ce pusese în lumină pe cel portughez. Cînd am citit acea recenzie la ediţie, în ianuarie 1971, mi-a explodat în cap noua perspectivă. Şi am aplicat-o la rîndul meu în prezentarea lui Cantemir, în 1973 şi Dosoftei în 1974.

— Exact în Istorie şi cultură publicaţi studiul intitulat simplu Poet naţional. E vorba de Dosoftei şi de Psaltirea lui în versuri. Termenul de naţional aplicat unui poet din secolul XVII nu este prematur? Iar o psaltire poate fi naţională? Întrebările au rolul de incitaţie.

— Adică eşti dinainte de acord cu mine că nu mai trebuie să aşteptăm să ne dea voie alţii să devenim şi noi naţiune, sau să avem o limbă **naţională** abia... în secolul XIX! Naţiunea română s-a format — ca şi cea franceză, italiană şi spaniolă — în vremea lui Ştefan cel Mare, deci **în secolul al XV-lea, cînd se manifestă în deplin conştientă de unitatea de neam între moldoveni, munteni şi ardeleni şi cînd capătă conştiinţa unui rol istoric universal**: de a apăra civilizaţia europeană în faţa barbariei năvălitoare (Ştefan are conştiinţa că Moldova este „poarta Europei“ care odată sfărîmată, otomanii vor ajunge la Buda şi Viena şi cine ştie, poate la Roma!) Acestea sînt cele trei coordonate fundamentale ale conştiinţei naţionale româneşti în veacul al XV-lea: **conştiinţa unităţii de neam, lupta pentru independenţa şi solidaritatea europeană.** Ştefan Vodă este întîiul mare precursor român al unităţii europene şi este întîiul şef de stat european care gîndeşte global destinele Europei şi pe ale ţării sale în această Europă. Noi astăzi am reluat mesajul său, de acum cinci secole.

Deci, dacă naţiunea română se formează în vremea lui Ştefan cel Mare (cum a spus-o şi istoricul francez E. Beau de Loménie în cartea sa din 1937 **La naissance de la nation roumaine. De Byzance á Etienne-le-Grand de Moldavie**), şi realizează **unitatea statală**, — fie şi efemeră, din cauza loviturilor externe care i-au stat împotrivă — în vremea lui Mihai Viteazul, adică nu mult după Franţa şi Spania, este foarte normal să asistăm la formarea unei literaturi **naţionale** prin **limbă, spirit, conştiinţă**, în secolul al XVII-lea. Cultura secolului al XVII-lea este revanşa prin spirit a poporului român la crima politică a lichidării statului lor unitar de către numeroşii potrivnici. Unirea care nu s-a putut menţine politic, este înfăptuită spiritual în conştiinţe şi în cultură! Toţi scriitorii acestui veac sînt nu „moldoveni“, „munteni“ ori „ardeleni“ ci se simt, se vor, se **demonstrează** pe sine ca **români** la fel ca paşoptiştii peste două veacuri, care de fapt **reiau** lupta lor. Precursorii „Daciei literare“ sînt Miron Costin, care combate ideea că moldovenii sînt altă naţie decît muntenii (bazaconia asta circula probabil pe la polonezi şi el le-a scos-o din cap) şi manifestul **unităţii româneşti prin limba literară** al vlădicii Simeon Ştefan din Alba Iulia!

Dosoftei este un astfel de scriitor **naţional**, un astfel de **român**, un cărturar cu vaste preocupări de **istoric** (a scris şi o cronică în versuri a ţării sale) şi un descoperitor de documente: a găsit vestitul uric al lui Roman Vodă în care se arăta că moldovenii au fost stăpîni pînă la malul mării. Este, la fel ca Eminescu, un „om deplin“ al culturii vremii sale, erudit, poliglot, pasionat de politică (l-a şi pierdut, obligîndu-l la exil) în slujba independenţei patriei. Un astfel de om, care a scris cea dintîi poezie patriotică din limba română: stihurile la stemă, numite aşa de inspirat de către G. Ivaşcu „Poemul Moldovei“, şi-a găsit în **Psaltire** mijlocul ideal de a face politică fără a fi suspectat că-şi ieşe din atribuţiile ierarhice, aşa cum procedaseră în secolul anterior şi zugravii de la Humor şi Moldoviţa pictînd „imnul acatist“. **Psaltirea** era cartea de luptă şi suferinţă a unui popor la fel de pîndit de cei mari ai lumii acesteia şi la fel de chinuit de ei, ca şi poporul său românesc. Prin glasul lui David poetul român a spus tot ce avea de spus, a introdus în imagini natura Moldovei, a blestemat pe duşmani, a exaltat lupta de apărare a ţării şi a cîntat pe cei duşi departe „la apa Vavilonului“ (Iorga a tipărit acest psalm pe foi volante pentru soldaţii din tranşeele de la Mărăşti şi Mărăşeşti, cu efect extraordinar: Ierusalimul era, pentru ei, Bucureştiul invadat de oştile Kaiserului).

Iată de ce Dosoftei a fost un mare poet naţional traducînd **Psaltirea**. A fost şi **întîiul** poet naţional din toată aria culturală răsăriteană, fiindcă a scris poezia sa **în limba poporului**, în timp ce şi Simeon Polotki a versificat **Psaltirea** după el, în **slavonă**, limba moartă a cărturarilor.

— Noţiunea de arie culturală răsăriteană revine de multe ori în studiile şi articolele pe care le-ai tipărit. Această circumscriere, care vizează desigur geografia şi tipologia culturală, nu este şi un act de calificare ori descalificare valorică? Ce este în fond cultura răsăriteană în care înscrii comparativ secolul de aur al culturii române?

— Este esenţial un act de **calificare** valorică; de fapt elementul esenţial, elementul central în concepţia mea despre literatura noastră veche şi cel care o deosebeşte de toate modalităţile de abordare a obiectului din partea înaintaşilor — cu excepţia lui Hasdeu — cît şi a colegilor de generaţie, este tocmai **perspectiva**! Perspectivă dobîndită de mine asupra obiectului, ca urmare a unei formaţii de bizantinolog, teolog, slavist şi în acelaşi timp critic şi istoric literar ce nu ignoră epoca modernă şi contemporană a literaturii noastre şi nici actualitatea politică şi culturală în care trăieşte. Sînt, cred, cel dintîi cercetător al literaturii române vechi care are o asemenea „calificare“, desigur fără a excela în toate domeniile şi fără a mă pretinde atotştiutor, dar suficient familiarizat cu aceste **unghiuri de vedere** ce-mi permit să dau tîrcoale obiectului dinspre Bizanţ, Athos şi Tîrnovo, în egală măsură cu Kiev şi Moscova. Regret două lacune grave: nu cunosc limba **polonă**, esenţială pentru veacul XVII şi nu cunosc limba **maghiară** esenţială pentru a privi cultura noastră din Transilvania în raporturile ei cu cultura maghiară. Nu ştiu nici atît de bine nemţeşte, dar să cercetez raporturile româno-săseşti, dar, din fericire aici avem norocul unui coleg de talia, pasiunea şi devotamentul lui Adolf Armbruster, care a făcut multă lumină într-o direcţie ce va trebui să fie continuată. Îndemn din toată inima pe tinerii ce studiază literatura noastră veche să devină buni **maghiarişti, polonişti şi, germanişti**, spre a adînci sectoare abia zgîriate la suprafaţă şi unde se aşteaptă cîteva pluguri solide.

Am privit deci literatura noastră veche de acolo de unde ea apărea, ca din avion, într-un peisaj ce ingloba în aceeaşi panoramă Bizanţul, Serbia, Bulgaria, Rusia, Ucraina, Bielorusia şi aceasta mi-a permis să descopăr pentru mine şi să afirm apoi, în cunoştinţă de cauză, că **locul nostru în acest spaţiu istorico-spiritual pe care l-am numit „aria culturală răsăriteană de tradiţie bizantină“ este foarte important, iar pentru o perioadă de cîteva secole — „De la căderea Constantinopolului pînă la Crilov şi Puşkin“ el este, prin valorile date şi prin amploarea şi diversitatea fenomenului cultural, cel mai important.**

— Fără a demonstraţie faptică convingătoare, astfel de afirmaţii riscă să fie taxate drept simple manifestări de orgoliu cultural care alertează pe unii...

— Înaintea mea, singur B.P. Haşdeu a mai nutrit un asemenea „orgoliu“ al culturii noastre vechi, el care cunoştea la perfecţie toate limbile clasice şi toate limbile şi culturile slave, şi care cel dintîi a reuşit să privească de acolo de unde încerc şi eu a privi acum. Dar Hasdeu ne-a lăsat scînteieri geniale şi a arătat drumul, pe cînd eu am construit un adevărat sistem, un nou „scenariu“ şi o nouă „scenografie“ în care se desfăşoară creşterea prin secolii XIV—XVIII a culturii române! **Acest „scenariu“ şi acest nou decor, care inglobează în spaţiul cultural răsăritean de tradiţie bizantină reprezintă aportul meu, mai mult decît ediţia şi monografia despre Neagoe Basarab, de ohicei mai bine cunoscute.** Ştiu că există oameni care consideră exagerată această teză a mea despre locul şi valoarea culturii române vechi în aria culturală răsăriteană şi care se întreabă cît de valabilă este schiţa din articolele **Cultura română — sinteză europeană şi Prezenţa europeană a culturii româneşti** (în volumul **Via Magna**) în care d-ta ai avut bunăvoinţa să vezi o „rescriere sintetică a istoriei culturii româneşti“. Tocmai de aceea vreau să-mi consacru anii ce-mi mai rămîn de trăit **demonstrării** acestei realităţi într-o lucrare de sinteză care se va numi **Istoria literaturii române vechi în cadrul ariei culturale răsăritene**, adică o istorie a literaturii noastre **însoţită de istoria paralelă a culturilor vecine cu care a venit în contact, de la care a împrumutat izvoare, modele, texte şi cărora la rîndul ei, cultura română le-a dat cărţi, oameni, idei.**

— Cu toate acestea perspectiva asupra culturii şi literaturii din punct de vedere actual, modern pe care o exprimă lucrările dumitale nu este cu totul singulară. Mă refer în primul rînd la eseurile asupra culturii române scrise de Paul Anghel (vezi Arhivele sentimentale) şi în care sînt revizuite nenumărate teze vechi asupra unor etape, scriitori, opere. Există şi alte demersuri. Mă opresc însă aici asupra celui mai seducător.

— Nici un moment nu m-am gîndit să afirm că aş fi singurul care simte într-un mod nou — în raport cu înaintaşii — devenirea culturii noastre. Dimpotrivă. Fac parte dintr-un „nou val“ care înaintează solidar şi care face necontenit nu numai un schimb de experienţă şi informaţie dar chiar un schimb de „fluide“ intelectuale, se stimulează reciproc, se simte un organism prin care circulă acelaşi sînge. Este şi ţăria noastră. Am citat deja pe Virgil Cândea, Al. Duţu, G. Mihăilă, G. Strempel, iar dintre cei mult mai tineri ca noi pe Doina Curticăpeanu şi Elvira Sorohan. Nu uit nici pe Eugen Negrici şi pe Dan Horia Mazilu. Cînd m-am delimitat de ei am pus accentul pe o singură notă: **perspectiva** şi elaborarea acelui concept de „arie culturală răsăriteană“ ale cărui limite şi al cărui conţinut l-am definit şi l-am intuit — în virtutea formaţiei mele — cel dintîi şi, ca atare, mă mişc în cuprinsul lui cu mai mare uşurinţă.

În ceea ce priveşte pe Paul Anghel, el îmi este frate geamăn, gîndim şi simţim totul aproape identic, şi totuşi cînd scriem ne găsim aşa de clar delimitaţi în propria personalitate încît nu riscăm să ne acoperim sau să ne concurăm.

M. Ungheanu

poeme de
radu cârneci

Drumul spre Munte

Drumul începe din sămința căzută-n pămînt,
sămința din altă sămință începe și incet
se infiră sub zare ;
intotdeauna drumul începe
dintr-o sămință de dragoste și se inalță
arbore,
iar în depărtare Marea
vuindu-și puterea și veșnicia.

Drumul pornește din cimpia de suflet
spre Marele Munte, drumul ca un abur ușor,
ca un șarpe lin prefăcindu-se-n cintec,
prin inima ierbilor trecind,
simțirea arzindu-a și poftele,
ca o coasă de șuier, drumul, și în urmă
Marea vuindu-și puterea și veșnicia.

Ciudat începutul drumului atunci și nu
altădată,
pe valea de cer purtindu-te mag ;
neștiut începutul și sfirșitul :
dedesubt taina singelui, deasupra
steaua chemindu-te –
o, pașii de piatră
și sufletul plin de pofte mereu...

Spre Muntele de taină drumul
topindu-se-n patemi, iar de jur imprejur
cimpia faptelor noastre ;
nu vă uitați inapoi ! sfirșitul doare
asemenea injunghierii ; in urmă cetățile ard :
scrum și uitare ; amintirile sunt sărbători
ale drumului-inainte.

Departe,
aproape,
aici,
nicăieri
Muntele de taină :
nu vă uitați inapoi !...

Toamnă

Mamă, știu, tu aștepți un semn al plecării,
dar teama necunoașterii te doare,
miinile tale și ochii caută
o sclipire de soare.

O, suflet drag ! în vatră focul iți seamănă :
abia pilpiind, cenușă în stingere,
lumina-i palidă, iar gindul tău
ca o infringere.

Și parcă dormi : sculptat aerul chipului tău,
nemișcare-mprejur, cerul așteaptă –
poate așa se intră în veșnicie :
invinsă și dreaptă.

Iată, am adus făclia și untdelemnul
și vinul ; toate ale tale sunt gata
ca pentru nuntă ; sub colina de clopote
așteaptă tata...

Apoi, aici, toate vor fi mereu mai singure
– numele tău intrat în miresme și în odoare –
și, asemenea ție, voi incepe a învăța
drumul pe care se moare...

Între marile ierburi

Aici, intre marile ierburi,
trupul meu odihnindu-se, sufletul, nu,
aici un freamăt de viață.

Tu, cel nevăzut, care mă respiri și mă insetezi,
tu, cel din singele meu,
neodihnitule pină la marginea ta,
pătimașule, pismătăreț pe aștri, pe drumul
acestora,
timpul te-adună, făcindu-te bob nevăzut,
flămindule de taine !

Cui să dăm vama tirzie, steagul de abur,
iar inchinarea la care fără-de-taină !
Și pină cind intrebarea de singe !
Din marile orașe se-aud cintări de secol,
de dragoste calpă, iubiri la comandă,
iar acolo, departe incă războaie :
se moare pentru un arbore de lumină,
pentru o rază de piine ;
acolo se intră în veșnicie după culoarea
chipului,
pentru dorința de aer,
pentru-o iubire !

Ce zei-dumnezei sunt norii pe cer,
spre cine surid și care ochi nevăzut
ii indeamnă și pentru cine răcoarea
acestora !...

Aici, intre marile ierburi, cutreierat de tăceri,
de intrebările lor ; se aud rădăcinile adinc
intre glorii trecute ;
Poetul rămine semnul de veac
mereu innoindu-se, prăbușindu-și statuile
oarbe –

eu sunt cel care se-intreabă, intrebindu-vă...

Toamnă

...Atunci, era o vale frumoasă spre suduri,
și păsări luau vara cu ele, tristă desprindere,
pilcuri de arbori și stinci adormite,
în urmă viața cu miresmele-n stingere.

(Cum e moartea, cind se-intimplă, cum ?)

„Curind vom ajunge acolo, la Cantonul
pădurarului, spunea femeia : era tinără
și singele meu spre ea ; vom fi singuri
vom fi zei-dumnezei și mai mult..."

(Cum e moartea, cind se-intimplă, cum ?)

Deasupra, o pasăre pe umbra ei plutind –
de neliniști mă depărtam, alte dorințe,
orașul bubuitor departe ! aici Dumnezeu
in fiece arbore și pitici prin ripile galbene.

(Cum e moartea, cind se-intimplă, cum ?)

Și amintiri
peste suflet sunau, ploi tinere,
iar femeia avea ochii imenși
de culoarea limanului.

(Cum e moartea, cind se-intimplă, cum ?)

Numai noi doi pe drumul Golgotei
și copaci cu fructe roșii chemind
și ea mă trase după sine, intre ierburi inalte,
asemenea sălbăticiunilor fără de teamă !

(Cum e moartea, cind se-intimplă, cum ?...)

Cetate de suflet

...Cine taina o caută în taină va intra,
cine drum'-l iubește capătu-i va ajunge,
cine pietrelor se-inchină se va face de piatră –
ingenuncheat la cei duși : mărunțit singele lor
singele mi-l durea, sufletu' lor deasupra,
vultur de cer nevăzut.

Iată, steaua mă inseamnă : eu sunt
invingătorul și invinsul, sărbătoritul
și pedepsitul după legea războaielor,
cupa cu otravă eu insumi ridicindu-o
inainte de jertfă
in cinstea lui Zalmoxis.

Și plecam ! Capul de lup imi zimbea
ca intr-o imbrățișare, ultima,
somnul-nor, somnul-pămint
peste ochi, peste gură ca o iarbă moale,
strigăte se ostoiau, moarte și nuntă :
răsăritul de stirpe...

Tu, călătorule, oprește-te : sfios inchină-te !
Aici marii bărbați : trupuri adinci
in piatră și sub. Ochii lor goi de timp,
sufletul lor în Marele Suflet !

Aici, durerea nu ne aparține : ea nu-i decit
aerul care ne respiră fără de grabă...

Toamnă

– lui Ion Vlasiu –

Incă ne mai asteaptă acolo satul de leagăn
seara, mai ales, ne asteaptă : lumini marunte,
voci domoale, somnul ca o pasăre lină,
legănătoarea lumină.

Satul uitat – oameni săraci dar frumosi –
cu glas de clopot vestind nașterea,
inceputul de nuntă și ultimul drum –
amintire și fum...

Nu-l căuta pe priporul [illegible] : valea de secetă
s-a topit, dealul cu bruma turmelor uitării
s-a dat,
acolo alți oameni și cintece noi –
nu te uita inapoi.

O lacrimă pentru cei dinainte ! ascunde-o !
Noi am rămas intr-o copilărie de sunete
ce vine din urmă cu toamna de-a-notul –
o, fără intoarcere totul...

În fața Soarelui

Soarelui mă rog dimineața și seara :
atunci [illegible]
[illegible]
in ochi aurori, pe zări [illegible],
nori
și mă [illegible], cu veșnicia [illegible].

Și zic : – „Binecuvintează, Părinte al vieț
lumini,
pămintul acesta, mingiie-l, dă-l seminței
ca unei femei dornice de rod,
cuprinde-l în pinza legănătoare a ploii
și bărbăție vie pune în brațele fiilor și fiicelor lui
și dă-i nesfirșire, dă-i
durerea și bucuria facerii..."

Aici sunt eu, puternic și bun,
miinile mele asemenea unei orchestre,
sufletul : sunet albastru,
răsuflarea : fum sacru inmiresmind
țipătul nașterii.

Veniți la porți,
alergați la intrarea-n cetate :
acolo de pază eu, înflorind ;
săpa-i fintini spre apa cea dulce : eu,
fructe de minie și dragoste din umerii mei,
iar șuvoiul acesta de aur din inima mea
ivindu-se,
veniți la porți și dincolo de ele, căutați-mă !

Nobil chip, veți spune,
încrincenat și bun,
aspru și surizător,
duios și puternic,
bun pentru viață și moarte...

Și mă rog Soarelui dimineața și seara,
asemeni femeilor și bărbaților mei ;
aici la răspintia vinturilor trebuia să fiu,
aici am rămas.

Aici de taină dedesubt și deasupra,
iar pe zări aurite stindardele mele...

Toamnă

Iată cintecul, ca o sentinelă melancolică,
adunindu-se-n sine fără de arme,
cu miinile goale, plimbindu-se în sus
și în jos pe țărmul fluviului,

Ca pe o sentinelă melancolică îndurerindu-l
trecerea verii și a păsărilor migratoare,
ascultind ritmul apelor, iată-l
de pază la propria-i risipire...

Pasărea zilei

Se mai aude doar pasărea zilei,
chemarea-i tirzie,
iar de jur-imprejur inserarea
și, acolo, dumbrava cu tainele morților.

Cei ce m-au urit au pierit,
cei cu fruntea-n cuțit au pierit,
cei de glorie calpă invesmintați au pierit,
cei răi, mincinoșii, sperjurii au pierit,
nesătuii, trintorii și imbuibații, toți
au pierit de foc, de potop, de sabie,
de minia dreptății,
toți.
Pulbere oarbă au devenit
peste ape și-în ape risipindu-o vinturile,
după dorință.

Aici, sub țesătura destinului adumbrit,
deslusindu-mă,
impodobindu-mă,
mai aproape de mine cu un cer,
privirile-mi uimindu-se de mine :
inteleptul și neodihnitul.

Ce semne pe obraz și pe frunte,
ce cintece noi în auz și noaptea ce lumină
iar lingă timple miresmatele fructe
și fericite ierburi sub pașii mei de răcoare !

O, și ce drum al inchipuirii, o, așteptări !
Numai omul moare, neamul ii veșnicește
iertind pașii cruzi, migrația nomadelor spre
istorie ;
(spre a trăi arborele are nevoie de lumină :
eu caut lumina cuvintului nerostit,
mereu la durerea trecerii adăpindu-mă...)

Da, se mai aude, abia, pasărea zilei,
chemarea-i tirzie, trilui-i prelung
și noaptea de jur-imprejur cu tainele-i,
iar, acolo, dumbrava cu cintecul morților...

Toamnă

Toamna, o pasăre fuge de culb :
alintul acestuia urmărind-o sub cer,
dar ea zboară peste intinderi deșarte,
zboară departe...

Amintește-ți de mine, pasăre, acolo,
pe văile alizeelor : sub Crucea Sudului
roua-i fierbinte, soarele are ochiul de zeu –
după tine sufletul meu.

Aici vor veni zăpezi, cintece-giulgiu
și vinturi mari ci, cuibul de taină
va rămine sub cer
acelui vis duios temnicer...

Toamna, o pasăre fuge din timp :
ea nu are virstă acolo, e fără de chip,
iar aici, intre arbori, sufletul ei
cintă pină la istovire iubirea acee –

amintește-ți de mine, pasăre-zee...

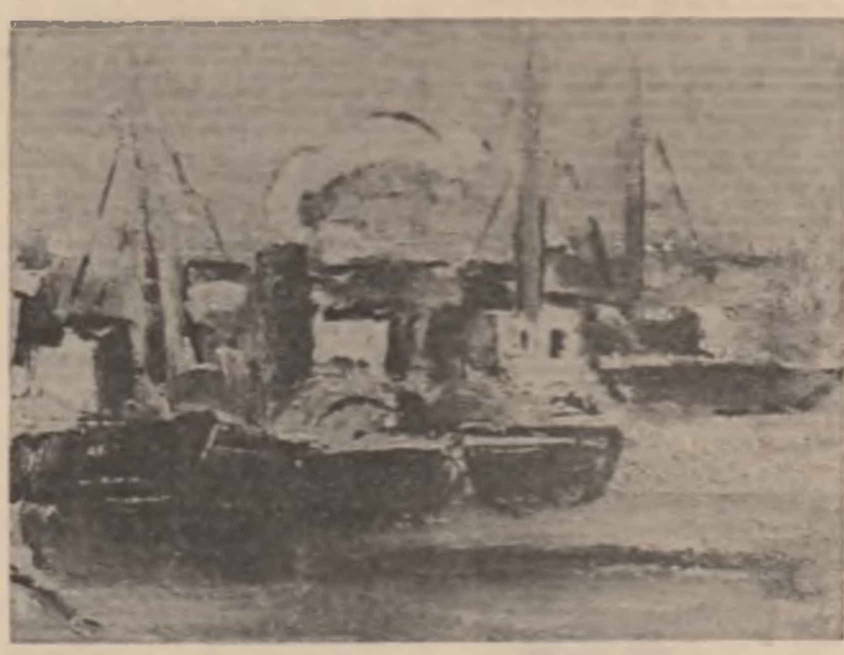

Gh. Constantinescu : «In Deltă» (Din expoziția de la Galeria de artă ale municipiului București)

ion nicolescu

Autobiografie

M-am născut din mama
ca un fiu al ei
cei ce nu-și dau seama
nu e treaba ei

Tata imi e tată
și mi-e tată bun
azi ori niciodată
ce ți-am spus iți spun

locuiesc in strada
urbea București
n-am nimic in lada
unicelor vești

frații mei române
o vorbesc curat
insă de-mi dă mina
știu și apăsat

am vechime clară
eu in cimpul muncii
vreau să-mi bat nevasta
și să imi cresc pruncii

fiica mea mai mare
te iubesc nespus
tu mă cauți oare
unde-acolo is

fiica mea cea mică
n-are nici doi ani
deci eu vreau să fie
pace in Balcani

mi-a crescut băiatul
și la telefon
mă intreabă singur
ce mai faci Ion

plec in Europa
prostule să știi
că tăticul vostru
scrie poezii

Memoriu

nu vreau să șed la masa de brad
și nici in singurătate
cind trenuri de zi pornesc spre Arad
aidoma celor de noapte

imi trebuie bani fiindcă banii sunt buni
și iar s-a scumpit costul vieții
și nu-s vinovate papoarele tu
că nu se-nțeleg precupeții

iți plac ori nu-ți plac productele mele
eu știu ce și cum valorează
și nici o scinteie din ele nu-ți dau
darmite o rază

Domnișoara Goe

Vezi că munții sunt ai mei
și cam sunt de piatră
vezi că nici eu nu mai știu
de-s lăsat la vatră

vezi că pari că mai respiri
cine ți-a dat voie
să te urci in tren la noi
domnișoară Goe

vezi că riului i-e rău
să se verse-ntr-una
de mai vrei o para stas
spune-ne minciuna

unde-și are arcul viespea
unde-i Decebalus
au vopsitu-ți-ai mantale
sincere per gallus

m-a-ntrebat un june prim
intr-o zi șiroaie
mai există mă român
ba suntem o droaie

---

teatru **t**

Îmblînzirea scorpiei

Intre spectacolele prezentate la recentul Colocviu despre comedie de la Galați, „Îmblînzirea scorpiei" de W. Shakespeare, in regia lui Iulian Vișa a constituit o prezență remarcabilă. Premiul special al juriului, obținut de Teatrul Tineretului din Piatra Neamț și Premiul de regie al ziarului gălățean „Viața nouă" a consemnat interesul juriului, dar oarecum și prudența sa.

În orice caz, un act strălucitor. Muzică, măști, costume violente și îmblînzirea scorpiei concepută ca îmblînzirea unui animal pregătit pentru circul vieții.

Un spectacol destul de lung, aproape trei ore, dar care și așa se prezintă după un decupaj regizoral feroce. Din păcate, în partea întîi s-a operat cam mult asupra capriciilor violente ale Catarinei, așa că efortul pedagogic al lui Petrucchio nu a fost suficient justificat. Dar Iulian Vișa a avut idei precise în acest spectacol și măreția lui Shakespeare rămîne nealterată după această operație. Fiindcă nu construcția este arma secretă a lui Shakespeare, ci substanța, adică lumea acestor personaje însetate de absolut. Și acest spectacol e într-adevăr cuprins de-această sete, de patima fiecărui gest, a fiecărei replici, chiar dacă termenii ecuației sînt oarecum disproporționați.

Totul în acest spectacol e formulat cu lame aspre, subtilitatea e drept că lipsește, dar viziunea totalului e urmărită și finisată într-o lovitură întreagă.

Spectacolul e uneori plictisitor, tocmai datorită lipsei de subtilitate, dar suma acestor momente oarecum plictisitoare e copleșitoare, elementele jocului neputînd fi contemplate decît de la distanță. Dar totul se înșiră implacabil pe drumul trasat în momentul de joc, poate și prin elemente subliminare.

Ceea ce impresionează iarăși e modul lui Iulian Vișa de a privi teatrul, ca spațiu de patimă, o patimă rece, astrală, prin care lumea trece în mirajul unor date cosmice. Teatrul renunță la comunicarea sentimentală plîngăcioasă și la inteligența silogistică întorcîndu-se către sine violînd cu orgoliu inerția semidoctă a dogmei anecdotice. De aceea, cred că spectacolul lui Vișa nu l-a trădat pe Shakespeare, ne-a ajutat chiar să-l înțelegem mai bine și chiar să înțelegem mai bine teatrul ca totalitate, ca prilej uman al patimei de absolut. Nimic încă nu s-ar fi putut face fără garnitura de actori totali ai trupei din Piatra Neamț din care au strălucit în acest spectacol Mihai Cafrița, și Virginia Rogin, Valentin Uritescu și Constantin Ghenescu, Gheorghe Dănilă și Ion Muscă, Mariana Buruiană și Eugenia Balaure, Eugen Cristian Motriuc și Gelu Apostol, Răzvan Ionescu și Paul Chiribuță. Remarcăm totodată scenografia semnată de Iudith Fekete-Kotay și cred că nu trebuie uitat niciodată de subliniat la apariția unui spectacol strălucit contribuția conducerii unui teatru, în cazul teatrului din Piatra Neamț prof. Bunghez, Cornel Nicoară și Paul Findrihan.

Dumitru Dinulescu

---

film **f**

O lacrimă de fată

Operator apreciat, de la al cărui debut — **Apa ca un bivol negru**, au trecut aproape zece ani, **Iosif Demian** a contribuit cu forța talentului său la afirmarea calităților unor pelicule ca : **Nunta de piatră, Duhul aurului, Zidul, Buzduganul cu trei peceți.** Debutînd în regie, alături de **Andrei Blaier, (Urgia, 1978). Iosif Demian** își păstrează principalele dominante de stil : forță expresivă și siguranță în plastica ambianței.

Cu **O lacrimă de fată, Iosif Demian** se află singur în fotoliul regizorului, loc ocupat cu siguranța unui profesionist experimentat, a cărui maturitate este sensibil afirmată în opțiunea pentru cele mai potrivite forme de exprimare a mesajului artistic, în alegerea perfect justificată a diverse formule de evocare filmică. Dacă scenariul semnat de **Petre Sălcudeanu** aduce în fața spectatorilor personajele familiare din sfera literaturii polițiste practicate de scriitor **(Bunicul, Panaitescu)** cu totul deosebit este efortul regizorului **Iosif Demian** de a le asigura o așezare inedită în pagina cinematografică caracterizată de un meritoriu efort de înnoire a expresiei. Utilizînd pretextul filmării unei anchete de către o echipă a televiziunii, **Demian** asigură nu numai autenticitatea surprinderii unei colectivități umane confruntate cu adevăruri știute, dar ocolite de multă vreme, ci și ritmul nervos al monografiei unei deloc optimiste „felii de viață". Tragica moarte a unei tinere determină mozaicat în pluralitatea mărturiilor, calificative ce desenează progresiv mentalități definitorii pentru existențe, pentru conștiințe. Ancheta în care fiecare martor pare a fi un eventual vinovat este astfel condusă, incit fluența epică este pulverizată la suprafață de forța inserturilor, a montajului de opinii „furate" de aparatul reporterului TV, dobîndind în schimb, o coerență interioară mult mai durabilă, mult mai profundă.

Ocolind fără ostentație capcanele unui facil ton moralizator, **Demian** ajunge să traverseze granița dintre anchetă și dezbatere ajungînd in final, la vibrante concluzii despre adevăr și cinste, despre reale valori umane distruse sub impactul unor prejudecăți, anulate de condamnabile complicități.

Cu o impresionantă filmografie de roluri secunde, **Dorel Vișan** „debutează" într-un rol principal fără complexe, conferind Bunicului ceva din masivitatea și forța unui Maigret autohton dozînd cu precizie farmaceutică farmecul și reflexivitatea, umorul și obstinația în tulburătoarea căutare a adevărului. **Luiza Orosz, Gheorghe Negoescu, Costel Rădulescu, Anton Aftenie**, completează o distribuție în care abilitatea regizorului a șters, cu mici excepții, diferențele între profesioniști și neprofesioniști.

Personal și în concepția imaginii pe care o semnează alături de **C. Chella, Demian** îi construiește savant seducția în spiritul de neconfundat al unei adevărate școli naționale de operatorie.

Ca și **Dinu Tănase** sau **Nicolae Mărgineanu, Iosif Demian** a făcut cu dreptul pasul în regie, confirmînd complexa formație a operatorilor noștri, nu de puține ori superiori colegilor absolvenți ai claselor de regie ale Institutului de specialitate.

Călin Stănculescu

---

televiziune **tv**

Cu bucurie și regrete

Nu mi-au plăcut și nici nu-mi plac amănuntele științifice și nici nu-l cunosc pe Andrei Bacalu. Și nici nu deschideam luni seara televizorul. Tot omul e la început de săptămînă, se adună de pe drumuri și încearcă să-și revină în mină. E plin de idei și de planuri, e și puțin obosit, lipsit de curiozitate, cu un fel de lehamite pentru noutăți. Și totuși își face timp pentru emisiunea de știință. Mă refer nu la pasionați și la specialiști, ci la telespectatorul obișnuit al cărui interes pentru problemele de știință are la rădăcină munca acestui om care se numește Andrei Bacalu. Am auzit de el înainte de a-i vedea vreo emisiune, am fost întrebat cum arată, de unde știe atîtea, cîte limbi vorbește, la ce universitate și-a terminat studiile etc. De fiecare dată ridicam nepăsător din umeri și zîmbeam. Ba la un moment dat cineva mi-a dat un ghiont pe stradă și mi-a zis, uite-l pe Bacalu, cu un aer de parcă mi l-ar fi arătat pe Viking-5 sau Apollo-9. Un om mic, aproape bondoc, cu ochelari, fără înfățișare de vedetă se cățăra pe scara unui autobuz. Și iar am zîmbit. Abia într-o bună zi n-am avut ce face luni spre seară și am deschis televizorul. Omul era pe ecran. L-am urmărit cu atenție încercînd să dezleg misterul unei asemenea prize la public încît am simțit-o și-n coaste. În zece minute am înțeles în mare o problemă de genetică deși în treizeci de ani n-am înțeles și nu m-a interesat cum funcționează un televizor. În lunea următoare, fără să-mi dau seama, am urmărit pînă la sfîrșit o emisiune despre laser. Pe urmă una despre materie, una despre cibernetică și apoi multe altele. Andrei Bacalu nu zîmbește, nu face glume, nu e nici spiritual. Nu e nici om de știință, nu-ți dă sentimentul că ești un ignorant și-un neinstruit într-un domeniu sau altul, și totuși e de o maximă precizie în tot ceea ce spune. Explică și demonstrează, problematizează și se întreabă ca un mare savant care vorbește un limbaj obișnuit. Un invidios de la televiziune spunea că da, Bacalu face o bună activitate de popularizare a științei. Și eu, cel care ridicam din umeri și zîmbeam cînd auzeam de el, m-am trezit luîndu-i apărarea, socotindu-l un strălucit comentator de televiziune, un om care face știință tocmai învățîndu-ne ce este știința, care încearcă să răspundă unor întrebări pe care nu ni le-am pus niciodată pentru că nu știam cum să ni le punem și mai ales ce să răspundem. Altfel, e banal, spus că fără știință nu se mai poate, dar acesta este adevărul fundamental cu care rămîi de la orice întîlnire cu emisiunile lui Andrei Bacalu.

De ce am scris despre Andrei Bacalu ? Pentru că el ne-a dat celor mai mulți interesul și respectul pentru știință, pentru că emisiunea sa de luni seara era mai interesantă decît serialul **Pîine neagră** și decît multe din filmele de la cinematecă și pentru că, vrînd-nevrînd, ne pare rău că nu avem un asemenea om de televiziune și pe spațiul problemelor de cultură.

Cornel Nistorescu

ACCIDENTUL

gheorghe manafu

La sfîrșitul schimbului, cînd maistrul Leonte îl chemă să semneze fișa pentru cele zece zile de instructaj și-i spusese că va lucra în echipa lui Crai, pe Liviu Dunaș îl trecură apele morții. „De oase rupte n-o să te plingi... fiindcă n-o să ai timp... Da... tu ești muncitor... așa că..." spusese maistrul, văzîndu-l cît tace și-l privește sec. „Iei un ban, dascăle, în lunile care ți-au mai rămas..." adăugase, spre a-i smulge cuvintul de mulțumire datorat pentru repartizarea la faimoasa echipă, care doborîse toate recordurile, atît la producție cît și la înaintări. Dar nu-l obținuse. Fără să-l mai privească, Liviu își luase fișa, aproape mototolind-o, bonul de lucru care era lîngă ea, ieșind, fără să mai dea nici „Bună ziua..." Trîntise ușa. „Dascăl mocofan..." ieșise după el Leonte, cu săpunul pe ochi.

„Cuibul vulturilor", cum era poreclită așezarea minieră de la poalele Ruscăi, la începuturile ei fiind, era restrînsă, oameni puțini și Liviu Dunaș numai că nu se născuse acolo, dar cunoștea pînă și ce aveau pădurenii prin curți și grădini, nemaivorbind de băieții celor cîteva echipe, de la Valea Anilor, unde era șef de echipă Crai.

Lucrase an de an cele cîteva luni din vacanța de vară, pentru a face un ban, și încă de pe vremea cînd elev fiind, și nu împlinise 18 ani, de dăduse în scris tatăl său la Consiliul popular că n-are pretenții în caz de accident de muncă. Și nu-l sperla atît gîndul că va da ochii cu Crai, fetei căruia îi făcuse el ce-i făcuse, vara trecută, cu voia ei, la Izvorul caprei negre, pentru ca apoi să mai ajungă și pe la militie, ca oamenii de acolo, în general. Erau hapsîni de muncă și de bani, mai suferind și de o mîndrie excesivă, mîndrie care-i ducea, mai ales în zilele de leafă, la scandaluri cumplite.

„N-am de ales" repetase de zeci de ori, noaptea, neînchizînd un ochi, Dunaș. La cinci sună ceasul, așezat pe scaun, lîngă pat. Vru să-l ia și să-l bage sub pernă, însă, îl dobori, în asa fel că nu mai sună, dar nu i se mai auzi nici tic-tacul. Se sculă din pat, dar nu-l ridică. Se echipă și coborî la mașină, cu dureri de cap. „N-am de ales..." repetă și acum. „N-am de ales..." Era primul transport și parcă se bucura că nu zări pe nici unul dintre oamenii lui Crai. Și poate că tocmai acest lucru îl făcu pe Lazăr Ungureanu, care era bun prieten cu tatăl-său și auzise că a primit repartiție la Crai să-i facă cum sta pe scaunul din spatele lui: „Să nu ți pice, așa din întîmplare, vreo grindă în cap sau să te curentezi, ca alții, punînd mîna pe vagonet sau călcînd pe șinele de cale ferată". Îi spusese la ureche, în așa fel ca ceilalți să creadă că-i spune un banc, că la sfîrșit făcu cît ar rîde, întrebîndu-l tare: „Ți-a plăcut?" „Da", se căzni să zîmbească, pricepîndu-i jocul. „Ha, să-ți mai spun un..." Vorbise tare. „Dă-te mai aproape..." Liviu Dunaș făcu întocmai. „Cere-te în schimbul trei cu Turdaș... E cumsecade... Cu el ai să te înțelegi... Nu e ca hapsîn la muncă și la bani... Și n-are nici apucături de... Vorbește cu Mîndru și faceți schimb, tot are el nevasta în spital și-i dorm copiii singuri, noaptea". Tăcu, cîteva momente, apoi zise tare: „Dar ăsta îți plăcu?" „Da", zîmbi mai mult, forțîndu-se, Liviu. „Spune, mă, limbă lungă", îl prinsi Lazăr „Tu le ai pe ăstea". „Ce face olteanul cînd e la vie cu ciinii și n-are de lucru?", nu-l luă în seamă Havuz, pe Lazăr. „Banc vechi... Prostul e nou...", i-o reteză Lazăr. „Ce să facă? Se dezbracă și își păzește hainele". „Vezi că nu știi, boșorogule? Taie frunză la ciini". Rîsul celorlalți îl tortat și tare, dar scurt. „Lasă, boșorogule, că-ți iei revanșa mîine dimineață" se auzi aceeași voce, ca dintr-un butoi, jumătate astupat, din spatele mașinii. „Zorește coborîrea...", adăugă. De fapt, ajunseseră în fața atelierului mecanic. Liviu nu se grăbi. Coborî ultimul. Ultimul luă carbit, apă în lampă, ultimul intră în galerie și la colivie tot ultimul, închizînd ușa. Coborî primul, sare abataj, tulburat. Din fată veneau trei lumini, ca niște mucuri de luminare. Dar creșeau. La cîțiva pași desluși chipul lui Turdaș. Se opri. „Bună dimineața", ridicînd lampa să-i vadă mai bine fața. „Bună...", răspunse acesta scurt. „Da, încotro, flăcău? Cauți pe cineva?". „Dacă dumneata ești Turdaș... Pe dumneata..." „Eu". „Sînt Liviu Dunaș... Am fost dat la nea Crai. Dar sînt student. Lucrez numai vara. Și mai am de dat niște examene. Așa că aș vrea să vin în tura a treia... la mata... de mîine". „Șefule... s-a marcat", se arătă din spatele lui Turdaș un bărbos roșcovan. „Faci schimb cu mine. De cînd caut un client." „Mata ești cumva... Mîndru?" „Eu... Dar de unde știi?" „Păi... sînt o mînă de oameni, aici, în Valea Anilor... Și eu"... „Deci..." făcu Turdaș. „E rost de cinste... O dai, flăcău?" „O dau". „Bine, flăcău. Vorbesc eu cu Crai. Norce?" „Sonia ușor?", se dădu la o parte Dunaș.

Cei trei nu se mai uitară înapoi. Frontul se vedea ca o lumină spălăcită, cît ai pune palma, la capătul galeriei. Dunaș îl cunoștea bine, încă din timpul instructajului. Și lumina creștea, cu cît se apropia, conturîndu-se tot mai bine, undele luminoase ale unei bec.

„De o rotă", constată Dunaș, ajungînd. Agăță servieta de un cui bătut în stîncă, lampa de un altul, mai sus, îmbrățișîndu-se cu fața în sus, pe o scîndură. Apoi. Abia acum îl cîștigă somnul, din nopțile care treceau. La o jumătate de oră se auziră voci. „Da cine e ăsa... cu mogîrza-n cap... pe la noi, frățioare? Nu vezi o lampă?" „Văd", răspunse, după un moment de tăcere, aceasta. „Nouă vorbă... Cine?" „Ce mai venit, mă? Ăsta doarme de-a binelea", deslușit, ca prin vis, Dunaș, vocea pîrîitoare a lui Mardare. „Și ori nu... ori pentru la morți... ăștia sînt și alte atunci... Îți spală și cămașa..." Și mîrîi cu picioarele. „Nu dormeam", se ridică Dunaș. „Și Livia Dunaș... respectați la domnișoarele". „Dascălu...", făcu Silvestru. Crai încă nu se auzise. „Dascăl, nedascăl... Vedem noi cum îți sărți... Dacă... Cînd o pune mîna pe el... Cît am e la mal... Arăți cîte ceți și te pui... pîrîu mucit. Vorbești tot prin mustă... Ăștia se vede bătos...

Dan Băncilă: „Rodul pămîntului"
(Din ovadnenala ansiei decorative deschisă la sala Dalles)

și tot ce este al nostru... Lor [illegible] fel al nostru de a fi și de a [illegible] beuri, pe schimb, la troc. Și [illegible] singur". „Le-oi face, dacă trebuie...", se [illegible] bătos, Dunaș. „Hai, Mardare...", se [illegible] de după colț, vocea lui Crai. „Vin...", răspunse acesta. „Arată-i, Silvestre, ce trebuie să facă... Apoi mai răpește ceva arămături de la 130". „S-a făcut", nu-l privi Silvestru. Căuta ceva în ceață. Nu găsi. O atîrnă lîngă a lui Dunaș. „Ști să tragi cu troliul?", se ridicase în picioare Silvestru. „De care e?" „Electric". „Știu". „Bine. Uite... ce... Scoti beul de la parcare, schimbi macaraua la intrare în galerie, îl tragi cu troliul. Îl încarci și-l scoți în fața lui 131. Știi unde e?" „Știu". „Să proptești bine piedica. E pantă mare și cum e beul încărcat..." „Știu." „Uite, colo, trocul cel nou. Ia-l". „Îl iau". „Bine, flăcău. Ne-am înțeles?" „Ne-am..." „O să te mai ajut și eu după ce termin... Vezi... trage tare... Cel puțin azi... Trebuie să faci impresie bună... Altfel... nu te ține Crai..." „Știu". „La 11 stai un sfert de oră și mănînci... Apoi..." „Înțeles..." „Spor la treabă!" „Asemenea..." Către ora unu venise și Crai. Se prefăcu că nu-i vede. Nici cele 7 beuri în loc de 5. Căută ceva în refugiu și dispăru. La un sfert de ceas veni Silvestru. „Dascăle... ești de-a dreptul nemaipomenit... 7 beuri pînă la ora asta... În loc de 5... L-ai pus în fund pe Crai... Destul... Arăți jalnic... Destul... Îți ies aburi prin cămașă... Destul... Stai jos..." „Nu stau". „Treaba ta... Ai mîncat?" „Nu". „Copile.. Mîine n-o să mai poți ridica un pai... Îți spun eu..." „S-ar putea..." „Stai, omule... Stai..." „Vreau să încarc 10". „Ești nebun..." „Nu încă". „Și eu care voiam să te ajut... Să facem norma pînă la trei..." „Nu-i nevoie... Da... mulțumesc pentru gînd... N-am să uit...", răsturna trocurile, unul după altul, în dușmănie, multă, Dunaș. „Ești nemaipomenit... Păcat că vrei să pleci din schimbul meu... Am fi fost prieteni..." „Putem fi și așa". „Putem, da... Ești nemaipomenit... Mai ceva decît... oșenii mei... Mai ceva... Ești nemaipomenit... Nemaipomenit..."

Se așeză, aprinzîndu-și o țigară. „Da... stai și tu... cu mine... la o țigară... Măcar atît..." „Stau... dacă insiști, mata..." Se așeză, aprinzînd și el o țigară, pe aceeași scîndură. „Copile... copile...", reluă Silvestru. „Eu sînt de cîțiva ani în baia asta... Știu multe... Am văzut multe... Da... nu-ți pune ambiția cu... măruntaiele muntelui... Nu e de-a bună... Eroii necalculați..." „Măcar azi, nea Silvestru... Nu ziceai, mata?" „Vrei să fii eroul zilei? Ești". „Nu asta vreau..." „Da ce?" „De fapt... nimic". „Copile, copile..." Urmă o tăcere lungă, cît ai fuma o țigară. Silvestru mai aprinse una. Și Dunaș. „Vezi tu..." rupse tăcerea. Silvestru. „Eu te înțeleg". „Eu nu", îi luă vorba după buze, Dunaș. „De ce nu lucrezi cu consătenii dumitale, oșeni? Se aud vorbe că ești omul lui Crai... Și bagi fîțele între ai dumitale și moldovenii lui Crai..." „Cine? Eu?" „Da". „Cu timpul ai să mă înțeleg... Mai ales dacă ne-om împrietenu... Ai să vezi tu... cum stau lucrurile... Nu-s chiar atît de simple... Un lucru, numai... Să te ferești și de Crai dar... și de Petre... Chiar dacă Petre e oșean... de-al meu... E om rău..." „Tot atît cît Crai?" „Tot". „Da... Mardare?" „E omul lui Crai. Prin el pune la cale... totul. Nu e om rău dar... Poate îl are cu ceva la mînă... E oșean de-al tău..." „Știu". „Și cum îți spuneam... Eu am văzut multe... în baia asta... Vrute și nevrute... Le-am îngropat în mine... O parte e să le vezi și tu... O parte ai s-o afli..." „Tu-e frică?" „Poate... Am 11 copii... Am venit să caștig un ban..." „Și eu", îl întrerupse Dunaș. „Am și fată mare... Tot la Timișoara... Ca tine... Da... e la medicină... Cînd ai termina cu baia s-o cauți... Să te împrietenești cu ea... O să-ți placă... așa cum îmi placi tu... mie..." „Am s-o caut...". Îl întrerupse, încă o dată. „Pentru ea am venit aici... Mai ales pentru ea... Trebuie bani..." „Dar... nu-nțeleg de ce-ai venit... tocmai aici? Nu-nțeleg... Mai aproape n-ai găsit ceva de muncă?" „Ba... am găsit..." „Și?..." „Și se făcuseră patru... și mari. Lucram în viteză de noapte, la o cotieră, pentru nimic, toată ziua. Ne tăiaseră toate sporurile de salariu..." „Și?" „Și am plecat...".

Tăcuți, cîteva clipe. „Apoi?", întrebă Dunaș. „Apoi a venit Crai cu Mardare... după oameni... Cu delegație." „Și-acum ești mulțumit de viață? Am auzit că vă dă 100 pe post..." „Nu mai știu... S-au luat și ăștia... N-am tăiat pînza și sporul de period... Și-ar putea, oamenii, cît de curînd. Îi sînt mincinoși bani... Trag cu vitele de... cînd sînt toți... Nu stau... Plecați". „Mata ți-o ști plecat?" „Nu știu... Am trebuie bani... De unde să-i iau?" „Fii... ce vrei și nu trebuie să te ruși de-ai dumitale... Ai venit tu... Ăsta ești..." „Poate că ai dreptate..." „Fii... ași". „Nu știu". Dunaș se ridică în picioare. „Mai vorbim noi... Mai vorbim... Vreau să mai încarc două beuri..." Se ridică și Silvestru. Nu mai știuse. Dunăre spre 130. Poate un sfert de oră neapărat. „A venit Gioch, șeful producției... Și Leonte... Crai a plecat cu el la 131". Luă un troc. „Mă primești?". Îl încărcă. Dunaș zîmbi. „Să nu uiți... A zis Crai să vii și mîine la mai... Înveți de luni la Turdaș". „Dacă a zis...", mai rămase ațîrnat. Dunaș. „Plecați cu Mardare în delegație... Tot în Oas..." „Pleș..." „Mîine vom fi numai noi". „Mă bucur", mai spuse Dunaș. Pînă la ora trei încărcară 11 beuri.

a doua zi se trezi tot la frecatul de la 130. Dunaș ațîțîse, rămînînd de un stînga. Ajunseseră tot primul. „Avem de trac la troc, nu dumnă". Îl trezi Silvestru, după ce bătu ceasul trăsnitor. „Dunăre, vezi de treabă... Mă duc să scot un beu..." „S-a făcut".

Plecară. Se ridică și Dunaș. Ca la un semnal se auzi la capătul galeriei: „Trage". Era vocea lui Silvestru. „Am rămas", adăugă. „Trage". „Trag", răspunse bucuros, Dunaș. Silvestru se urcase pe tamponul din spatele vagonetului. I se vedea doar lumina lămpii. Cu cît se apropia, însă, se lămurea răsunetul trăsnitului. „Ce are?", îți zise, cu voce tare, Dunaș. „E grigat". La jumătatea galeriei nu se mai vedea lumina. Auzi un horcăit îndepărtat. Oprit troliul. Horcăitul se continuă cu alții... Și alții... Lent... I se stinse lampa. Se aprinse de un stîncă. Simți că se clătină. „Nea Silvestru... Nea Silvestru" strigă cît îl putea pîntecul. Îl răscumpăra un alt horcăit. Urmă... Infundat. „Nea Silvestru... Nea Silvestru", aprinzînd lampa. Se apropie de locul unde se mișcase mărunțișurile zdrobitoare. Grămezile și pietri păreau niște bete de chibrit, frînte în trei, de un capăt. Bulgări, cît un vagonet, se dădeseră din locuri. Lăpădă. Lampa îi scăpă din mînă în canalul de scurgere. Căută chibritul. Desfăcu, [illegible] cutia. Dar [illegible]. Chibritul căzuse și el în apa canalului. Se prăbuși, moale, lîngă pervaz.

Cînd se trezi îi [illegible] seama că se află [illegible]. Nu-i [illegible]. Ieșise [illegible] în picioare. Nu reuși. Apoi se [illegible] pe Lazăr. „A plecat și taică-tău... acum un sfert de ceas... E tare a dosa. Dar i-a spus doctorul Ciobanu că nu e nici un pericol... Plîngea de bucurie... Plîngea... slăbănog... Plîngea... Înțelegi?"

Tăcu. Dunaș nu se [illegible] să vorbească. Nici să schiseze [illegible]. „Mare noroc... Mare...", continuă Lazăr. „Cornica a stăruit că fusese băzat cablul de la troliu pe [illegible]. S-a cercetat... da... Nimeni... nimic..." Tăcu din nou. Privea în jos, cu capul între mîini. „Mare noroc... Mare". Pe Dunaș îl trecură lacrimile. Nu putu să vorbească. Gîndea: „Nea Silvestru... Nea Silvestru... Asta e... Și nu trebuie să uit... Nu trebuie să uit... Nu trebuie... Niciodată... Niciodată... Nea Silvestru a rămas dator vieții lui... cu o viață... Și eu... Eu sînt mai bătrîn... Sînt mai bătrîn cu o moarte... Cu o moarte... Și nu trebuie să uit niciodată... Niciodată... Niciodată..."

ioana diaconescu

Lecția

Din nou aceea stare îndelung cunoscută.

Frînchindeilor, iar îmi jucați a scenetă!
Hai, dați-vă drumul din pod
Pe balustrada putredă a casei,
Îngroziți-mă cu trosnetul scărilor,
Eu văd aud.

Răsuciți-mi nervii, dați-mă cu capul
de pereți,
Eu nu am nici o obiecție.
Lectia unu, lectia doi,
Și așa mai departe.
Ele foc parte din cartea pe care
Încă nu am citit-o.

Rătăcită-n ninsoare

Uite ce nouă furtunatic s-a strîns
Și cum stau liniștită-n zăpadă.
Zăpada-i fierbinte, o și cum mă trag ei
De mîini, de picioare gata gata să cadă.
Toți vor să-mi explice că-n zăpadă e frig
Și că voi muri răsucită-n ninsoare
Dar ei nici nu știu cît de mult mă lovește
Mîncluna aceasta umflată și mare.

Medievală

Lumină arbitoare pe cîmpul de luptă.
El avea părul ca perla
Și ea — mănuși lungi, dantelate,
Fără degete.
„Ce toamnă minunată, ce noroc" — glasul
lui sec
Venea de pe lumea aceasta.
Ea, plecînd genele lungi:
„Nici sarbă, undeva în ceruri
Astrele ne sînt potrivnice".
Pe cîmpul de luptă
Scuturile îi orbeau pe războinici,
Zalele sunau, se sfărîmau platoșele
Încît unul pe altul nu se vedeau.
El cu părul tuns ca perla spuse:
„Mor".
„Da de unde" — clipi ea din genele lungi
Și dădu la o parte cu vîrful botinei
Rămășițele sfinte ale viteazului.

La gura ferestruicii

Ia curînd voi ajunge
și la gura ferestruicii,
pe care o văd clătinîndu-se.
Valuri, trimbe de praf mă împing
în dreapta, în stînga, mă strivesc de pereți.
Odaia e pătrată; o masă funebră cu
două scaune scîrțîitoare
mă înspăimîntă.
Un braț mă împinge pe scări,
apoi altul mă saltă: „înapoi, treci înapoi"
și tot așa pînă cînd îmi vine rîndul să ajung
la gura ferestruicii.
„Nu-i bine să dai bir cu fugiții" — mai
spune cineva
cu un fes prăfuit pe cap
în timp ce eu cu ultimele puteri
strig: oer, oer, oer.

Pe scări

La casa de sticlă mereu trecea cineva
prin dreptul meu
Și mă privea fără-ncetare.
Înconjurată de oglinzi
Aveam privirea limpede și tare.
Nu-mi era rușine. Nu mă temeam.
În ureche purtam un singur cercel
Și tocmai de aceea
Mă împiedicam și mă loveam de el.
Mama Lui mi-a spus într-o zi
Cînd nu mai stăteam în mijlocul casei
ci în pragul ușii:
Frumoasă ești, ce tare-ți strălucește cercelul,
Vezi că azi e ziua mătușii.
Care mătușă — am întrebat
Că-n casa asta sînt mătuși — o seamă —
Și atunci, El întrînd, m-a apărat
Ducîndu-mă-n odaia de aramă.
Acolo, în mijloc trona o insulă albă
Cu foarte multi palmieri albi:
„Ia-l pe cel care-ți place mai mult"
Dar eu: „Nu, pînă cînd cu tata nu mă
consult!"

Nu-mi păsa, nu-mi păsa,
Și lumea din casa de sticlă mă privea,
În adorare și el mă privea
Dar eu fugeam pe scări în jos
Și cum mai sclipea în ureche-mi cercelul
focos!

Țara huzurului

Eram într-o grădină aurie. Cam rococo. Cu
îngerași roz.
Stăteam pe bănci cam dulci, de ciocolată
Care te obligau să le mănînci, fiindcă
altfel se topeau.
Eram invitată la visare. Totul era curat
Și mirosea a rufe uscate la soare
Pe o masă de sulfină.
Eram apoi plimbată pe patru roți de fildeș
Care aveau o cruștă fină din bomboane
fondante. Tot roz.
Iubitul meu avea atunci inima foarte
înflăcărată,
Sufletul de zahăr candel, ce mai,
Tot „interiorul" său era roz.
Am încercat să mă refugiez undeva,
Deși, mărturisesc, totul era plăcut.
Era plăcut să fii răsfățată
De iubirea lui atît de înflăcărată.
Dar ce s-o fi făcut cînd am dispărut?
(Mă mutasem pe altă bancă, puțin mai la
umbră
Și umbra tare bună mai era, draga de ea
Mai ales că găsisem în iarbă
O ciupercă de bezea).

L-am auzit strigînd, apoi s-a dus plîngînd
la mama, fugărit,
Strigînd că l-am părăsit.

Con brio

O sferă de pămînt
De care îți lipești degetele cu desperare,
Apoi, ca într-un ritual, îți treci peste obraz
Palma mulată în noroiul sfînt,
O sferă de pămînt, dinlăuntru luminată
Strălucind fosforescent,
Rotindu-se înnebunitoare
În jurul trupului tău
Ca-n jurul axei sale,
Obrazul tău murdărit — ar spune unii —
de o argilă stacojie,
Obrazul tău pe care nu-l cureți de noroiul
sfînt.

O sferă de pămînt — un bob de mazăre
la baza craniului, ar spune radiologii —
Dar ei nu văd cum o nacelă uriașă
Se desprinde ca o membrană de sfera
de pămînt,
Cum ea te poartă pînă la capătul razei
fosforescente
Și-ți spală obrazul de noroiul sfînt.

Gh. Constantinescu: „Iarnă"

Moderato cantabile

Sapă încetișor pe sub ușă. Nici nu-ți dai
seama
Cît de ușor vei ajunge în partea cealaltă
a ei.
Zidul singur se va căsca
Să-ți facă loc și ție să treci dincolo.
Așa, mai zăbovești încă puțin în partea
aceasta a ușii.
Cu ochii închiși, cu dinții strînși vei spune:
Acolo este cu mult mai bine.
Stînjenei de pămînt fără culoare
Îți vor suride după ce vei ajunge.
Toate vor avea culoarea pămîntului
Și tu vei spune: acolo este cu mult mai bine.
Apoi va veni către tine un om înalt,
ușor aplecat
Cu fața aproape verzuie
Și cu obrazul încercănat
Va șuiera: numai bine îți doresc eu ție
Dințul pe care vreau să te învăț
Nu seamănă cu nici unul pe lume
În cinstea ta voi da un aspăț
Cum n-am mai făcut niciodat', pentru nime.

Și acum ia sapa. Vezi să nu te vadă nici
firul de iarbă.
Pe sub ușă, ușor, vei alunecă
Și trupul tău va fi mai întîi
Jumătate-lună, jumătate-mea.
Acolo e cu mult mai bine.
Și acum ia creionul și sapă, dragostea mea.

radio

Sadoveanu

Era masiv. De unde unii au dedus că trebuie să ai, neapărat, peste 90 de kg (încă din tinerețe) ca să poți scrie proză. Într-un singur an a și debutat și și-a ocupat cu alte 3 cărți locul în istoria literaturii române. De unde unii au înțeles că e obligatoriu ca între prima și a doua (a treia, a patra etc.) carte să nu fie o distanță mai mare de un an (pentru că, altfel, îți curg bomboanele din buzunare).

A scris mult. Și din asta un spirit atît de fin totuși, cum a fost Lovinescu s-a enervat și n-a ezitat să spună cu răutate că „domnului Sadoveanu i-au prezis ursitoarele, la naștere, că va scrie și de atunci cu mîinile, cu picioarele domnul Sadoveanu tot scrie". De unde unii, spirite mai puțin fine, au găsit de cuviință să priceapă cuvînt cu cuvînt numai răutatea. A scris atît de mult încît unii pot spune: „Sadoveanu, știți și voi, copii, a scris foarte multe cărți. Unele dintre ele le-ați citit: „Baltagul", „Frații Jderi", „Zodia Cancerului" (după care urmează o pauză jenantă). Și de aici, poate, senzația că Sadoveanu este atît de bine știut încît nici nu mai trebuie citit.

În simplitatea cu care a scris despre schimbarea vremii după sufletul omului, despre îngemănarea durerii și iubirii cu cîntecul ce de demult, în simplitatea cu care a folosit odinioară și mai demult și și-a dăruit povestile sale în vremea semnelor cerești, unii l-au crezut un suprasenzitiv (un fel de magician primitiv) iar alții un profund cercetător al cărții, un livresc.

Atît de aproape de noi este Sadoveanu încît o sută de ani ni se par nereali. Este, în același timp, atît de adînc implantat în structurile de adîncime ale poporului român încît iarăși o sută de ani ni se par nereali.

Atîta lecție de literatură ne-a servit Sadoveanu încît un dicționar de înțelepciune literară ar trebui să ființeze numai și numai prin texte scrise de mîna lui.

Și pentru că unii n-au înțeles din cele scrise ce trebuie făcut, Sadoveanu a și spus-o: nu puneți niciodată virgulă între subiect și predicat.

Constantin Stan

P.S. Pentru că este sărbătoare sadoveniană, pentru că și radioul a cinstit memoria sadoveniană cum a putut mai bine (și cum a crezut de cuviință a fi mai bine) mi-am permis această divagare pe marginea și în marginea unui adevăr: căci nu trebuie confundat niciodată obiectul cu subiectul.

Desen. de Petru Țira

plastică

Sculptura mică

Indiferent de dimensiune, sculptura e condiționată „de elementul sensibil, materialul în forma lui concretă", cum spunea Hegel. În același fel determinată — de material și tehnică, de interrelația volumului, a plinului și golului cu spațiul, a modelajului cu lumina și umbra etc., și mai ales a ideii cu forma, ca și marea sculptură, oare prin ce își motivează sculptura mică, diferența specifică, în ultimă instanță necesitatea?

Dacă nu pretinde mai puțin, ea, plastica mică, pare mai accesibilă. În nici un caz nu e mai facilă, dar se poate finaliza mai rapid (ca operă și ca valoare). Imediat pipăibilă și tangibilă, ușor de cuprins (vizual și mental), ea nu-și poate permite nici un defect, nici o neglijență, își poate permite însă, dacă nu mai ușor în orice caz mai repede, perfecțiunea. Poate fi un exercițiu preliminar al marii sculpturi, dar poate fi și este de fapt acel exercițiu major care e obiectul ludic prin definiție, jucăria. Jucăria, nu bibeloul. Jucăria care nu bagatelizează realitatea matură, majoră, ci simplificînd-o la elementele și structurile ei esențiale, o face cognoscibilă, manevrabilă, stăpînibilă: ea aproximează și în același timp înlocuiește, adesea suficient, realitatea „reală". Un model în mic al lumii mari pe care poți să-ți exerciți deplin facultatea posesivă și ordonatoare, pantocrația înnăscută și ireductibilă. Pe același mecanism psihologic își motivează plastica mică necesitatea și succesul. Miniaturizările de tot felul, din știință și tehnică, dar și din artele vizuale (tapiserie, ceramică, grafică etc.), atît de caracteristice ultimelor două decenii cel puțin, o includ și pe ea. Și ce poate fi mai legitim decît dorința și posibilitatea de a trăi și poseda opera de artă în intimitate, în domesticul familiar, pe măsura imediatei noastre „măsuri umane"? Și ce întreține mai bine iluzia și nevoia operei, a lucrului unic, ireparabil și prețios, plin de valoare și sens și totuși familiar, accesibil, decît micul obiect de artă?

Nu de plastică, ori sculptură mică, ar trebui să vorbim, ci de plastica, ori sculptura de mici dimensiuni. Despre ea vorbesc de cinci ani încoace editiile anuale ale **„Expoziției de sculptură mică", de la casa de cultură Friedrich Schiller din București.** Cei aproape o sută de sculptori care expun, cu consecvență și dăruire, an de an, nu se etalează pe sine, ci etalează un gen, nu se afișează ca nume, ci slujesc orgoliul mai înalt și impersonal al unei arte, care intră rapid și irepresibil în conștiința și necesitățile culturale ale publicului celui mai divers și mai larg. O manifestare a Sculpturii (de mici dimensiuni) și nu a sculptorilor (mai toți foarte buni), a Operei prin opere. Poate de aceea calitatea acestui ritual anual al sculpturii mici (imagine concentrată, sintetică a sculpturii românești actuale) este întotdeauna atît de ridicată.

Magda Cârneci

muzică

Ansamblul Musica Nova

Muzica contemporană își numără printre „favoriți", printre instrumentele „răsfățate" și clarinetul, instrument cu mari posibilități, în special dezvoltate din practica jazzului, instrument pentru care s-au scris lucrări solicitînd și cointeresînd pe instrumentist, dincolo de travaliul compozitorului, să descopere posibilități inedite, să-și perfecționeze și diversifice tehnica, în această privință, muzica românească puțind prezenta astăzi instrumentiști de valoare recunoscută. Astfel, în același context, două lucrări diferite, amîndouă incluzînd în ansamblu clarinetul, tratat, aparent paradoxal, diferit și în același timp la fel, ar putea prilejui observații și sublinieri, muzica fiind domeniul în care diferitele compartimente, cele mai diverse, superficiale și intime, exterioare sau organice, se leagă strîns, se interconditionează reciproc. Aceasta ar fi o posibilă cale pentru prezentarea concertului excelentei formații Musica Nova, „Concertul capodoperelor" (numele seriei) a prezentat cvintetul pentru clarinet și cvartet de coarde op. 115 de Johannes Brahms, lucrare reprezentativă pentru ultima perioadă de creație. Caracteristicile cvintetului sînt cu atît mai evidente, cu cît ele sînt sesizate în raport cu simfoniile, concertele, cu lucrările perioadei de mijloc, lucrări de referință pentru înțelegerea stilului brahmsian. Scriitura se limpezește, se decantează, atît în ceea ce privește forma, înlănțuirile frazelor muzicale, motivica, unde se întîlnesc mai rar inovațiile atît de personale maestrului, cît și în scriitură, simplă, limpede, accesibilă, distanțată de virtuozitatea, uneori excesivă a lucrărilor de tinerețe. Clarinetul se integrează în formație ca instrument neparticular, nereliefat, ca „rudă apropiată", unde formația, putînd fi, în limitele epocii, orișicare alta, se înțelege ca verigă, ca mijlocitor indispensabil între muzica scrisă și ascultător. Despre cvartetul pentru vioară, clarinet, violoncel, și pian de Olivier Messiaen, scris în 1941, în prizonierat, nu este departe evidența actuală că se scriu lucrări în funcție de componența și posibilitățile formației, așadar, relativă inversare față de cazul anterior. Este o capodoperă a contrastelor, a utilizărilor instrumentale celor mai diverse, de la incantație la virtuozitate excesivă, de la unison la obsesii repetitive, de la „personaje ritmice" la cantilenă — cvartetul se conturează astfel ca lucrare de ascultat. Clarinetul, etalon și reper al pieselor se echilibrează cantitativ cu solourile celorlalte instrumente, în ceea ce inițial am reunit sub aceeași trăsătură comună: la Brahms, rudă apropiată a formației, La Messiaen, instrument cu participare egală, cu momente solistice într-o lucrare unde instrumentele sînt pe rînd soliste. Din punct de vedere componistic, adevărat etalon al artei de a scrie, este, în această piesă foarte lungă, știința construcției și așezării lungimilor: solouri de clarinet — Florian Popa, de violoncel, de vioară — conducătorul formației, Mircea Opreanu, cu acompaniament de pian, momente de încetinire a fluxului muzical, de „stăpînire și minuire" a publicului, a resorturilor audiției, după soloul final al viorii literalmente ascultat cu respirația încetinită, răsplătite cu generoase și „nestăpînite" aplauze, răsplată meritată a unei reușite seri muzicale, răsplată unei interpretări de calitate.

Viorel Crețu

RESPIRĂRI

Un unghi

Nu știu nimic despre el decît aceea că îmi refuză intimismul exterior. Pentru mine este cît se poate de clar. Nici el nu-l iubește pe Eminescu pentru că acesta l-a înșelat.

A îndrăznit virginal să se dezvirgineze cîndva chiar cu el. Cînd iubești o virgină, chiar de ești tu acela ce o faci femeie, e ca și cum te-ar fi înșelat cu oricare sau cu eul altuia.

Luna stă pe cer, iar nu la Caligula în pat. Dacă mă observați eu tot nu vă pot observa, dacă mă vedeți, eu tot nu vă pot vedea, dacă mă atingeți fără să mă simt mă doreți, iar de mă iubiți, vai, mie, căci eu plec. Cînd eram copil de bună seamă că zăcea rănit pe un cîmp de iarbă verde, și, pe ducă. Pe măsură ce murea, ea se apropia. Pe măsură ce se depărta, el se dezmurea. Nu credeam să-nvăț a muri vreodată.

Orizontul era de fapt ochiul ăncestui [illegible] ceva ce ești și altceva ce-ai vrea să fii.

O mătușă de-a lui, pe care o întrebasem dacă știe pe unde mai stă în timp ce dînsa culegea tocmai gutui și se uita cum suporta pe privirea mea surtoare, mi-a zis :

– Te repeți, prostule, cu întrebarea asta, chiar tu ai zis că singura parte de pămînt a tăranului este cerul.

– Iar, cu capu-n jos, am întrebat-o ?

– Iar, mi-a răspuns. Dar ce, l-ai văzut cu capu-n sus și spînzurat ?

– Deci stă acolo !

– Acolo, în grotarului !

Nichita Stănescu

CONFABULE

Telefonul

Sună telefonul.

— Da.

— ......

— Mai dă-mi un telefon, dumnicà.

Sună telefonul.

— Nu este.

Sună telefonul.

— Lăsați numărul dumneavoastră.

[illegible]

— Te-am căutat.

Alta :

— M-ai căutat ?

[illegible]

— Da.

— ......

[illegible]

— Mai dă-mi o privire, dumnicà.

[illegible]

Iulian Neacșu

Lirica lui Vladimir Ciocov

Din momentul debutului (cu poemul-alegorie **O primăvară**, reflex al evenimentelor dramatice din anii războiului) Vladimir Ciocov a parcurs deja patru decenii de poezie, identificîndu-se cu evoluția liricii române postbelice. [illegible]

[illegible]

teze ale unor principii polare : „Mi-e dragă aurora, seninul ei roz-alb / și purpura, ca o zăpadă, într-un amurg de revelații / — toată suflarea trotecînd-o ; / mi-e dragă viața-n amortire / cu violetu-i magic / — ce-i poartă ca un vis o scurtă clipă"... Alteori discursul poetic operează cu ambiguoase concepte filozofice sau poetice, într-o poezie meditativă, sofistică, care privește subtilele relații între schimbare și „eterna reîntoarcere a vremii", între schimbare și nemișcare (sau schimbarea eternă ce dă iluzia neschimbării), între timpul individual și timpul cosmic : „Eterna reîntoarcere a vremii, / a obiceiurilor / și a lumii înseși... / De pe-a bătrînilor, pe fața celor tineri / se trece masca

Gravură de Marcel Chirnoagă

[illegible]

Marcel Pop Corniș

[illegible]

Panteon literar

Urmare din pag. 1

nele [illegible] „cel dintîi povestitor artist al nostru" [illegible] „învățătorul meu", „marele meu maestru" [illegible]

Gh. Constantinescu : „Case"

[illegible] comemorarea lui I. Creangă, 1930, „cel mai mare și mai [illegible] al literaturii noastre", creator de „tipuri care se mișcă și vorbesc în chip unic", [illegible] „nu numai mijloace simple și elegante de exprimare, ci un depozit [illegible] al neamului de o mare bogăție și o [illegible] frumusețe poetică" (**Ion Creangă**, 1936). [illegible] un scriitor popular precum Anton Pann sau Ispirescu, ci un povestitor rafinat, limba scrierilor sale reprezentînd „esența" cea mai subtilă a graiului nostru popular (**Comemorarea lui I. Creangă**), mai artist decît Odobescu, la care se observă „sforțarea", în timp ce Creangă, deși acria grea, e elegant și firesc, „simplu ca poporul", fără să lase impresia travaliului trudnic (**Ion Creangă**). Rațiuni similare îl fac pe Sadoveanu să admire fără rezerve pe Caragiale (**In amintirea lui Caragiale**, 1952) a cărui operă exprimă „cu o artă desăvîrșită, concis și simplu" un adevăr „coroziv" ce cuprindea de fapt „esența mizeriei funebrei **Belgii a Orientului**, cum era poreclită pe atunci țara noastră". In aprecierea lui Victor Hugo (**Victor Hugo, poetul**, 1952) autorul **Baltagului** distinge între „puterea obiectivă" și ceea ce consideră balast și umplutură („amestec de lavă, noroi și scorii" în poezie, „nesfîrșitele digresii și excesul de patos declamator al acelui roman haotic care se numește **Mizerabilii**") care țin de fapt de structura romantică a scriitorului, și recomandă, pentru a înțelege ceea ce e cu adevărat peren la acest poet „excepțional", a se

[illegible]

cu Russo și Creangă", era, fără îndoială, la curent cu activitatea publicistică a unora din profesorii săi. In orice caz, sub influența [illegible] școlare, el traduce din **Georgicele** lui Vergiliu, din teatrul lui Corneille și compune o poemă intitulată **Tragediile Galatei**, cu subiectul din Lukian. Un atare interes pentru literatura clasică, stimulat de unii din profesorii săi, se armoniza de fapt cu întreaga structură lăuntrică și calmă a scriitorului, aproape legendară, cu alte lecturi preferate ale sale, între care literatura populară și scriitori apropiați de folclor, ca Neculce sau Creangă, ocupau un loc privilegiat.

Firea echilibrată a scriitorului și năzuința permanentă de a crea o operă armonioasă explică interesul arătat de Sadoveanu, ca nici unul poate din marii noștri scriitori discutării limbii literare, expresiei artistice, cu deosebire în faza deplinei maturități a scrisului său după primul război mondial, cînd brizele romantice puternice în epoca anterioară, fără a dispare cu totul, s-au atenuat. Preocuparea scriitorului pentru simetrie și armonie în construcție, pentru cizelarea frazei, pentru sporirea expresivității și poeziei prin simplitate și limpezime e mai vizibilă acum, peste tot în scrierile sadoveniene, dar mai ales în capodoperele sale : **Hanu Ancuței, Zodia Cancerului, Baltagul, Frații Jderi, Nicoară Potcoavă**. Aceleași probleme scriitorul i-a consacrat mai multe articole precum și, în anii tîrzii din amurgul vieții, două ample comunicări academice (**Despre limba literară și Limba povestirilor istorice,**

[illegible]

„Cea mai urîtă situație poate fi descrisă elegant de un scriitor care se supraveghează. Tinerii către un vocabular și un stil care să pună în valoare tot ce e frumos, precis și sumpiu în limba noastră (...) încercați a realiza creația artistică, așa cum ne învață marii anonimi. Fiecare încheietură a scrisului dumneavoastră să aibă argument și strălucire..."

Gh. Constantinescu : „Peisaj"

FONDUL PRINCIPAL AL CULTURII

Gîndirea românească în dicționar

Urmare din pag. 1

de perspectiva unei culturi prin prisma căreia trebuia concepută și elaborată o asemenea lucrare. Cultura filozofică românească are modalități proprii de receptare peste care nu se poate trece, după cum trebuiesc relevate etapele istorice ale dezvoltării acesteia și gradul ei de maturitate și adaptabilitatea la cerințele specifice ale unei spiritualități. O lucrare de referință și de sinteză, cum e **Dicționarul de filozofie** impune filtrarea unor interpretări ale categoriilor filozofice prin variabilele unei culturi date. Altfel, specialistul și cititorul de filozofie, poate găsi informația necesară, mult amplificată, în literatura filozofică străină, în enciclopedii masive și serii de dicționare. Dar chiar și în cazul acestora, alta este concepția care prezidează, să zicem o enciclopedie filozofică italiană față de una germană, păstrînd fiecare o notă de încadrare a problemelor în orizonturile specifice ale culturii acelui popor.

Din perspectiva de mai sus să vedem ce ne oferă dicționarul în discuție. În ansamblu, de la o ediție la alta constatăm o evoluție de ordin static, și mai puțin filozofic. Actualul și pretențiosul titlu **Dicționar de filozofie**, nu depășește pragurile edițiilor anterioare decît cantitativ. Tot o prefață ne informează static că volumul cuprinde peste 2 200 de termeni la care se adaugă un important număr de locuțiuni și expresii „devenite clasice", și că tot „un important număr de articole tratează despre curente, școli" etc. Mai apare însă o idee în plus, anume că dicționarul e „în mare măsură orientat spre prezent", ceea ce lasă să se înțeleagă că vor fi evaluate pe baza unor concepții noi și ideile fundamentale ale gîndirii filozofice românești. E o simplă promisiune, așa cum vom vedea. Apar aproape aceleași interpretări luate de-a gata din edițiile anterioare, ba chiar din caracterizările făcute de N. Bagdasar în **Istoria filozofiei moderne**, vol. V, **Filozofia românească de la origini pînă astăzi.** (1941). Sursele bibliografice principale ale gîndirii filozofice românești sînt indicate după criterii întîmplătoare, cu multe omisiuni. În mod concret lipsa unei concepții coordonatoare a dicționarului iese la iveală din modul de tratare și valorificare a personalităților culturii românești. Majoritatea gînditorilor români apar mai mult într-o imagine-anexă a fenomenului filozofic în genere. In primul rînd, din cei peste două mii de termeni, doar nouăzeci aparțin filozofiei românești (autori și termeni tratați separat). Nu întîlnim o singură categorie a filozofiei românești, la nici măcar una din literele alfabetului. Este surprinzătoare această concepție metodologică într-un dicționar de filozofie din țara noastră, în a doua jumătate a secolului XX. Ea distonează direct cu eforturile unei culturi de a se regăsi în dimensiunile ei fundamentale. Să amintim coordonatorilor că dacă ar fi răsfoit dicționare sau enciclopedii din afara țării ar fi găsit acolo categoriile și noțiunile spiritualității românești care lipsesc din acest dicționar. Măcar generozitatea acestor lucrări ar fi trebuit să fie un semnal de alarmă pentru cea de a treia ediție a dicționarului de filozofie recent apărut la noi în țară. De la Cantemir, Conta, la Xenopol și Blaga să ni se prezinte atît de veștejit sistemul categorial autohton ? Sau veștejite sînt modalitățile de tratare care ignorează încă, valoarea acestora ? Căci apar ilariante pentru cititorul de filozofie dar și pentru specialist, o serie de categorii, mai mult exotice, decît filozofice, cum ar fi „chiliasm", (p. 112), „ekistică" (p. 223), „escapism" (p. 240), „irenologie" (p. 367), „laxism" (p. 398), „lemă" (p. 402), „pandemoniu" (p. 522), „probabiliorism" (p. 694), „theurgie" (p. 703), „uchronie" (p. 747), „zetetic" (p. 635), etc. etc., O adevărată cascadă babilonică de cuvinte țîșnite parcă din dicționarele specialiștilor de cuvinte rare. Sînt mai semnificative și mai expresive sub aspect filozofic noțiunile de mai sus față de cele ale gîndirii românești, cum ar fi : „serie istorică", „ondulație universală", „personalism energetic", „spațiu mioritic", „cadrul social", și atîtea altele, vîrîte, pe ici-colo, printre rînduri la un autor sau altul fără a fi tratate separat ? Sînt ele atît de [illegible] și de adiacente filozofiei în genere încît nu merită o analiză separată în dicționarul de mai sus ? Măcar așa să le cunoască și alții. Mai regretabil e faptul că nu se fac trimiteri la [illegible] nici chiar atunci cînd apar acele categorii care au atingere și comunicare directă cu filozofia noastră, fie că e vorba de noțiunea de „destin", a cărei analiză se oprește la Spengler, [illegible] de contribuțiile lui C. Rădulescu-Motru, la noțiunea de stil despre care se subliniază că e „termen folosit în filozofia culturii, estetică, teoria artei și critica de artă", dar nu se [illegible] nimic despre prezența lui în preocupările de la noi, pe care alții de aiurea le-au semnalat și le-au dat importanța cuvenită. Exemplele pot fi [illegible]. Ne întrebăm de pildă, de ce alături de cîteva secte religioase, ca „mozaism", cu legendarul Moise, „zen", „zoroastrism", cu „profetul Zoroastru" (p. 778), nu poate figura atît de [illegible] legendarul Zamolxe, legislatorul unei religii, pe care, cu mii de ani în urmă, un filozof ca Platon nu a evitat să-l citeze în lucrările sale, așa cum nu face prezentul dicționar, care [illegible] mai bine de 2 000 de ani de la filo[illegible] grec ?

O [illegible] încercare de cutrasare a valorilor filozofice autohtone acționează încă, lăsînd în [illegible] arbitrariului lucrări și autori, etichetați [illegible] de către interpretările dogmatice anterioare, greu de depășit. Cîteva exemple. Un gînditor ca Pârvan ne apare [illegible] ediția I-a, II-a și a III-a, ca „istoric", „arheolog" și „gînditor", cu toate că în [illegible] activității sale creatoare stau sub [illegible] unor preocupări pentru filozofia stoică, [illegible] a încercat o „sinteză a neohegelianismului [illegible]", așa cum se [illegible] în dicționar. Pârvan n-are o [illegible] proprie, dar ca arheolog și [illegible] culturii noastre vechi are o lucrare fundamentală, chiar pentru cultura europeană. [illegible] pe care [illegible] din cele trei ediții ale [illegible] de filozofie n-o citează. Englezii au o părere [illegible] despre Pârvan ca gînditor care a [illegible] la Universitățile engleze prelegerile de filozofia istoriei și a culturilor vechi europene. În ediția a I-a se afirmă că Pârvan e „patriot sincer", pentru ca în ultimele două ediții să dispară această formulă, probabil din economie de adevăr, nu de spațiu. O serie de erori și inadvertențe îl derutează pe cititor de la o pagină la alta. Fixarea într-un curent a unui gînditor e binevenită principial, dar vom vedea cum se face. Aprecierile față de concepția unui autor ori indicarea preocupărilor sale într-un domeniu sau altul sînt frecvente în lucrarea la care ne referim. Dar cum apar ? Iată, de pildă, Alex. Claudian este consemnat ca „filozof", deși e sociolog ; V. Pârvan ca „istoric și arheolog", și abia după aceea „gînditor" ; N. Petrescu, „filozof", și apoi „sociolog" ; I. Brucăr e trecut „filozof", „deși e un modest istoric al filozofiei ; C. Dumitrescu-Iași, „filozof", și apoi „sociolog și pedagog" ; Ath. Joja „filozof", apoi „logician" ; iar Anton Dumitriu, „logician" și apoi „filozof" ; C. Leonardescu ; „filozof", iar T. Maiorescu, „critic și profesor de filozofie" ; E. Poteca, „filozof", iar S. Bărnuțiu doar „gînditor", M. Ralea „sociolog", iar H. Sanielevici devine dintr-o dată „teoretician al culturii, sociolog și filozof al culturii" ?, ș.a.m.d. Un șir întreg de aprecieri la întîmplare care încurcă și pe începător și pe cunoscător în ale filozofiei, parcă în mod voit. Inegalități apar și în ceea ce privește spațiul acordat unor autori. Un logician de valoarea lui Florea Țuțugan este expediat în 17 cuvinte, lui E. Lovinescu i se acordă 38 de rînduri, iar filozofului Mircea Florian 37 de rînduri, și 51 de rînduri pentru Miron Constantinescu. La curente și orientări ca cele de filozofia științei, filozofia culturii și a istoriei, apar nume pînă la saturație, de la coordonatorul celor trei ediții ale dicționarului de filozofie, R. Sommer, pînă la autorii ultimei ediții a dicționarului, toți incluși ca într-un serial TV., prea obositor și prea încărcat de nume, încununat cu cel al Adelei Iancu Becleanu, ca „redactor responsabil de carte" (sic.).

Eminescu ca gînditor a lipsit și din ediția I și a II-a, apare acum ca „cel mai mare poet român", ceea ce e adevărat, dar nu suficient, căci se literaturizează politic, cu reluarea unor șabloane, că Eminescu a criticat cu „vehemență clasele exploatatoare". Se reamintește influența filozofiei lui Schopenhauer asupra lui Eminescu, care sfîrșește prin a afirma „inutilitatea oricărui efort", dar se consideră că din lirica sa se „degajă setea de fericire, puritate, frumusețe și omenesc". Iată o ruptură între gînditor și creația lui poetică. Lipsește și încadrarea lui Eminescu în orientarea culturală care l-a format : „Junimea". Inegal este analizată filozofia lui Blaga și categoriile creatoare a celui mai original sistem de filozofie românească. Ce putem înțelege din afirmațiile că la Blaga întîlnim „gnoseologii agnostice", că „Marele Anonim", e un „gardian al misterelor", că există o „țară fundamentală" în „cunoașterea paradiziacă" cu caracterul ei „empiric" și deopotrivă „iluzorie". Abia cu referirile la problemele de filozofia culturii înțelegem filozofia lui Blaga, deși există și aici aprecieri discutabile. Nu s-a renunțat la formularea greșită că Blaga **aplică** (s.n.) teoria sa a inconștientului la cultura românească și nici la obositoarea formulă, conform unui dogmatism mai vechi, că filozofia sa poate fi definită, ca „un iraționalism al misterelor". Sonore cuvinte, aproape de muzică, nu de filozofie! Preocupările de filozofia culturii a lui N. Bagdasar sau cele de estetică ale lui

Gh. Constantinescu : „Marină"

Hasdeu și Iorga sînt trecute cu vederea, pentru ca ele să apară din abundență la Raicu-Ionescu Rion și H. Sanielevici. Încercînd răbdarea noastră, nu a hîrtiei, se spune (încă) în dicționar că N. Iorga e un „exponent al burgheziei legate de capitalul anglo-francez". Două desfigurări dintr-o frază. Una, că Iorga e o figură exponențială, deși e unul din marele modele ale culturii românești, și apoi că e un cîrdaș la capitalul unei burghezii străine. După cum, a cita o singură lucrare din uriașa operă al lui Iorga, acest fenomen european și chiar universal, e ca și cum ai gîndi de două ori pentru a spune nimic. Iorga a fost un teoretician al civilizației și culturii românești, un creator de școală. Exemplele ar putea continua și cu alte cazuri, dar le-am dat pe cele mai reprezentative.

Paginile **Dicționarului de filozofie** apărut în Editura Politică ne lasă impresia unei lucrări neîncheiate, în care problemele filozofiei românești sînt lăsate în vidul unor interpretări marginașe despre termeni și autori. Căci dacă se consideră că cititorul de filozofie de la noi trebuie să știe cine a fost Kindi (Al Kindi) și Karl Kosgh sau C. F. von Weizsacker sau Sigher de Brabant, nu-i mai puțin necesar să știe ceva despre un Mircea Djuvara, tradus, prin filozofia sa a dreptului, și în alte limbi, despre un I. D. Gherea, sau Liviu Rusu, și mulți alții, pe care dicționarul îi omite.

Să ne oprim aici, cu convingerea că dicționarul de filozofie, recent apărut, necesită o revizuire și o analiză temeinică și creatoare, ca să devină o adevărată lucrare de sinteză, de la o ediție la alta.

Ursul

Urmare din pag. 1

[illegible] ciurind [illegible], se răsuceau și pocneau [illegible] ca niște oglinzi. O înfiorare de foc ne cuprindea pe toți, zidurile nopții se surpau undeva [illegible] și eram de pe dinlăuntru [illegible] perforați parcă de privirea acelei [illegible] făpturi care apărea sus pe deal. Venea [illegible] de cum se înnopta, avea aerul că noi o cunoaștem, că avem o înțelegere cu ea, și de fapt chiar așa și era. Niște bătrîni care nu mai vedeau decît ca prin sită și abia dacă-și mai puteau [illegible] dar care fuseseră strașnici vînători la vremea lor, se așezau de cum se insera în fața porții și se uitau fix spre deal, își povesteau tot ce mai face și cum se mai mișcă viețatea aceea, dacă s-a mai schimbat ceva, dacă i-au mai apărut vreo pată sau vreo zgîrietură pe blana ei moale, fumurie sub lună, dacă va fi mîncat sau nu. Dar de acolo, de sus, strania făptură îi privea poate și ea.

Satul se află la cîțiva kilometri de deal și, ca să te uiți acolo, trebuie numai bine să sari sau să străpungi cîteva praguri de păduri. Noi, ceilalți, ne adunam pe o ridicătură de pămînt, exact la jumătatea distanței, de unde, sub luna plină, ochii nu mai întîlneau nici un obstacol. Numai ei, acei bătrîni, țintuiți acolo între stîlpii porților lor se uitau pînă ce nu mai puteau la arătarea aceea de aur și o mai vedeau odată și cînd se culcau, ca o scînteiere trecea prin dreptul pleoapelor lor, o mai și visau apoi pentru ca a doua zi să nu mai tacă și să ne povestească nouă tot ce și cum s-a întîmplat. Ursul carevasăzică, spuneau ei, nu-i de-al locului. Fusese izgonit sau se supărase el pe ceva, acolo în locul lui de baștină și se pripășise pe-aici pe la noi, unde nu se mai pomenise neam și nici sămînță de urs. Sub ochii lui singuri și fierbinți crescuseră ei de mici și își transformaseră spaima într-un fel de blajină și caldă înțelegere, socotindu-l un frate mai vîrstnic de-al lor.

Ieșea noaptea din pădure și se profila cît era de mare pe dealul acela sub lună, veghind pînă departe ascunzișurile și stăpînind tot ce se întrezărea. Era farmecul tuturor toamnelor el, căci numai toamna se arăta, și asta se cunoștea de la bun început după porțiile de struguri pe care singur și le lua. Mînca ce mînca prin vii și apoi se ducea acolo sus, la locul lui de veghe. Ca un paznic lunatec, în încremenirea de abur a dealurilor și deținînd parcă un mare secret. Mici felinare de fluturi prin aer îi luminau calea ochilor pînă departe în zare iar satul i se nălucea poate ca o fereastră spre văi. Pentru că se uita și el și-i vedea desigur pe acei bătrîni, chiar dacă între el și ei se ridicau cîteva praguri de păduri. Îl hăituiseră doar o viață întreagă pînă ce să-l socotească și să-l înțeleagă ca pe unul de-al lor. Se instaurase un fel de pact între ei, vînătorii bătrîni urcau în pantă dealul descoperiți la vedere și urmăriți de ochii lui calmi și rotunzi, pînă ce se apropiau. Acolo la rădăcina dealului intrau în conul de umbră al lunii și nu-l mai poate întrezări. El, aplecat puțin peste marginile pietrei, îi vedea însă. Și cînd începeau să urce și cărările ultime se făcea dispărut, înghițit de păduri. Se întorcea numai cîțiva metri în spate și spărgea întunericul codrilor, lăsînd în urma sa un freamăt de voci. Vînătorii ar fi putut foarte bine s-o ia prin spate, să-l scoată la lumină mai întîi și apoi ursul ar fi căzut victimă sigură.

Jocul era însă făcut și asta dădea tuturor o caldă satisfacție. Toamnele aveau și farmec iar vînătorii și legi. Vînătorii bătrîni, de bună seamă, căci vînătorii tineri scrîșneau cu obidă din dinți și vom vedea cîtă tristețe au putut să lase și ce neînțelegeri au putut să iște ei, dintr-un exces care-i depășea.

atelier literar

poșta redacției

IVAN SFAT : Există o oarecare vioiciune a replicii, dar toată povestea e trasă de păr în chip simplist, schematic. Ar trebui să luați legătura cu un teatru ; niște oameni de meserie v-ar putea spune „pe concret" ce se poate drege și cum.

GERTRUDE INGE : Vagi semne lirice, deocamdată nu prea concludente. Ceva mai bine, în „Anotimp", „Durere".

ȘERBAN PECA : Piesa pornește bine, pe o idee interesantă, susceptibilă de desfășurări spectaculare. Dar, după prima scenă, lucrurile scad, se pierd în banalitate și convenționalism, în generalități, cu elemente de parodie, fără nerv, fără interes. Trebuie regîndită integral intriga, scenariul dramatic.

B. GANEA : Sînt aptitudini lirice, dar deocamdată ele sînt copleșite de un metaforism excesiv, cîteodată în registrul „dulce", festivist, adesea convențional, obosit, vecin cu banalitatea („fire de aur împletite cu albăstrele", „fiecare rază duce pe aripi un vis", „Ion este plaiul, lunca, izvorul, văzduhul"... etc. etc.), care stingherește ideea, structura, împiedicîndu-le să se manifeste, să se desfășoare. (Cît privește istoria — „mizerie", „nebunie" și alte generalități vacuumatice cu aer absolut — e mai bine s-o gîndiți cu propriile dv. gînduri și cunoștințe și să plasticizați, edificator, măcar unul din aceste gînduri...). Lucrul cel mai bun ni s-a părut „Un țăran".

DOINA I. : Pare să fie ceva mai bine acum, în ansamblu și mai ales în „Trup de clepsidră", „Cenușa cuvintelor". E vorba, poate, de un nivel al experienței, care, crescînd, va duce probabil la împuținarea șovăielilor, a micilor stîngăcii, improprietăți, dizarmonii etc.

NICCOLO PAGANINI : Sînt manifestări în zona poeziei, mai aproape de formula aforismului deocamdată, sentențioase, apodictice, dar nu lipsite de un freamăt discret. („În spatele armei", „Călăul", „Poetul revoluționar", „Experiență"). Să vedem ce mai urmează.

CICERONE S. : Un lucru serios, de data asta, cu o desfășurare convingătoare, bine „cusută", susținută. Dar numai pînă la final, unde ieșirea bruscă din planul realității anulează (printr-un „mister" improvizat, facil, inaderent) toată structura anterioară !... Autorul a obosit, poate, sau n-a mai găsit ieșirea (organică, adevărată) din păienjenișul intrigii dramatice ?... Oricum, bazele solide ale unui spectacol există, credem (chiar dacă, la amănunt, mai sînt, ici-colo, lucruri remediabile). Trebuie căutat, însă (cu răbdare și cu „lampa aprinsă") un final pe măsură, plauzibil, ingenios, care să dezlege toate „ițele" și să descarce toată povara tensiunii dramatice (chiar dacă lucrurile vor depăși — dacă nu cumva au făcut-o deja — dimensiunile unui act). N-ar strica să vă sfătuiți și cu specialiștii din teatru, ca să nu mai vorbim de existența unei reviste, cu același nume, care ar putea să vă ajute, eventual !...

Desene de Petru Țira

V. CRIMATU : Încercare interesantă și nu infructuoasă, deși semnele și urmele efortului, laborios, gospodăresc, înverșunat, se lasă, adesea, prea mult observate. Dar cîteva din „zodiile" dv. sînt mai aproape de rotund și lucios : „Rege Leu", „Taurul", „Aretele și Capricornul", „Circul Leilor", poate chiar și „Voie slobodă".

M.R. — TIMIȘOARA : Nu păstrăm manuscrisele. Întîmplările pe care ni le relatați sînt, într-un fel, semnificative (Ele exprimă, la urma urmelor, tot ceva de genul „încercări de nivel modest". E drept, mai pe ocolite și cu mai multă pierdere de timp !...).

C. OPRICĂ : Puțin și bun ! (mai ales „Poarta").

CAMIL FABIAN : Pagini inegale, printre care există și semne de poezie, încă șovăitoare, insuficient cristalizate („Ostașul" II, „Plată lumii", „Septembrie").

Mihai Gh. Pitești, Dumitru Eftene, Petru Covaci (ceva, în „Zile de toamnă", „Prin roata lumii"), **Carmen Ioanițescu, Petre Gheorghe, Gina Iacomi, Dan Iluc, Nicolae Căpățînă, Daniela Grigore, Vasile Șica Pălășanu, D.D. Sandu, Adriana Răducanu** (ceva, în „Strada"), **Besst, C. Răduț-Argeloaia, Virgil Ion Dumitrescu** (ceva, în „Memorie"), **Mihai Sorin, Tașum Lenoi, Romică O., Costache I. Alexandru, Rodica Gafencu, Mihai Sultana Vicol, C.M. Rugu, Mia** (ceva, în „Iubire antică"), **Silviu Silvan :** Încercări de nivel modest. **Amaria P.F., Ovidiu Florentin, Decebal Alexandru Seul, Ștefania I., T. Pîrvan :** Nimic nou !

MANUSCRISE NESEMNATE : „Unire", „Trenul", „Chinul unei flori" etc. ; „Partidul ne conduce", „Călătorind spre timp", „Tresărirea eternității" etc.

Geo Dumitrescu

N.R. Manuscrisele nu se înapoiază.

Cînd geme lumea

Cînd geme lumea de erori
eu încă mai visez cocori
visez uitatele colinde
și clipa care iar ne vinde
la cea mai grea și mare vină
pe mari fragmente de lumină
eu mai visez plecate frunți
și spațiul gol căscat sub punți
mai simt sub piele cîte-un vînt
din repetarea care sînt
și doamne nu mai știu să strig
că-n lume este tot mai frig
că tații-și ard copiii-n foc
și de cîntat nu mai e loc
pămîntul suferă de moarte
și de lumini din altă parte

MARIUS DUMITRESCU

Pînă la meri

Pînă la meri
Pînă la peri
mai este drumul de ieri.
Pînă la ulmi, pînă
la brazi
Mai este drumul de azi.
Pe dedesubt pînă-n înalt
Mai este drum neumblat.

RODICA POPEL

Lasă-mă să te urmăresc

Lasă-mă să te urmăresc
cu privirea, cu gîndul
ca un cîine, ca o pisică
ca un șoim
care ți-aduce noroc
ca un uliu
care-și presimte o boală
lasă-mă să te urmăresc
ca o primăvară
ca un polen
ca o albire inevitabilă
ca o miere
care ți se lipește de tălpi
ca o furtună
care te pune la încercare
lasă-mă să te urmăresc
ca un șarpe
să-și șterg urmele
să nu te găsească
să nu te ia prin surprindere
să nu te găsească...

VICTORIA MILESCU

Iubire

Să-ți înflorească-n palme maci de jar
Și tandră să te-nvolți ca o grădină
Cînd așteptatul, prințul tău hoinar,
Va coborî din șa, pe lună plină.

Să-ți cadă-n iarbă ca niște petale
Candoarea din ninsorile de in
Și să-ți răsară trupul alb de floare
Amețitor ca vinul de pelin.

Dă-i nopți de iasomie, iar în zori
Cărările să faci să-i înflorească
Și leagă-i gîndul c-un cuvînt de dor —
Alte poteci să nu-l mai ispitească.

NATALIA MALAIANU

Iluzionism

Fumega cu lumină
și am văzut
cum iți răsar palmele-n aer
într-o altă chemare
nu mai dau rod la atingerea mea
aceasta e oglinda
prin care privesc atîtea lucruri uitate
dar continui să cred
dintr-o nevoie de adevăr
că exiști
și pe retina îmi umblă iscoade

LUCIA MORARU

Poarta tăcerii

În memoria lui Marin Preda

El avea două nume
unul pentru trup
celălalt pentru suflet
două nume ca stîlpii unei porți
prin care treceau țăranii
să facă politică,
două nume egale, doi stîlpi
din lemn de salcîm
un fel de poartă a tăcerii
prin care s-au dus țăranii
să facă istorie.

CONSTANTIN OPRICA

Visez pe pat încins

E într-un veșnic dialog cu moartea
Sufletul meu iubit de rău și bine
Ca jumătatea ce-și dorește partea
Dă buzna cimitirul peste mine

Dacă alunec dincolo de miriști
Străchini de lut vor sîngele să-mi pască
În loc de vin încep să beau neliniști
Schimbînd cu grijă mască după mască

O, în grădină-mi crește dinamită
Și lutul prispei mă privește straniu —
Visez pe pat încins precum o pliță
Că string la piept femeia de uraniu.

VIOREL MUNTEANU

Cult

Poeții
cînd scriu
ar trebui să aibă măsuțe
cu trei picioare
cum erau odinioară la țară
să stea în genunchi
cînd scriu
prosternați în fața cuvintelor
prosternați în fața
acestei făpturi
care spune
cumva
numai amintiri de la țară...

LORENA PAVALAN

Confuzie și substrat

În **Luceafărul** din 16 august a.c., la rubrica **Aqua forte**, ne-a apărut o notă intitulată **Tam-tam**, pe marginea gălăgiei publicistice organizate în revista **Arta** nr. 4—5/1980 în jurul unei țesături din lînă. Întrucît în același număr de revistă urma să ne apară și articolul **Sublima speranță**, dedicat unei întîmplări de interes național, ceva mai importantă decît liturghia (serviciu comun — n.n.) din paginile **Artei**, redacția ne-a sugerat să semnăm nota în cauză cu inițiale, practică dealtfel curentă în presă. Suspect de tîrziu în **Flacăra** nr. 44 din 30 octombrie a.c., vînturînd niște epitete probabil familiare limbajului său oral curent, A. Pleșu îl acuză pe M.P. că „a înțeles să conteste tapiseriei aceteia valoarea pe care i-o acordau specialiștii". Și în riposta sa, întemeiată pe o [illegible] Giulio Carlo Argan; nu numai ca autoritate în artă, ci și ca primar municipal, cu toate că, fără doar și poate, G.C.A. își are treburile lui, după cum și noi le avem pe ale noastre, atît în domeniul artei, cît și în viața de toate zilele, politică, socială sau administrativă. Pentru noi este limpede că A. Pleșu nici nu a citit nota împotriva căreia s-a lansat, ceea ce ne îngăduie nouă înșine să aștemem pe hîrtie aceste cuvinte cordiale de întîmpinare : este o eroare omenească să nu știi despre ce vorbești și orice eroare omenească se cere întîmpinată cu calm, omenește...

În **Luceafărul** din 16 august a.c. noi nu am emis nici o apreciere de ordin critic, nicidecum o contestație, cu privire la obiectul aflat în discuție. Dimpotrivă, ne-am străduit să supunem atenției cîteva accente curioase insinuate în acel tam-tam, divulgat ca tam-tam, accente fatal destinate să discrediteze prin ridicol orice soi de obiect asupra căruia ar fi aplicate, fie din lînă, fie din alt material. În primul rînd, un accent mistic, datorat lui A. Pleșu însuși : „La fel de simplu se exprima, în primele versete ale «Genezei», demiurgia primordială..." ; și facem acum cuvenita specificație că aproape tot ce semnează A. Pleșu emană un iz persistent de rășini consumate în ceremonii religioase de toate culorile, aglutinate ad-hoc, prea puțin rumegate, ceea ce presupune, trebuie totuși s-o recunoaștem, o apreciabilă consecvență. Apoi, un accent de exaltare ceva mai lumească, definitiv laică, legitimată de Olga Bușneag : „...trăire rară, în care fericirea contemplației se contopea cu o emoție aproape viscerală...". Și la urma urmelor, un accent de exasperare, vizibil cu ochiul liber în efortul aproape supraomenesc al lui Victor Ieronim Stoichiță de a împreuna fel de fel de cuvinte, de tot silnic, mai mult atent la sunetul lor decît la semnificația lor, în susținerea unei cauze care oricum s-ar impune, prin sine, oricui, fără nici un tam-tam, dacă ar fi într-adevăr demnă. Și asta a fost totul... Ipoteza că există anumite interese ca acest obiect din lînă să nu fie comentat în presa de mare tiraj, ci exclusiv într-o publicație marginală, aproape confidențială, cu înțelepciune sustrasă circuitului public, mai dificil de procurat pe piață decît piesele de schimb pentru automobile care nu se mai fabrică, este cu totul altceva. Iar alternativa că, dimpotrivă, în paginile revistei **Arta** s-a consumat o tentativă a presei de mic litraj de a forța mîna presei de mare tiraj, de asemenea, reprezintă cu totul și cu totul altceva. Peste toate, chiar nutrim convingerea că A. Pleșu, citind de la cap la coadă nota **Tam-tam**, ceea ce n-ar fi tîrziu și nici n-ar pretinde o cheltuială exagerată de timp, va înțelege că își consumă muniția în vînt : contestația pe care ne-o așează în circă nu a fost rostită acolo. Noi am ironizat „beția de cuvinte"...

Dar admonestarea tipărită împotriva noastră se include într-o polemică mai amplă, destinată să anuleze nu declarațiile criticului și istoricului de artă Raoul Șorban în interviul din **Flacăra** nr. 42, acordat nouă, ci pe Raoul Șorban însuși. Efort iluzoriu de vreme ce opiniile lui Raoul Șorban, și acum, și în alte împrejurări, s-au impus conștiinței publice și dau de gîndit, de unde și graba lui A. Pleșu de a așterne peste adevăr un lințoliu inconsistent de cerneală, evacuată prin decalcul principiului de apărare al sepiilor. Faptul, totuși, ne obligă la un bilanț și la o concluzie : în redacțiile la care am lucrat și la conducerea și orientarea cărora, uneori, am contribuit efectiv, în vecinătatea gazetarilor cu care am colaborat mai strîns, chiar dacă nu ne-am înțeles totdeauna în toate, și de la care am învățat multe, chiar foarte multe, am deprins două obiceiuri sănătoase și profund salubre din punct de vedere etic. Anume obiceiul de a solicita interviuri numai conștiințelor cu ale căror opinii ne simțim solidari și, de asemenea, obiceiul de a rămîne neclintit solidari cu aceste conștiințe și după ce opiniile lor au văzut lumina tiparului și, eventual, au stîrnit furtuni. Iată de ce am refuzat cordial să intervievăm o persoană ceva mai susnusă în rang la Uniunea Artiștilor Plastici decît A. Pleșu însuși.

Iată de ce rămînem solidari cu persoana și conștiința profesorului Raoul Șorban, poziție în virtutea căreia respingem cordial asertiunea implicată în exercitarea dreptului la replică din **Flacăra** nr. 44, conform căreia A. Pleșu n-ar fi putut învăța carte din cauza propriului său profesor, al cărui titlu universitar își permite să-l așeze între ghilimele. Dacă A. Pleșu dispune de prea multe ghilimele, ar fi preferabil să le promoveze nu ca ornament al titlurilor altora, care au traversat în viață vicisitudini mult mai dramatice decît impactul cu doctrina lui Rudolf Steiner, ci în articolele proprii, indicînd dacă se poate și sursele bibliografice care-i hrănesc inspirația și, nu o dată, chiar starea de grație mistică. Iată de ce ne permitem și cîteva considerații, mereu cordiale, cu privire la replica adresată de lectorul universitar A. Pleșu profesorului universitar Raoul Șorban, interlocutorul nostru într-un interviu întîmpinat cu o descifrabilă vehemență.

Condiția fundamentală a oricărei polemici a fost și este obligația respectării obiectului ei, nicidecum deplasarea discuției de la idei la persoane. Această condiție, din motive care sar în ochi, A. Pleșu n-o respectă. Ne vom strădui s-o respectăm noi, prin apel la un substrat pe care A. Pleșu are grijă să nu-l divulge, acoperindu-l delicat cu nisipul din colțul balconului, ca felinele. Din șeaua unei principialități falimentare, dramatic restrînsă ca arie de funcționare și ca audiență culturală, A. Pleșu se vădește groaznic de pornit împotriva actului de

îndrăzneală al lui Raoul Șorban de a arăta cu degetul realitatea alianței interesate dintre artistul plastic elitar, impostor și cumulard și criticul de artă strecurat ca hegemon într-o organizație destinată prin menirea ei să producă nu texte confuze, care sfîrșesc prin a fi reproduse la rubrica Gigi a revistei **Săptămîna**, ci opere de artă necesare unui popor care-și edifică stăruitor și curajos viitorul. Mai mult, A. Pleșu săvîrșește greșeala de a afirma public că resorturile intime, subterane ale acestei realități ar fi fost depistate numai de Raoul Șorban, greșeală care-l face pe polemist vulnerabil în flancuri. Nici el, nici colegii săi mai înstăriți, în numele cărora pledează cu un zel exemplar, nu sînt de acord cu părerea că se poate vorbi de anomalii flagrante în existența din ultimul deceniu a breslei artiștilor plastici. Nici nu ar putea fi vorba despre faptul că secția de critică de artă, al cărei secretar recent este A. Pleșu, ar fi o invenție brevetată pe de o parte de cîțiva critici interesați să-și furnizeze legitimații și pe de altă parte de cîțiva artiști plastici interesați într-o adulație perpetuă și fără rezerve. Dimpotrivă, din capul intervenției sale, o capodoperă cînd o privim ca o gesticulație de pompier, A. Pleșu își propune nobila misiune de a demonstra că activitatea criticilor de artă se constituie într-un „district al culturii" ; dincolo de „tensiuni interne" și „arate insuficiente și incertitudini", acest district se include în chip „onest" în „compartimentele culturii umaniste" ; criticii de artă nu se confundă cu o „adunătură de delincvenți" care fură la cîntar ; Ion Frunzetti și Dan Hăulică, de [illegible], sînt și iubiți și detestați, pe cînd Raoul Șorban îi scoate „cu brutalitate din joc", rămînînd în sarcina ignoranților, a neinițiaților datoria să se întrebe despre al cui joc crede A. Pleșu că ar fi vorba și ce scopuri urmărește acest joc. În sfîrșit, A. Pleșu enumeră cîțiva critici de artă, comandîndu-i într-un soi de pluton, ca și cum noi am fi atît de naivi să ne resemnăm la gîndul că toți cei aliniați pe două rînduri dactilografiate ar fi dispuși să asculte de o comandă unică. Însă, lucru curios, enumerarea lui A. Pleșu lasă deoparte un Anatol Mindrescu... Să fie un gest determinat de amintitele „tensiuni interne" ? Oricum, chiar și acest mărunt exemplu ne dovedește că nici cei ce pretind completitudine nu au acces la ea.

Și dacă despre completitudine este vorba, și despre activitatea secției de critică de artă din ultimii 10—12 ani, ne permitem și noi o igienică completare : de ce lipsesc din enumerarea lui A. Pleșu, printre alții, Radu Varia, Titus Mocanu, Iulian Mereuță, Anca Arghir sau Cristina Anastasia, pe care nu i-a scos nimeni cu brutalitate din joc, ei înșiși renunțînd de bunăvoie și nesiliți de nimeni la funcțiile sau rolul jucat în deturnarea funcției criticii de artă, în falsificarea țelurilor cenaclului tinerilor artiști plastici, în activitatea artistică profund discutabilă ca finalitate a unor galerii de artă mai noi sau mai vechi, în diverse rubrici generatoare de confuzii strecurate în unele publicații ?

În sfîrșit, cuvîntul stafetă ne trimite la ideea de sinucidere, vehiculată și de alți confrați ai săi, proptiți anterior în același mandat. Sub dictum, A. Pleșu preia ideea de sinucidere fluturată cîndva de Dan Hăulică la adresa lui Constantin Crăciun (v. **Flacăra** nr. [illegible] ianuarie a.c.). În această situație, nu este dificil de înțeles ce fir cu ce fir se leagă. Așa că îl invităm pe A. Pleșu, aruncînd în joc întreaga noastră rezervă de cordialitate : 1) să nu-i mai comparteze pe criticii de artă într-un pluton care evident nu ascultă de o comandă unică și din care ne îndoim că vor toți să facă parte ; 2) să completeze singur ordinea de bătaie a celuilalt pluton, nominalizat sumar mai sus, cu toate numele care ne-au scăpat nouă...

Fiind ziaristul care a solicitat profesorului Raoul Șorban interviul din **Flacăra** nr. 42, am motive suficiente să afirm că nu a stat în intenția nimănui să denigreze persoane sau să conteste calitățile intelectuale ale lui A. Pleșu. „Replica" din **Flacăra** nr. 42 nu face însă altceva decît să dovedească ceea ce Raoul Șorban enunțase doar : critica de artă are astăzi mai ales o vigoare verbală decît una morală.

Mihai Pelin

CARNET AFRICAN

Artă și istorie (I)

Din avion, de la cîteva mii de metri înălțime, insula Gorée pare o mică pată, un strop alb-gălbui căzut pe pînza albastră a Oceanului Atlantic ; de pe continent, din rada portului Dakar sau de pe terasa elegantului hotel „Teranga", capătă contururi ceva mai precise și, în zilele senine, reușești să-i distingi țărmurile stîncoase punctate, ici-colo, de albul plajelor : cînd te apropii de ea, cînd aștepți să cobori pe pontonul ce te duce la mal, ai în față panorama unui vechi orășel de provincie din sudul european, eventual de pe coasta mediteraneană a peninsulei iberice : străzi înguste, case mici, pîlcuri de leandri și palmieri iar ceva mai departe zidurile unei construcții masive — poate o fostă cetate, un vechi fort sau palat. Pășind pe țărm și mergînd pe străduța care pornește de la debarcader spre inima insulei, într-o oră sau, cel mult două, ajungi să vezi și să știi aproape totul despre Gorée. Pentru că acest petec de pămînt nu are decît vreo 3 000 mp, iar puținii săi locuitori, obișnuiți de cîtva timp cu turiștii, i-au învățat bine geografia și istoria și oricînd îți pot da o mînă de ajutor : oricînd poți găsi un puști care, contra unei mărunte sume de bani, este dispus să-ți descrie casele, să te ducă să asculți melodii din Casamance (provincie senegaleză), interpretate la cora și balafon și, mai ales, să-ți arate construcția aceea masivă ale cărei ziduri le-ai văzut de la debarcader, vestita „Casă a sclavilor".

Da : insula Gorée, ca multe locuri din lume, își datorează faima unor triste evenimente din istoria omenirii ; numele ei este legat de acea inumană îndeletnicire, de acea degradantă instituție care a fost comerțul cu sclavi. Timp de trei veacuri, din secolul al XVI-lea pînă în al XIX-lea, insula a fost unul din cele mai mari centre ale traficului cu sclavi. Toți cei care au stăpînit-o — portughezi, olandezi, englezi, francezi — au folosit-o ca „antrepozit", ca punct de triere a acelui „bois d'ébène" trimis spre Europa dar, mai ales, spre cele două Americi. Aici, în „Casa sclavilor" era adusă „marfa" capturată în savană ; aici era „depozitată" 2-3 zile și chiar mai mult, pînă veneau „corăbiile negre" să o ia și să o ducă mai departe ; aici avea loc tocmeala și, eventual, plata. Am vizitat pe-ndelete această „incintă a groazei" : la parter, celule mici și galerii înguste în care erau înghesuiți sute și sute de negri ; la etaj, camere pentru paznici și negustori, balcoane lungi din care cumpărătorii, experți în materie, alegeau „marfa" ; un tunel săpat în stînca insulei, pe sub zidul închisorii, lega curtea interioară cu țărmul : pe aici sclavii, numerotați și însemnați cu inițialele proprietarului, erau aruncați direct în bărci, urcați apoi în corăbii și trimiși peste Atlantic... Cîți africani vor fi trecut prin acest „tunel al sfîrșitului" cum îl numea însoțitorul meu ? Cîți vor fi murit și cîți vor fi ajuns în Lumea nouă ? Nu știu. Știu însă ceea ce știe o lume întreagă, ceea ce s-a întipărit adînc în conștiința umanității : comerțul cu sclavi a provocat Africii, se spune, pierderea a cîteva sute de milioane de oameni ; stăpînirea colonială a transformat țări întinse în surse de materii prime și mari popoare în forță de muncă ieftină ; secole de-a rîndul milioane de africani au făcut să rodească pămînturi străine, au înălțat case, fabrici și orașe nu pentru ei ci pentru alții ; secole de-a rîndul la țărmurile dantelate ale Africii au ancorat sute și mii de corăbii și vapoare încărcînd și ducînd spre alte meleaguri bogățiile continentului.

Constantin Carbarău

Mareea razantă se apropie

Urmare din pag. a 8-a

tilă mută, căci nimeni n-avea voie să comunice vreun cuvînt prin radio, de la un avion la altul, [illegible] din aer la sol, orice s-ar fi întîmplat. Dar zgomotul celor 712 motoare de cîte 3 500 cai putere fiecare s-a auzit prin aerul vibrînd ca o membrană, pînă la Cairo. Cohorta zburătoare înainta peste Mediterana lăsîndu-și umbrele fugitive pe o suprafață de opt kilometri pătrați. Și nimeni nu vroia să se gîndească la moarte, deși ea era acolo, în fiecare al doilea avion, însoțind perfid, frenetic, vijelios, escadrilele, ascunsă în explosibilul bombelor, în plumbul gloanțelor, în lăzile cu batoane incendiare, pînă și în rezervoarele de benzină, călătorind spre „cealaltă moarte" ce urma să fie scuipată cu furie de o forță antiaeriană care depășea de peste trei ori „reconfortantele" calcule furnizate de rețelele de informații americane. Poate că niciodată nu s-au adeverit mai tragic cuvintele lui Paul Valery ca în gîndurile celor de la bordul armadei zburătoare trimisă în Tidal Wave : „La mort, cette chose qui n'arrive q'autres..."

Și mai era o moarte pe care nimeni n-o bănuia. A celor de jos. A ploieștenilor care nu știau ce prăpăd îi așteaptă, căci războiul li se părea încă departe de casele lor, iar moartea nu venea decît în plicuri, prin poștă, după lungi întîrzieri și de pe meleaguri necunoscute unde fuseseră trimiși să lupte bărbații tineri ai țării mele, cei ce orice și-ar fi putut dori pe lume, numai un război ca acela, nu... Iar morții acela fără morminte nu puteau fi socotiți decît după numărul colivelor și al parastaselor de la biserici, și după tot mai numeroasele femei îndoliate de pe străzile orașului.

Dacă dai tîrcoale grădinii lui Zbigniew Herbert

Abil și nu numai abil apelată **Barbarul în grădină** (frumos, și nu numai frumos tălmăcită de poetul Marcel Mihalaș, fin degustător de idiomuri și dialecte slave), nimerești peste : „jurnalul doct și ironic și iconoclast al unui poet puțin cunoscut publicului românesc dar care, prin scrisul său, face pe oricine să se bucure nu doar că există literatură, nu doar că se traduce literatură poloneză, ci mai cu seamă întrucît pan Zbigniew Herbert, fără să-și refuze structura poetică a ființei avansează „ca un barbar" în teritoriul celeilalte structuri, confine, de liric al penelului, al arhitecturii, al arheologiei ; ...și mai nimerești peste poezia abia înfrînată, nu pentru că lui pan Herbert îi e teamă de ridicol, cît deoarece e deja ridicol să mai duci în desagă o asemenea teamă,

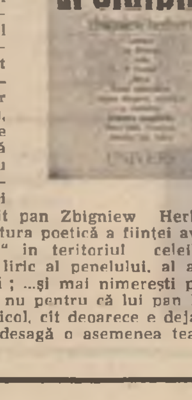

încît cel mai nimerit e să-ți dai drumu' cam așa : (Calcarul) „îl ating și simt o căldură de trup omenesc. Ca de un fior — e străbătut de șopîrle verzi", și „Coloanele primesc focul viu al asfințitului. În văzduhul ce se întunecă, vor sta în curînd ca o pădure arsă", și „Ronul este aici mare, întunecat și greoi, asemeni unui bivol" și (Orașul) „are pielea caldă și umedă și pulsul unui animal priponit" și „Omletă cu trufe. Trufele țin de istoria aberațiilor general umane și, prin urmare, de istoria artei".

...adică, vei da și peste (auto)ironia suverană a oricărui liric care se respectă, desuet de modern, dacă n-are privilegiul lui pan Herbert, adică aplombul nordicului, „barbarului" năvălit peste vestigiile unor imperii meridionale, și care își poate permite să observe că un lift italian „urca încet-încetișor, oftînd în drum, cu nostalgia secolului XIX" sau că „Singurul restaurant din care se poate vedea catedrala este corespunzător ca scumpete cu tot ceea ce se află în apropierea monumentelor istorice, căci aici se plătește, îndoit, și umbra pe care capodopera o lasă pe macaroane" și „Descrierea unui vin e chiar mai dificilă decît descrierea unei catedrale" și „Clasicilor li se zbîrleau perucile la vederea acestor construcții demențiale" (respectiv, gotice) ;

...și vei mai găsi, printre rînduri, formulări apodictice care, cînd nu sînt disimulări ale humorului „barbarului" (: „Cele optzeci de catedrale și cinci sute de biserici mari construite în această perioadă ar constitui, luate împreună, un lanț de munți ridicat de mîna omului"), sînt pure degustații ale civilizațiilor antice explorate amatoristic : „(În peștera din Lascaux) Ansamblul este în aparență lipsit de ordine, ca și cum totul ar fi fost pictat în grabă de un nebun de geniu ce ar fi folosit o tehnică filmică" sau „Templul grecesc, sus, pe colină, era ca un steag împlîntat într-un pămînt cucerit" sau „E mai mult decît probabil că arhitecții greci posedau arta măsurării cu ajutorul umbrei" sau „Frumusețea arhitecturii clasice poate fi exprimată numeric" sau „Lumina zilei pătrunde prin ferestre mici, încastrate în zidul gros. Catedrala nu este însă întunecoasă. Are o lumină lăuntrică, independentă parcă de sursa exterioară" etc ;

...și vei putea, desigur, s-o reasculți pe Piaf fredonînd **La fille de joie este belle au coin de la rue là-bas** și să-l crezi pe cuvînt pe pan Herbert cînd notează, în final : „Cînd voi veni... din nou aici (peste douăzeci și cinci de ani) Piaf va fi o stea moartă... Însă cu oamenii din generația mea, cu oamenii care au trecut prin aceleași războaie ca și mine, mă voi putea oricînd înțelege, pronunțînd fie și într-o doară acest nume" ;

...reușind, acum, să-ți amintești că oamenii din generația lui pan Herbert, un Dygat, un Kubacki, prin cărțile tălmăcite, **Lacul Constanța** și **Tristia Veneției**, ne-au convins, încă din anii trecuți, că există o minunată literatură poloneză contemporană.

Mircea Constantinescu

ERATĂ

În articolul Demnitatea angajamentului politic (Luceafărul, nr. 45), textul de pe pagina 2, coloana 1, rîndurile 1—7 se va citi corect și complet astfel „în opera scriitorului. Declarația este făcută cu apăsată luciditate și cu numeroase reveniri. Mihail Sadoveanu trăiește actul literar ca pe o datorie față de poporul muncitor cu mult înainte de a se fi cristalizat programul poporanist al Vieții românești care punea mai presus de orice datoria scriitorului către popor".

mapamond

POEŢI DIN DANEMARCA

NIS PETERSEN

Fată vikingă

Odată cu toamna și frunzele căzute
veni mai des
ca să numere lebedele
a căror stranie plămadă
poate prevesti.

Inainte ca corul să se-[illegible] de zori
fata sosea alergind
și pină noaptea ședea,
iar dimineața din nou se-ntorcea.

Chiar dacă ploaia cădea și ceața se-ntețea,
fata ședea scrutind
cu privirea urmărind
fiordul scinteind dincolo de fagi
și mesteceni.

Iar cind în zori recunoscu o velă,
sări urlind,
alergă strigind,
innebunită de bucurie zbură
spre coasta din Hohej.

Ca puiul de cerb într-o fugă oarbă
— cu brațele arbitoare
și părul în vint
— ca bețele pe-o tobă
brunele ei picioare-alergau.

Curind se opri și-așteptă
în timp ce se apropiau tot mai mult,
da, se-apropiau,
tot mai mult și el era printre ei.

Munch: „Strigătul"

GUSTAF-MUNCH PETERSEN

Părinților mei

n-am devenit ce-ați sperat —
am devenit tot ceea ce v-ați temut —
m-ați crescut
hrănindu-mă din sacrificiul vostru,
m-ați povățuit cu lacrimi ascunse —
m-ați povățuit
să trăiesc viața voastră — s-o continui —
voi spune:
ați trăit așa, bine-ați făcut —
deci e bine să trăiești așa.
trebuie și eu?
sau trebuie să vă [illegible]
să vă povestesc că nu sînt ca voi —
că lumea mea e diferită de-a voastră,
bucuria mea,
durerea mea e diferită de-a voastră, —
veți crede în recunoștința mea?
în recunoștința mea pentru viață?
sau veți spune:
a avut totul,
ne-a luat totul,
și nimic nu ne dă în schimb,
nimic decît dezamăgire și chin.
Știu că aveți dreptate-n ce spuneți
cred că și eu am dreptate cînd plec
în țara ce este a mea
dar plec jeluind —
domol și-[illegible]
dar cred că trebuie să plec.

JORGEN GUSTAVA BRANDT

Ouvertura

Deschide ușa bucătăriei și respiră un pic de aer noptatic
și uite, ninge din nou, [illegible] —
jur-împrejur [illegible], totul e stins.

Priveliște cu ciment lucios vag neliniștitor
înghețat bocnă între pereți negri
și grădinii vie:
cel mai apropiat din noile cvartaluri —
Asemeni unui castel cu fantome
într-un cer privit fix, [illegible].

Acum dorm Danemarca și Danezii
în zăpadă și noaptea [illegible] și pură
în timp ce canalul și [illegible].
Eu cred: socialismul,
desigur, chiar dacă nu-i avocat
de fericire, la urma urmei, e
cel mai rațional...

Întredeschide ușa bucătăriei și-ascultă —
Cum s-a contractat în noaptea asta lumea!
— Vecina, în zăpadă văd [illegible] —
[illegible] în alb și pălesc
iar păsările au dispărut din grădină.
Dar sînt aici încă pomii:
acolo, singură, sania copilului...
noua urmă a vechii biciclete lîngă zid...
Și-acolo
— și-acolo
un copac străvechi
și fumul tulbu al grădinii —
Noapte bună! și ușa mi-o închid în Danemarca.

În românește de Geo Vasile

REPERE

Gramatica fanteziei

C[illegible]

[illegible] Merse și văzu [illegible]. Dar copilul rămînea totuși aprins. Atunci tatăl a încercat să-i învîrtească capul, dar nu s-a stins, să-i tragă de urechi, dar nu s-a stins, să-i turtească nasul, dar nu se stingea, să-i tragă de păr, dar nu se stingea... a încercat să-i scoată pantofii, și, în sfîrșit, s-a stins". Gianni Rodari efectuează asupra acestei povești mai mult decît un exercițiu de psihanaliză.

Ce alte tehnici mai tulbură „pojghița superficială", care ar mai fi, după Rodari, posibilele trepte în arta de a inventa povești? În afară de ipotezele fantastice (chiar „Metamorfoza" de Kafka s-a născut din întrebarea „ce s-ar întîmpla dacă...") ni se oferă prefixele arbitrare, care deformează cuvintele ducînd la adevărate utopii (un „vicecîine", o „subpisică", un „bispămînt" declanșează povești gata conturate!), greșeala creativă, rod al calamburului sau al greșelii de transcriere („șarpele bidon" se poate naște din „șarpele piton"), jocurile suprarealiste, care duc la adevărate polinoame fantastice. Produsul finit contează de altfel în asemenea situații mai puțin decît jocul, decît surprizele acelei mișcări pe care Umberto Eco ar numi-o „un du-te vino al semnificației". Ar mai fi teh-

[illegible]

Grete Tartler

CULTURA ROMÂNEASCĂ ÎN LUME

● **NU DEMULT** a apărut, în Editura Academiei bulgare de științe, volumul **Bălgaro-rumînski literaturni vzaimo-otnoșenia prez XIX vek (Relații literare româno-bulgare în sec. al XIX-lea**, Sofia, 1980, 315 p.), realizat în colaborare de Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu" din București și Institutul de literatură din Sofia. După o scurtă prefață semnată de directorii celor două institute, Zoe Dumitrescu-Bușulenga și T. Jecev, sînt inserate 16 studii, tratînd despre tipologia celor două literaturi și a curentelor literare care le-au caracterizat în secolul trecut, despre caracteristicile lor naționale și patriotice (Paul Cornea, Mircea Anghelescu, Mihai Moraru, Elena Siupiur, Ila Konev, Gh. Dimov, Kr. Ghenov), despre relațiile directe ale scriitorilor bulgari și români, despre activitatea scriitorilor bulgari în România, unde au organizat societăți patriotice, au editat ziare, cărți și reviste, au militat pentru independența patriei lor (C. Velichi, Rodica Florea, I. C. Chițimia, Laura Baz-Fotiade, D. Zavera, P. Rusev, Tr. Krăstanov, Ștefana Tarinska, R. Rusinov, N. Jecev). Volumul se încheie cu o bibliografie asupra relațiilor literare româno-bulgare în sec. al XIX-lea (partea română redactată de Z. Iuffu și E. Siupiur, partea bulgară de Tr. Krăstanov), cu note și un indice de nume. Așteptat cu interes, volumul a fost prezentat de presa literară din Sofia încă înainte de apariția sa în librării.

«Un cîntec despre România»

O generoasă antologie de poezie contemporană greacă, caldă și prietenească, dedicată României publică Editura Junimea*) [illegible] la prezența unor personalități din istoria poporului nostru în poe-[illegible]

[illegible]

visători. / Visurile / au evadat / din spiralele somnului, amețitoare / și au descălecat / de pe nori / fără de chip, în culori schimbătoare." („Visurile" de Dimos Rendis).

În poeme se simte căldura, prietenia cu care poetul grec se apropie de spațiul românesc în căutarea sensurilor esențiale ale spiritualității poporului nostru. Iată emoția comunicării din poeziile învăluite de un aer elegiac ale lui Kostas Asimakopoulos, puternică personalitate a culturii grecești contemporane: „Boierii veliți cu evlavie / înălțau în Moldova biserici / sînt zugrăviți aidoma sfinților / purtînd drept ofrandă zidirea-le." („Ctitor") sau: „În deltă, acolo pe Dunăre / păsările devin frumoase asemeni Ideilor /.../ Chiar și cînd mor în stuf, în desimea ierburilor / rămîn frumoase ca solia / pe care o aruncă în curgerea rîului." („Păsările deltei").

Poeziile — traducerile sînt semnate de Nina Cassian, Tașcu Gheorghiu, Leonida Maniu, Ioanichie Olteanu, Andreas Rados, Dorina Talaz, Gheorghe Tomozei și Marin Sorescu — alcătuiesc o adevărată hartă spirituală a poeziei grecești care celebrează sau cum spune Andreas Rados „dezleagă istoria și realitatea românească" întru împlinirea unui mesaj de prietenie balcanică, de la popularitatea faptelor lui Mihai Viteazul printre greci, dovedită de poemul „Vestitele vitejii ale lui Mihai Vodă" al vistierului Stavrinos, publicat întîia oară la Veneția în 1638, poem epic de mare întindere retipărit de-a lungul secolelor, pînă la versul celui mai tînăr poet cuprins în antologia de față, Aris Tastanis: „Salut scumpă Patrie a Dunării albastre! / Pămînt al munților de vulturi, veșnic / și al cîmpiilor deschise-n neprefăcut suris." („Salut României").

O antologie bogată amintind legănarea ritmurilor din visata Eladă, străvechea legătură dintre popoarele noastre, închipuindu-ne corăbiile grecești la Pontul Euxin, manuscrisul poemului despre Mihai Vodă din Lavra de la Muntele Athos și bătrîna melodie populară grecească, cu farmecul ei inconfundabil.

Cleopatra Lorințiu

* **„Un cîntec despre România", Editura „Junimea", 1980. Antologie, prefață, note de Andreas Rados, cu un cuvînt înainte de Ilias Iliou.**

ATUNCI, TOT ÎNTR-UN AUGUST... (X)

Mareea razantă se apropie

spectacolul lumii

văzut de Ioan Grigorescu

n[illegible]

[illegible]

bulant" pe care Addison Baker trebuia să le dirijeze asupra rafinăriei Concordia-Vega, fostul loc de muncă al tatălui meu. În sfîrșit, pe pista Berka-2, așteptau să decoleze cele 29 Liberatoare colorate în roz, puse sub comanda colonelului Compton, cu destinația Româno-Americana. Totul reprezenta la acea dată, după cum afirmă Dugan și Stewart, forța cea mai intens pregătită și, pe întregul ei, cea mai experimentată din cîte cunoscuse pînă atunci istoria războiului aerian.

Din fiecare formație, din două în două minute, asalta aerul devorînd mai înainte cu o disperată lăcomie de viteză pista de nisip, cîte un Liberator atît de încărcat, încît orice decolare părea un adevărat miracol. Și totuși, avioanele cele lua rînd pe rînd startul, rotindu-se apoi pe cer în așteptarea celorlalte, pentru a forma escadrilele de cursă lungă conform planului stabilit. Cinci escadrile în grupul Piramiderilor lui Killer Kane, primele patru de cîte zece avioane, ultima de numai șapte... Splendida armadă a [illegible] se înălța inspirîndu-și curajul din propria ei forță, din abnegația oamenilor și din nețărmurita lor încredere în viață. Era marea flo-

Continuare în pag. a 7-a

REVISTA STRĂINĂ

● **SĂRBĂTORIREA** marelui enciclopedist al Orientului, Abu Ali Ibn Sina, cunoscut și sub numele de Avicenna, este marcată solemn în acest an în întreaga lume. Cu prilejul acestei manifestări culturale, patronată de UNESCO, în ediția jubiliară a „Canonului științei medicale", care se tipărește la Tașkent, a fost inclus primul portret al marelui gînditor realizat acum, la o mie de ani de la nașterea sa. Autorul portretului, care este avizat de antropologi și de cei mai cunoscuți biografi ai lui Avicenna, este pictorul uzbec Anvar Bakirov.

● **ÎN MEXIC** a fost tipărită pentru prima oară o ediție completă a operelor lui Lenin. Lucrarea a fost realizată de „Ediciones de cultura popular" împreună cu editura spaniolă „Acal". Potrivit datelor furnizate de UNESCO, operele lui Lenin, ca număr de traduceri, se situează pe primul loc în lume. Ele au apărut în 83 de țări și în 134 de limbi. În ultima vreme, ediții ale operelor complete ale lui Lenin au apărut deja în țara noastră și în Iugoslavia și va fi încheiată în curînd în Ungaria. De asemenea, o ediție completă a operelor întemeietorului primului stat al muncitorilor și țăranilor a început să fie tipărită în Spania.

● **URMÎND** unei „Culegeri de nuvele taiwaneze", la Beijing a apărut, la Editura literaturii popoarelor, o „Culegere de proză din Taiwan". Sînt publicați un număr de douăzeci și trei de scriitori, cu 32 de texte care evocă cu nostalgie pămîntul natal, familia, zugrăvesc moravurile societății taiwaneze, descriu obiceiuri străvechi. Yang Kui și Zhong Lihe figurează printre cei mai în vîrstă dintre autorii antologați, iar Yang Zhichu și Wang Tuo, printre cei mai tineri.

● **ALAIN DELON** vorbește despre filmul „Trois hommes à abattre", în care apare într-o triplă ipostază: actor, producător și coscenarist, ca despre o peliculă care dorește a face parte din ceea ce se cheamă „cinema popular de calitate". Bucurîndu-se de experiența regizorului Jacques Deray și de prezența unor actori ca Michael Auclair, Simone Renaut și Pierre Dux, remarcabil în rolul unui fabricant de arme, filmul, realizat după un roman de Jean Patrik Manchette, pare să răspundă pe de-a-ntregul caracterizării lui Delon. Un thriller făcut după rețeta obișnuită, de o originalitate firavă, dar reunind toate ingredientele care pot să-i apropie succesul.

● **ANSAMBLUL** de muzică populară din Lituania — colectiv din care fac parte actori, muzicieni, dansatori profesioniști, interpreți de muzică populară — a înregistrat recent pe un disc o suită de „Cîntece, povestiri și jocuri țărănești". Cunoscut de amatorii de folclor din întreaga republică, ansamblul își prezintă de obicei spectacolele într-o poiană de lîngă localitatea Rumșiskes, unde se află muzeul de etnografie al R.S.S. Lituaniene. Repertoriul cuprinde piese culese de membrii săi, între care se remarcă cîntece interpretate pe mai multe voci și melodiile cunoscute sub numele de suntartinescare, ce se disting printr-o structură polifonică complexă.

● **LA CEL DE-AL 32-LEA** Salon al cărții care a avut loc la mijlocul lui octombrie la Frankfurt (R.F.G.), producția de carte austriacă a fost prezentată de cele 163 de edituri din țară, care au organizat 81 de standuri proprii și 84 de standuri colective. Comerțul austriac de carte s-a situat anul trecut la cote înalte: au fost importate volume în valoare de 1,7 miliarde schillingi și au fost exportate cărți valorînd 905 milioane. Acest schimb s-a desfășurat îndeosebi în aria vorbitorilor de limbă germană, dar și în alte țări. De pildă, 67 la sută din cărțile exportate sînt cumpărate în R.F.G., 5,2 la sută în Elveția și Liechtenstein, 2,7 în U.R.S.S. și 1,3 la sută în R.D.G.

● **UN VECHI** manuscris în sanscrită, scris pe frunze de palmier, a fost descoperit în depozitele unei biblioteci din Bombay. Cuprinzînd legende budiste, manuscrisul are o deosebită valoare nu numai pentru vechimea și calitățile materialului folosit, ci și pentru că textul este ilustrat cu minunate desene — miniaturi de o valoare artistică deosebită.

● **DOCUMENTARISTUL** american Helmut Lehmann-Haupt este laureatul premiului Gutenberg, decernat la fiecare trei ani de orașul Maiența și Societatea Gutenberg. În valoare de 20 000 de mărci, distincția recompensează personalități care ajută, după cel de-al doilea război mondial, la reconstrucția bibliotecilor și la reconstituirea marilor ediții germane.

● **MARE AMATOR DE ARTĂ**, de rarități editoriale și autor a numeroase ediții bibliofile, Jean de Bonnot, pornind de la ediția italiană a tratatului de pictură al lui Da Vinci, imprimată la Bologna în 1786 — în care se găsesc desene ale marelui artist, gravate după interpretări ale lui Nicolas Pussin — editează în prezent, în versiunile franceză și italiană, cartea „Le traité de la peinture de Leonard de Vinci", în 600 pagini, legată în piele, cu 397 ilustrații luate după gravuri originale ale epocii. Acest tratat al marelui pictor, sculptor, arhitect, urbanist, inginer, anatomist, fizician, tratat care i-a călăuzit pe toți marii maeștri ai picturii, de la Rubens la impresioniști, — cuprinde pe lîngă reproduceri și o biografie a artistului, numeroase sfaturi practice și o culegere de cugetări ale lui Leonardo da Vinci.

● **MUZEELE** din Noua Zeelandă sînt pline cu comori ale artei Pacificului, în mare măsură neglijate. Imensa varietate și trăinicie peste secole a meșteșugarilor polinezieni, melanezieni și maori sînt larg ilustrate prin măști, giuvaericale, prore de canoe, sculpturi pentru case, arme de ceremonial sau statui ale strămoșilor. Pornind de la ideea că aceste bogății nu pot fi admirate decît de localnici, editura engleză „Oxford University Press" a elaborat un volum în care sînt reproduse o parte a acestor comori. Lucrarea — „Art of the Pacific", îngrijită de James Mc Neish solicită atenția prin acuratețea reproducerilor și prin descrierea amănunțită a tuturor obiectelor născute din migala și fantezia oamenilor din Pacific.

● **LA BALTIMORE**, în casa în care Edgar Allan Poe a scris prima sa nuvelă — „Un manuscris într-o sticlă" — a fost deschis un muzeu dedicat clasicului literaturii americane. Interiorul clădirii a fost reconstituit cu minuție pentru a reface ambianța în care Poe a trăit și a creat la începutul carierei sale. În anii ultimului deceniu al secolului trecut, Nuvela de debut scrisă în această casă, se știe, a fost onorată de ziarul local cu suma de 50 de dolari.

SPORT

Tată, cine roade gardul?

C[illegible]

[illegible] Vine [illegible] Steaua [illegible] Argeșul [illegible] Galați și alte [illegible] Norvegiei, Iugoslaviei și Angliei, dar e de presupus, și cel puțin asa sustin toți specialiștii, că la echipa națională va cîștiga un plus de formă, multă experiență și încredere în victorie. Cînd ne convine [illegible] de muzică și copiii-și [illegible] părinții, sedumeriți: ce fiară-i aia de roade gardul, că nu-i nici cal, nici bou, nici vacă, atunci schimbăm macazul și dregem busuiocul: marile noastre echipe sînt obosite, i-au dăruit publicului bucurii cît malul și acum, recunoscîndu-se, se refac, adică dorm mergînd, dorm de-a-npicioarelea și dorm, după cum se vede, numai duminica, în ziua dedicată legal odihnei. Dorm cu lumînarea în fața oglinzii, ceara le curge fierbinte pe mîini și nu le schimbă somnul și toți visează o iarnă feerică în munți, buștenii trosnind în vatră și vin bun licărind în pahare — numai că pe partea asta se înșeală profund, în toamnă am văzut cu ochii mei urcînd spre creme căruțe cu struguri și camioane cu zahăr, într-o devălmășie care mă face să nu-mi mai fie sete.

Fănuș Neagu

Luceafărul
Revistă editată de UNIUNEA SCRIITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redactor șef: Nicolae Dan Fruntelată, Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct), Teodor Balș (secretar responsabil de redacție)

L

REDACȚIA: București, Piața Scînteii Nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei Nr. 115, tel. 50 74 96
ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la:
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator Dobre Marian